Ігор Каганець

НАЦІЯ ЗОЛОТИХ КОМІРЦІВ

Вишня Борія, Третій Гетьманат

Усе, що робиться з чужої волі, — зло;
Усе, що робиться з власної волі, — добро;
Необхідно знати це коротке визначення добра і зла.

Закони Ману

Ми не фантазуємо: ми розраховуємо! Але для того, щоб розраховувати, ми спочатку фантазували.

Фрідріх Ніцше, «Посмертні афоризми»

Атакуй першим!

Девіз Київського читацького клубу «Перехід–IV»

Доброго здоров’я, дорогий читачу!

Не пройшло і 12 років, як «Нація золотих комірців» стала настільки актуальною, що її вирішили перевидати. Викладені в ній ідеї пройшли перевірку часом, тому текст книги подається БЕЗ ЖОДНИХ ЗМІН. Інша справа, що за цей час тема осягнення суті України та її цивілізаційних перспектив отримала значний розвиток.

І. Від типології Юнга до психоінформатики

Всі мислячі істоти народжуються нерівними.
Досконале суспільство дає кожному рівну можливість плавати на його власній глибині.

Френк Герберт

Відбувся прорив в галузі соціоніки — науки про психологічні типи і відносини між ними. Не секрет, що в середині 90-х років минулого століття в цій науці виникла криза парадигми, оскільки між деякими людьми з відомими соціотипами інтертипні відносини не спрацьовували. Наприклад, між дуалами чомусь виникали конфліктні відносини, а не відносини повного доповнення, як це передбачала теорія.

Криза була подолана шляхом виходу у «третій вимір» і формування нової наукової дисципліни — **психоінформатики.** Виявилося, що психоінформаційний обмін між людьми залежить не лише від їхніх соціотипів, але й рівнів особистого розвитку. Наприклад, при взаємодії людини–1 з людиною–4, навіть якщо вони є дуалами, різниця в розвитку виявляється настільки значною, що виникнення комфортних стосунків стає неможливим.

Не менш важливим виявився фактор належності людини до однієї з чотирьох психокаст: «брахман», «кшатрій», «бізнесмен» і «спеціаліст». Врешті-решт стало зрозуміло, що закони інтертипних відносин найкраще спрацьовують в межах того ж самого рівня розвитку і тієї ж самої психокасти. Звідси практичний висновок: **найкраще шукати друзів або подружжя серед людей свого рівня і своєї психокасти.** Фактично, ми отримали наукове підтвердження того, що українська народна мудрість виражала у прислів'ї «Знайся кінь з конем, а віл з волом». Григорій Сковорода з цього приводу висловлювався ще жорсткіше і вважав початком всіляких нещасть «дружити з тими, до яких не є народжений» («Розмова, названа алфавіт, або буквар миру», 1775).

Основи психоінформатики викладені у моїй книзі «Психологічні аспекти в менеджменті: типологія Юнга, соціоніка, психоінформатики» (Тернопіль, «Мандрівець», 1997). Ця книга, як і «Нація золотих комірців», була видана разом з Богданом Фенюком, який першим побачив перспективність досліджень Золотої Стежки і доклав великих зусиль для їх просування, не розраховуючи при цьому ні на похвалу, ні на комерційну віддачу. Ми передбачали, що знайдемо розуміння серед українців лише через 5 чи 10 років, проте робили цю справу, бо для кожного з нас це була персональ-

на боротьба, особистий «майн кампф».

II. Золота Стежка

Краще сім разів покритися потом, ніж один раз інеєм.

Продовження досліджень вимагало пошуку нових шляхів постановки проблем, організації наукового обговорення і поширення здобутих знань. Тому в 1999 році спільно з Богданом Фенюком ми заснували і почали видавати журнал духовної, владної, бізнесової і професійної еліти «Перехід–IV». Саме на його сторінках були конкретизовані і розгорнуті концепти «Нації золотих комірців» з доведенням їх до рівня теоретичної цілісності та придатності до практичного застосування.

За 5 років вдалося видати 12 випусків журналу (№№ 3–10 — за активного сприяння Юрія Збітнєва, № 12 — з Сергієм Даниловим). Кожен з них не лише став явищем в українському інтелектуальному просторі, але й донині зберігає свою актуальність. Пошук оптимальних форм організації матеріалу привів до ідеї підготовки тематичних випусків, коли всі статті об’єднані в єдину цілісність, взаємно доповнюють і посилюють одна одну, наприклад, «Арійська метацивілізація» (№ 6), «Четверте пришестя Спасителя» (№ 8), «Жнива Господні» (№ 12).

Для того, щоб проілюструвати цивілізаційні тенденції розвитку конкретними життєвими прикладами і водночас показати місце окремих подій у глобальному процесі, було створено інтернет-додаток до журналу «Перехід–IV» — щоденну газету неофіційної інформації, настроїв і громадської думки «Народний Оглядач» (http://observer.sd.org.ua). Призначення цього сайту: здійснювати моніторинг поточних подій (політичних, наукових, культурних, економічних) і показувати їх в контексті глобальних процесів і тенденцій. Головне гасло цього проекту: «Інформація — це те, що приховується. Все інше — то реклама».

Одне слово, ідеї «Нації золотих комірців», які 12 років тому здавалися суцільною екзотикою і фантастикою, виявилися цілком життєздатними і стали надійним фундаментом для здійснення наступних кроків. Результати нових досліджень сконцентровані у бестселері «Арійський стандарт» (Київ: А.С.К., 2004) і оперативно публікуються на сторінках журналу нової еліти «Перехід–IV» та згаданому вище інтернет-сайті.

ІІІ. Пульсар Україна

Це місце, де розгадуються всі загадки. Тут зв'язок між цим світом і наступним.

Френк Герберт

Україна — це геосоціальний організм, який розвивається в пульсуючому режимі. Історична доба цього пульсара становить 532 роки, протягом яких автохтонний український народ проходить перенародження і тотальне оновлення. Кожні 532 роки на цій землі народжується новий український етнос, який формує нову державну систему: козаки — Гетьманат Богдана Хмельницького; руси — Київську Русь; анти — Антський союз; сармати — Велику Сарматію; сколоти — Велику Скуфію… Українські етноси, що послідовно народжуються на цій землі, генетично споріднені між собою як батько, син, внук, правнук і т.д.

Спроба прослідкувати початок українського геосоціального організму приводить нас до легендарної Борії — священної «Землі вепра». Тут у 25 тис. до н.е. народилась Біла раса — раса європейських кроманьйонців. Територіально Борія (наголос на букві «о») знаходилась на землях північніше прісноводного Понтійського озера, яким було Чорне (Руське) море до Циркумпонтійської катастрофи. У 55 ст. до н.е. солоні води Середземного моря прорвали Босфор і затопили величезні простори Борії разом з людьми і тваринами, що її населяли. Сьогодні це мілководдя Чорного моря між Румунією і Кримом, а також Азовське море. Частина людей, яка завчасно врятувалася від стихії Великого потопу, пішла на північ, на географічно вищі землі і заснувала цивілізацію Вищої (Верхньої) Борії, всесвітньо відомої під іменем «ГіперБорія». Старі ж, затоплені землі назвали словом «Альтлан», буквально — «Стара земля», звідси славнозвісні міфи про Атлантиду і атлантів — кремезних русявих європеоїдів-борійців.

Гіперборія — це сакральна назва цивілізації Північного Надчорномор'я, відомої також як Трипільська або Арійська цивілізація. Її народження відбулося після Великого потопу (Циркумпонтійської катастрофи), звідси арійська традиція літочислення від 5 508 року до н.е. — від народження «нового світу». Це літочислення офіційно проіснувало в Україні до 1720 року. Формування цивілізації Гіпербореї супроводжувалося формуванням раси вищого рівня — т.зв. Арійської раси. У другій половині 6 тис. до н.е. вона пережила демографічний вибух і розселилася на величезні обши-

ри Євразії, започаткувавши феномен індоєвропейської мовно-культурної спільноти.

Сьогодні Україна переживає черговий Великий Перехід, який має привести до формування цивілізації вищого рівня — Вишньої Борії і народження нової раси, представників якої ми називаємо «новими аріями».

Встановлено, що такого роду цивілізаційні переходи описуються 19-річним Метоновим циклом («циклом оновлення свідомості»). Розуміння структури цього циклу дозволило прорахувати пасіонарний спалах «Оранжевої революції» за рік до його початку — відповідне обґрунтування на основі трьох незалежних підходів було викладено в моїй статті «Жнива Господні починаються в 2004 році», опублікованій «Народним Оглядачем» у листопаді 2003 року і пізніше передрукованій «Переходом–IV» (№ 12) та газетою «Слово Просвіти» за 17 червня 2004 р.

IV. Миротворець, знавець Міри, відновлювач Ладу

Блаженні миротворці, бо вони синами Божими стануть.

Ісус Хрестос

Перехідний період має завершитися в районі 2015 року. До цього часу Україна має здійснити Великий Перехід і пройти повну трансформацію, яка увінчається формуванням української нації нового циклу і народженням нової раси. Вона матиме єдину національну православну Церкву — Брахманат, що традиційно поєднуватиме функції віри, науки і мистецтва. Духовною основою нової української громади буде 30-тисячолітній культурний потік: Примордіальна (первинна) традиція, Арійська (відична) традиція і вчення гала-галілеянина Ісуса Хреста, очищене від куколю ворожих спотворень та фальсифікацій. Формою державної організації буде Гетьманат на чолі з Гетьманом, який обиратиметься всенародно на визначений термін і зосереджуватиме у своїх руках функції законодавчої, виконавчої та судової влади. За плоди своєї діяльності він відповідатиме перед українським народом своїм майном, своєю свободою і своїм життям. Народ буде згуртованим, просвіченим і озброєним.

Це буде поверненням до природного порядку і відновленням Українського Миру. Йдеться саме про відновлення, оскільки Український Мир виникав і раніше як результат попередніх цивілізаційно-расових Переходів.

Пояснимо, що слово «мир» має той самий корінь, що і слово

«міра». Мир — це дотримання міри, тобто правильних, божественних пропорцій. Це не суцільний спокій, а динамічний стан гармонійного розвитку з елементами неминучої боротьби і вольового подолання суперечностей. Звідси українські імена Володимир — «володар міри» і Мирослав — «знавець міри».

Українці — це народ-миротворець, творець Миру, знавець Міри, незнищимий планетарний відновлювач Божих пропорцій. У його колективній підсвідомості дрімає пам'ять про дерзновенне творення нашими предками Миру Борії 25-го тис. до н.е. і Миру Гіпербореї 6-го тис. до н.е.

Так вже було.

Так буде й цього разу — якщо ми захочемо.

Мир Вишньої Борії — Pax HyBoria.

Хай Буде!

Ігор Каганець

Весна 2005 (7513)

Глава 1

1.1. Циклічність в езотеричній традиції

Свідчення про циклічність розвитку нашого світу знаходимо в різноманітних джерелах, витоки яких сягають багатьох тисячоліть до н.е. і губляться у мороці минулого. Наприклад, ідея повторюваності ситуацій, які супроводжують протистояння хаосу з боку організованої світобудови, посідає важливе місце в космогонічних побудовах «Рігведи», згідно з якими світ не є створеним один раз і назавжди. Всесвіт у своєму існуванні проходить гігантські за своєю тривалістю цикли, кожний з яких включає виникнення, становлення, деградацію і загибель світів.

Сприйняття життя як чергування однотипних циклів ґрунтується на уявленні про 4 фази (юги, віки) розвитку всередині кожного циклу. Характеристики, дані різними вченими цим фазам, попри відмінності в термінології, дивовижно одностайні щодо їхніх якостей та тривалості. Описи 4-х фаз знаходимо в клинописах Дворіччя 3–2 тис. до н.е., в «Магабхараті», у Гесіода, Геродота, Платона, Йогананди та інших знавців глибинних знань, тобто знавців суті явищ.

Фаза Сатья-юга — «Суттєвий», «Золотий вік» людства — наповнена різноманітними досконалостями. В цей період для суспільного устрою властива чітка внутрішня структура, в т.ч. поділ на касти (варни, стани). Кожна каста дотримується своїх обов’язків, люди доброчинні та чесні, правителі мудрі й справедливі. В цей період дхарма (відповідність земного устрою системі космічних принципів) виконується у повному об’ємі.

Для наступної фази — Трета-юги («Срібний вік») — властиві поширення вільнодумства, розхитування основ моралі, звичаїв і традицій, але при цьому дхарма ще виконується на три чверті.

Коли приходить черга Двапара-юги («Мідний вік») — дхарма виконується наполовину (на дві чверті), звичаї стають все грубіші та жорстокіші, суспільний порядок здебільшого тримається на силі, а не на свідомому переконанні.

У фазі Калі-юги («Калений», «Шалений», «Залізний вік») суспільство опановують аморальність і беззаконня, дхарма виконується лише на одну чверть, всі суспільні стани змішуються і навіть традиційна сім’я зникає, люди забувають про свої обов’язки щодо ближніх і дбають лише про власні потреби. Егоїзм і занедбання Божих заповідей приводить до руйнування суспільства, що супроводжується порушенням звичайного порядку речей: посухами,

землетрусами, нещадно палючим сонцем, ураганами, пожежами, зливами, епідеміями тощо.

Емануель Сведенборг так пояснює назви цих чотирьох фаз (віків): «Золото означає небесне благо, в якому жило найдревніше покоління людей; срібло — духовне благо, в якому жило наступне покоління; а мідь — благо природне, в якому знаходилось наступне потомство; що ж стосується заліза, за іменем якого був названий останній вік, то воно означає істину жорстку, без блага»[1].

Згідно з езотеричною традицією, тривалість цих чотирьох фаз описується співвідношенням 4:3:2:1, тобто найдовшим і найстабільнішим є «Золотий вік», а найкоротшим (зате найбурхливішим, «шаленим») — «Залізний вік». Легко помітити, що тривалість кожної фази тим менша, чим менша міра дотримання дхарми (за Сведенборгом — відповідності між небом і землею): 4/4, 3/4, 2/4, 1/4.

Після «Залізного віку», який завершує попередній цикл, настає «Золотий вік» нового циклу. Таким чином, шалена Калі-юга є перехідним етапом на новий оберт спіралі розвитку — до досконалішого суспільства. Цей перехід звичайно супроводжується гострою кризою. За своєю суттю слово «криза» є синонімом таких понять, як «суд», «рішення», «встановлення відмінностей», «розрізнення». Як зазначає визначний езотерик і посвячений Рене Генон, «фаза, яку звичайно вважають критичною в найширшому смислі, безпосередньо передує завершенню всього процесу, незалежно від того, приведе він до позитивних чи негативних наслідків. Тому на даній фазі відбувається підготовка до винесення остаточного «рішення», зваження всіх «за» і «проти», визначення того, які результати є позитивними, а які негативними, і, нарешті, остаточне вияснення того, в яку ж сторону схиляться терези. …Це нагадує нам розділення «обраних» і «проклятих» на дві групи, котрим віднині суджено незмінно залишатись такими й надалі»[2].

Згідно з переконанням Рене Генона, сьогодні ми наближаємось «до кінця перехідної епохи, до кінця даного історичного циклу, який, за всіми вченнями традиції, що розглядають цей предмет, має відповідати кінцю циклу космічного. Подібні події неодноразово відбувались у минулому і, без жодних сумнівів, відбуватимуться в майбутньому. Їхня вага і серйозність залежатимуть від того, чи відбуваються вони в кінці більш-менш тривалих періодів і зачіпають вони все людство в цілому або одну з його частин, ту чи іншу расу, той чи інший народ. Судячи з теперішнього стану нашо-

[1] Сведенборг Э. О небесах, о мире духов и об аде. — К.: Україна, 1993. — 336 с., с. 59.

[2] Генон Р. Кризис современного мира. — М.: Арктогея, 1991. — 160 с., с. 11.

го світу, грядуща трансформація буде тотальною…»[1]. «…Згідно зі всіма вказівками традиційних доктрин, ми вступили в останню, завершальну стадію Калі-юги, в найтемніший період цього «темного віку», в епоху дисолюції, з якої можна вийти тільки через страшний катаклізм. При такому стані речей ми потребуємо не просто часткового виправлення ситуації, але повного і радикального її оновлення»[2]. «Нам не можна легковажити подібною ситуацією. Слід розглядати її такою, якою вона є, без оптимізму, але й без песимізму, тому що, як ми вже казали вище, кінець старого світу буде одночасно початком нового»[3]. При цьому Рене Генон звертає увагу, що **перехід від одного циклу до другого може відбуватись тільки в повній темряві** — це закон перехідного періоду.

Знання про необхідність гострої кризи для переходу на якісно вищий рівень людської організації зустрічаємо і в інших джерелах — наприклад, у християнському вченні, згідно з яким Царство Боже можливе тільки після випробування і очищення у вогні Апокаліпсису. Подібну ідею знаходимо і у Карлоса Кастанеди: команда Нагваля, щоб об'єднатись в нову цілісність і перейти в інший світ, мусить перебороти кризу розчленування й забуття.

1.2. Циклічність з погляду сучасної науки

> Коли нам здається, що ми щось знаємо, то це саме той момент, коли треба приглянутись якомога глибше.
>
> *Френк Герберт*

Стародавні уявлення про циклічну природу людського розвитку знаходять несподівані підтвердження з боку сучасної науки. Комплексний аналіз історії людства приводить до висновку, що «прогресивна еволюція ніколи не проходила прямолінійно. Її неминучі супутники — кризи, що періодично загострюються… Екологічні кризи (і їхні похідні) звичайно ставали не лише закономірними продуктами еволюції, але й спонукуючими причинами якісних стрибків. Разом з тим, будь-яка з них драматична і чаїть у собі небезпеку катастрофи»[4].

Особливу увагу привертають наукові здобутки професора Ки-

[1] Генон Р. Кризис современного мира. — М.: Арктогея, 1991. — 160 с., с. 13.

[2] Там же, с. 24.

[3] Там же, с. 25.

[4] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 182.

єво-Могилянської академії, доктора історичних наук Миколи Чмихова. Дослідження, проведені ним в царині археології, кліматології, ґрунтознавства, історії, географії, міфології та астрономії приводять до висновку, що розвиток населення України післяльодовикового періоду відбувається з певною циклічністю. На границях циклів (на зламі епох) відбуваються величезні зміни в житті людини та природи: кліматичні зміни, в т.ч. посухи та потопи, посилення тектонічної діяльності, переселення народів, війни, зміна радіаційного фону тощо (порівняйте з описаною вище «Калі-югою»).

Циклічність має певну ієрархію: кожний цикл складається з менших циклів (цикли в циклах) і, одночасно, є складовою частиною циклу вищого рівня. Згідно з дослідженнями Миколи Чмихова, особливе значення має цикл тривалістю 7 980 років. Він унікальний тим, що в ньому, починаючи з будь-якої умовної дати, повторюються всі особливості руху Сонця й Місяця. Початок цього циклу (т.з. арійський цикл «арійського циклу») прив'язується до 5 966 року до н.е., що відповідає християнській традиції про створення людини сучасного типу — Адама. Завершення цього циклу, що може супроводжуватися найбільшими з часу відходу льодовика змінами в житті природи та суспільства, припадає на початок XXI століття. На думку М. Чмихова, криза, пов'язана з переходом до нового циклу, вже почалася[1]. Україна однією з перших вступила в цей кризовий період і однією з перших може досягнути стабільності. В ситуації загострення світової кризи Україна може стати «острівцем стабільності», своєрідним «Ноєвим ковчегом», який буде зародком нового суспільства.

Подібних поглядів щодо сучасної кризи дотримується академік Микита Моісєєв: «Мені видається, що розвиток цивілізації знаходиться на переломі, і я не випадково згадав про мезолітичну революцію. Для того, щоб зберегти себе як біологічний вид, людству доведеться пережити ще одну революцію — кардинальну перебудову багатьох основ сучасної планетарної цивілізації, а, значить, і суспільної еволюції. Причому за відносно короткий час, за кілька поколінь — більшого строку нам не відпущено. Про це говорить все сучасне точне природознавство»[2].

Загалом думки різних дослідників щодо майбутнього людства, якщо воно не знайде виходу з теперішньої кризи, можна звести до двох сценаріїв — відповідно «песимістичного» і «оптимістичного»:

1) людство буде знищене як вид і вилучене з подальшої ево-

---

[1] Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій. — К.: Либідь, 1992. — 376 с.: іл., с. 241–258.

[2] Моисеев Н.Н. Палитра цивилизаций: разнообразие и единство // Человек, 3/92, с. 11.

люції;

2) більша частина людства буде знищена, а менша частина дасть початок новій расі.

1.3. Цикли у дослідженнях В'ячеслава Липинського

Бог створив народи здатними до оздоровлення.

В. Липинський

Вивчаючи різноманітні системи організації суспільства, В. Липинський, за Арістотелем і Платоном, поділяв їх на класократію, демократію та охлократію («Листи до братів-хліборобів») і вважав, що вони позачасові.

Класократія, на його думку, це найвища форма організації суспільства, для якої, зокрема, властиві:

— гармонійне поєднання інтересів нації з інтересами особи;

— чітка суспільна ієрархія, де кожний стан досконало виконує свою соціальну функцію, для чого витворює з себе аристократію «на підставі власної класової традиції і класової селекції»;

— на вершині суспільної ієрархії знаходиться лідер, в особі якого персоніфікується національна ідея і душа нації (наприклад, як в Англії чи Японії).

В демократичному устрої, на думку В. Липинського, порушується рівновага між нацією та особою (пріоритетними стають права особи), порушується суспільна ієрархія, забуваються звичаї та традиції, руйнуються механізми добору і формування еліти (аристократії), суспільство набуває розм'якшеного стану і стає поживним середовищем для політичних авантюристів та демагогів.

Охлократію Липинський розглядав не як панування юрби, але панування над юрбою. Для такого устрою властиві домінування держави над особою, придушення свободи і самодіяльності суспільства, відсутність легальної опозиції, перетворення громадянства на пасивний, аморфний натовп. Автор «Листів до братів-хліборобів» відносив до охлократії старі східні деспотії, революційні диктатури, більшовизм, фашизм. Головним представником охлократії, де цей режим практично ніколи не змінювався, на його думку, була і є Росія, як царського, так і радянського періодів.

Згідно з теорією Липинського, ці три типи державного устрою чергуються у кожній країні з певною послідовністю (теза — антитеза — синтез): ослаблена надмірним розвитком матеріального добробуту, **класократія вироджується у демократію** (теза), яка згодом втрачає стабільність і переходить у свою протилежність —

демократія змінюється охлократією (антитеза). В надрах останньої наново готується **класократія** (синтез) і т.д. Періоди панування тієї чи іншої системи в кожній державі можуть бути більш або менш тривалими, що в значній мірі визначається **ментальністю** народу.

Таким чином, в теорії Липинського ми знову зустрічаємо ідею циклічного розвитку, причому в кожному циклі відбувається послідовне чергування певних етапів, які виявляються в чергуванні класократії, демократії, охлократії. Неважко зауважити, що це типологічно відповідає системі чотирьох фаз:

— Сатья-юга («Золотий вік») — класократія;

— Трета-юга («Срібний вік») — демократія;

— Двапара-юга («Бронзовий вік») — охлократія;

— Калі-юга («Залізний вік») — перехідний період до класократії.

1.4. Класократія і закони Ману

Класократичний устрій, описаний Липинським, в основних рисах подібний до езотеричної моделі ідеальної організації людського суспільства, яка ґрунтується на його структуруванні за законами Ману.

На думку П.Д. Успенського[1], вчення Ману про касти — це не законодавство, а запис законів природи. Ману був природодослідником і закони каст були для нього законами всесвіту.

Кодекс законів Ману описує суспільство, структуроване на 4 касти (варни):

— брахмани — жерці, духовна еліта;

— кшатрії — воїни, державні адміністратори;

— вайш′ї — ті, що займаються господарською діяльністю, мають «власну справу»;

— шудри — люди, які можуть бути добрими виконавцями, але не мають власної ініціативи (або мають невірну ініціативу), тому особливо потребують зовнішнього керування.

Брахман діє і бореться в царині духу заради спільного блага, він не повинен боротися за будь-що матеріальне — цим мають займатися кшатрії та вайш′ї. Брахман не може застосовувати насильства. Підтримуючи своє матеріальне існування, він бере те, що йому дають.

Кшатрії та вайш′ї діють в основному у матеріальній сфері. Головна різниця між ними полягає в тому, що діяльність кшатрія здійснюється заради інших: він має охороняти народ і керувати

[1] Успенский П.Д. Новая модель вселенной: Пер. с англ. — СПб: Издательство Чернышева, 1993. — 560 с., с. 514–526.

ним, підлягаючи тільки брахманам, тоді як для вайш'ї дозволена діяльність для себе: торгівля, сільське господарство, будь-яке виробництво, операції з грошима, обслуговування тощо; при цьому він зобов'язаний слухати брахманів і кшатріїв.

На думку Успенського, в древньому суспільстві «Золотого віку» приналежність людини до певної касти встановлювалася на основі ретельно відпрацьованої системи добору, починаючи з дитячого віку, і чіткої системи перевірки правильності добору. Ці касти не були ізольовані, як в сучасній Індії — існував механізм переходу з однієї касти в іншу в залежності від розвитку людських якостей.

Успенський вважає, що поділ на касти є ідеальним суспільним устроєм, що відповідає езотеричній системі. Причиною цього є те, що такий поділ властивий людській природі. Хочуть того люди чи ні, визнають вони це чи ні, але вони вже поділені на чотири касти. Ніяке людське законодавство, ніякі філософські хитрування, ніякі псевдонауки, ніякі форми терору не здатні скасувати цей факт. Нормальне функціонування і розвиток суспільства можливі лише в тому випадку, коли цей факт буде визнаним і застосованим.

Такої ж думки дотримується і Рене Генон: «Каста в традиційному розумінні цього терміну є ніщо інше, як вираження глибинної індивідуальної природи людини зі всією сукупністю особливих схильностей, що злиті з цією природою і визначають кожного до виконання тих чи інших обов'язків. Але як тільки виконання цих обов'язків перестає підпорядковуватись строго встановленим правилам (обґрунтованих кастовою природою людини), обов'язковим наслідком цього виявляється такий стан, коли кожний змушений робити лише ту роботу, яку йому вдалось одержати, навіть у тому випадку, коли людина не відчуває до неї жодної зацікавленості і не має жодної внутрішньої кваліфікації для її виконання»[1].

На думку Шрі Ауробіндо, ідея чотирьох шарів суспільства — брахманів, кшатріїв, вайш'їв і шудрів — символізує наявність божественного у людській природі: «Божественне як знання в людині, Божественне як силу, Божественне як виробництво, насолодження і взаємність, Божественне як служіння, слухняність і роботу. Ці частини відповідають чотирьом космічним принципам: Мудрості, яка осягає порядок і принцип речей; Енергії, яка санкціонує, підтримує і надає йому сили; Гармонії, яка творить узгодження його частин; Роботу, яка виконує те, на що інші вказують»[2]. З

[1] Генон Р. Кризис современного мира. — М.: Арктогея, 1991. — 160 с., с. 70.

[2] Шри Ауробиндо Гхош. Человеческий Цикл. Пер. с англ. — Казань: Новый век, 1992. — 351 с., с. 15.

другого боку, система чотирьох частин суспільства несе потужну ідею соціальної честі — «честь Брахмана, яка полягає в чистоті, благочесті, у високому благоговінні до предметів розуму і духу, безкорисному володінні і виключній цілеспрямованості в навчанні та знаннях; честь Кшатрія, що корениться в мужності, лицарстві, силі, певному гордому самовідреченні і самовладанні, шляхетності вдачі і в зобов'язаннях цієї шляхетності; честь Вайш'ї, котра підтримує себе в чесності поведінки, комерційній надійності, здоровому виробництві, порядку, ліберальності та філантропії; честь Шудри, котрий віддає себе в покірності, слухняності, вірній службі, безкорисній прихильності»[1].

Людство ще не випрацювало механізму правильного поділу на касти, але навіть випадкове наближення до нього негайно приводило до загального піднесення. Це можна спостерігати в найяскравіші періоди історії Греції, Риму, України (наприклад, в період Київської Русі, Козацької держави), Росії (кінець 19-го — початок 20-го ст.) тощо.

Висновки

1. Згідно з езотеричною традицією і досягненнями сучасної науки, розвиток соціальних систем супроводжується певною циклічністю. Кожний цикл складається з 4-х фаз, відомих також як «віки» або «юги».

2. Перехідний період від одного циклу до іншого супроводжується потрясіннями, дезорганізацією і хаосом. У християнській традиції період трансформації старого суспільства в нове прийнято називати апокаліпсисом. Апокаліпсис означає стан підвищеної небезпеки, коли старого суспільства вже немає, а нового ще немає. Такий стан виникає на переході від «Залізного віку» (Калі-юга, 3-я фаза) до «Золотого віку» (Сатья-юга, 4-а фаза).

3. Максимальна дезорганізація суспільства в кінці попереднього циклу дозволяє на початку нового циклу, який завжди починається із «Золотого віку», створити нове, максимально структуроване суспільство, з новою чіткою ієрархією згідно з дхармою — законами відповідності між небесним і земним (ноуменальним і феноменальним).

4. Згідно з термінологією В'ячеслава Липинського, таке суспільство називається класократичним, в езотеричній традиції воно називається кастовим. Кастами (станами) ми називаємо соціальні підсистеми, які витворює нація на злеті свого розвитку. Існує 4 основні підсистеми, які згідно з древньоукраїнською (арійською)

---

[1] Шри Ауробиндо Гхош. Человеческий Цикл. Пер. с англ. — Казань: Новый век, 1992. — 351 с., с. 16.

термінологією називаються брахмани (рахмани), кшатрії, вайш'ї та шудри.

5. В гармонійному суспільстві вищою інстанцією є чисто духовна влада, в компетенції якої знаходяться знання. Нижче розташовані рівні світської влади, що застосовують вищі принципи до конкретних соціальних умов. Ще нижче йдуть рівні господарського влаштування, що виникає на застосуванні тих самих принципів, але на цей раз у ще більш вузькій і обумовленій сфері.

Глава 2

2.1. Принцип чотирьох фаз

Наведені вище приклади щодо циклічності розвитку і закономірностей всередині циклів схиляють до думки про можливість існування більш загального принципу розвитку.

До формулювання цього принципу прийшла соціоніка — наука про розвиток і взаємодію психоінформаційних систем:

«Будь-яка система, наділена психікою, в процесі свого розвитку має тенденцію проходити чотири фази:

фаза 1: генерування і формулювання ідеї;

фаза 2: створення пробного прототипу;

фаза 3: випробовування життєздатності прототипу;

фаза 4: доведення до досконалості».

Цю закономірність розвитку добре розумів український кібернетик Віктор Глушков. Ще 20 років тому він сформулював чотири етапи прийняття оптимального рішення[1]:

етап 1: постановка завдання;

етап 2: створення моделі;

етап 3: випробування роботи моделі;

етап 4: прийняття оптимального рішення.

Мабуть, неможливо знайти в житті приклад розвитку, який би заперечував Принцип чотирьох фаз, тому його можна вважати емпіричним узагальненням. Його дію можна простежити на всіх рівнях — від створення найпростішого виробу до заснування й загибелі імперій.

Найпростіший приклад — написання книги. Спочатку з'являється задум (фаза 1), за яким створюється чорновий варіант (фаза 2), який критично переосмислюється, нерідко пропонується на розгляд фахівцям для зауважень і побажань (фаза 3), після чого доводиться до досконалості (здійснюється новий синтез із врахуванням всього попереднього досвіду) і здається до друку. Порушення даної послідовності (наприклад, перестрибування якоїсь фази) не сприяє високій якості кінцевого продукту, більше того — ставить під сумнів його життєздатність.

Неважко здогадатися, що кожна фаза розвитку характеризується своєю психологією. Так, для першої фази (генерування ідеї) необхідні «вільнодумство», спрямування на пошуки чогось нового,

---

[1] Глушков В.М. Введение в АСУ. Изд. 2-е. Киев: Техника, 1974. — 320 с., с. 146–151.

нетрадиційного, незвичайного. На другій фазі (створення «чорнового варіанту») потрібні рішучість, практичність, жорсткість. Третій фазі (критичне переосмислення і перевірка на життєздатність) необхідні скептицизм, критичний погляд на життя, динамізм, прагнення розхитати систему, перевірити її міцність. Нарешті, четверта фаза (створення досконалого витвору) характеризується здатністю до синтезу всього попереднього знання і досвіду, зваженістю, стабільністю та гармонією.

2.2. Чотири фази розвитку особи

Чи не найпростіше побачити дію згаданого принципу на рівні особи, оскільки тут можлива перевірка або на власному досвіді, або завдяки спостереженням за розвитком своїх знайомих[1].

Фаза 1 — дитинство. Характерні ознаки — радісне і світле світосприймання, оптимізм, особливе прагнення до комфорту, допитливість, орієнтація інтересів на зовнішній світ, дружелюбність, яскрава емоційність, поверховість, часто легковажне ставлення до проблем і протиріч, що нерідко приводить до прожектерства і безвідповідальності, незлостивий егоцентризм, фантазування і мрійливість, перевага теорії над практикою, нетерплячість, «я хочу!».

Фаза 2 — підлітковий вік і становлення особистості. Початок усвідомлення свого місця в суспільстві і намагання адаптуватись до нього, орієнтація на авторитети, які часто стають кумирами (кіногерої, спортсмени, вожді, фюрери), віра в те, що багато чого можна досягнути насильством, схильність до швидкого «збивання до купи», в підліткові угрупування, потяг до практичної діяльності і віра у швидкий успіх, драматизм і внутрішня суперечливість, слабка чутливість до чужого болю і страждань, нетерпимість до тих, хто мислить інакше, «чорно-біле» світосприймання, максималізм.

Фаза 3 — переоцінка цінностей. Критичне ставлення до свого минулого, взагалі до будь-якого минулого досвіду, скептицизм аж до цинізму, прагматизм, примат особистості перед суспільством, індивідуалізм, самостійність, гарячковий пошук нових шляхів розвитку, скептичне ставлення до колишніх авторитетів, орієнтація на сьогоднішній день і його потреби.

Фаза 4 — зрілість. Стабілізація, переосмислення всього попереднього досвіду і синтез на цій основі нових ідей та підходів, гармонізація, орієнтація на людину та цінування її мікрокосмосу, поєднання особистих інтересів із суспільними, пов’язане із цим свідоме самообмеження, розуміння єдності людини і природи, фундаментальність і зваженість у справах, обережний оптимізм, спокій-

[1] У одних людей ці тенденції виявляються досить яскраво, у інших — дещо приховано.

не і налагоджене життя, поєднання сьогоденних інтересів з перспективними, терпимість до чужої думки.

Можна сказати, що після 4-ї фази знову починається 1-а фаза — фаза «другого дитинства», принаймні психологи стверджують, що мислення старих людей часто наближається до дитячого мислення (правда, при домінуванні процесів деградації).

Зауважимо, що між фазами звичайно немає чіткої межі — в кожній попередній зароджуються ознаки наступної. Наприклад, ознаки зрілості можуть виявлятися в підлітковому віці, так само як деякі ознаки дитинства можуть залишатися все життя. Крім того, фактична тривалість у конкретної людини тієї чи іншої фази дуже індивідуальна — вона пов'язана як з її соціотипом[1], так і з іншими індивідуальними особливостями.

2.3. Загальна теорія систем: філософія, наука, технологія

У попередніх розділах ми розглянули досить широке коло явищ, для яких властиві деякі спільні закономірності. Але чи існує сьогодні наука і наукова методологія, які б дозволили вивчати ці явища як певну цілісність, в якій переплетені у тісній взаємодії процеси різноманітної природи? Такою наукою є Загальна теорія систем, а науковою методологією — системний підхід.

Загальна теорія систем (ЗТС) виникла у зв'язку з необхідністю доповнити концептуальні схеми, відомі під назвою аналітико-механістичного підходу і пов'язані з наукою про неживу природу. Визначення «механістичний» використовується тому, що в них панівними були закони механіки Ньютона. Їх називають, крім того, «аналітичними», оскільки вони основані на принципах аналізу: від цілого до частин і від більш складного до більш простого. За допомогою таких підходів можна правильно пояснити явища, пов'язані з системами неживої природи. Однак для досліджень систем в біології, біхевіоризмі та соціології вони не надаються.

Аналітико-механістичним підходам властиві такі недоліки:

а) вони не можуть дати пояснення сутності таких понять, як організація, самозбереження та інших, що характеризують живі системи;

б) аналітичні методи непридатні для вивчення систем, котрі мають розглядатися неподільними: існування неподільних цілих робить розкладання на складові частини безглуздим і не можливим.

ЗТС позбавлена даних недоліків, вона використовує «ціліс-

---

[1] Соціотип — соціонічний тип особи, спосіб організації людської психіки (див. п. 2.5).

ний» підхід до систем при збереженні їхньої ідентичності і властивостей неподільних елементів[1].

Оцінюючи тенденції в ЗТС, можна виділити три її головні аспекти[2]:

— системологія (наука про системи);

— системна технологія (методологія, т.з. системний підхід);

— системна філософія.

Центральними ідеями системної філософії є:

— упорядкована цілісність (ціле — більше суми своїх частин);

— самостабілізація (здатність зберігати стійкість у протистоянні зовнішнім збуренням);

— самоорганізація (здатність реорганізувати себе і еволюціонувати);

— ієрархізація (система є частиною — підсистемою — системи більш високого рівня).

2.3.1. Що таке система

Світ, в якому ми живемо, можна розглядати як ієрархію, яка складається з систем, надсистем і підсистем. Що ж таке система? Для початку розглянемо дещо спрощене визначення:

Система — це сукупність або множина пов'язаних між собою елементів[3].

Елементи системи можуть бути поняттями, в цьому випадку ми маємо справу з поняттєвою системою.

Елементами системи можуть бути об'єкти; так, в друкарській машинці об'єктами є її окремі частини.

Елементами системи можуть бути суб'єкти, наприклад, гравці в футбольній команді.

Нарешті, система може складатися з понять, об'єктів і суб'єктів, як у системі «людина-машина», яка включає всі три види елементів. Таким чином, **система — це сукупність пов'язаних між собою живих і (або) неживих елементів**.

Елементи є складовими частинами кожної системи. Вони можуть у свою чергу являти собою системи, тобто бути підсистемами. Елементи системи можуть бути неживими і живими.

Живими називаються системи, що володіють такими функціями, як народження, смерть і відтворення, причому не обов'язково

[1] Дж. ван Гиг. Прикладная общая теория систем. В 2-х т.: Т. 1. Пер. с англ. — М.: Мир, 1981. — 336 с. — с. 72.

[2] Там же, с. 17.

[3] Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем: Пер. с англ. — М.: Радио и связь, 1991. — 224 с, с. 20.

в чисто біологічному розумінні[1].

Система є замкненою, якщо у неї немає навколишнього середовища, тобто зовнішніх контактуючих з нею систем. До замкнених відносяться й ті системи, на котрі зовнішні системи не мають суттєвого впливу.

Система називається відкритою, якщо існують інші, пов'язані з нею системи, котрі впливають на неї, і на котрі вона також впливає. Всяка спроба розгляду відкритих систем як замкнених, коли навколишнє середовище не враховується, несе велику небезпеку, яку потрібно повністю усвідомлювати. Всі живі системи — відкриті системи.

2.3.2. Ієрархія систем

Поняття ієрархії є дуже важливим і може використовуватися в тому випадку, коли ми хочемо впорядкувати системи у відповідності з різними критеріями, один з яких має враховувати ступінь складності функцій компонентів системи. Історія наукової думки знає багато спроб класифікації систем. Наприклад, Боулдінг[2] пропонує такі рівні ієрархії:

1. Неживі системи

1.1. Статичні структури — «остови».

1.2. Прості динамічні структури із заданим рухом, властиві навколишньому фізичному світу — «годинникові механізми».

1.3. Кібернетичні системи з керованими циклами зворотного зв'язку — «термостати».

2. Живі системи

2.1. Відкриті системи з самозбережною структурою. Рівень клітин — це перший ступінь, на якому можливий поділ на живе і неживе.

2.2. Живі організми з низькою здатністю сприймати інформацію, наприклад, рослини.

2.3. Живі організми з більш розвиненою здатністю сприймати інформацію, але такі, що не володіють «самосвідомістю». До категорій даного рівня належать тварини.

2.4. Люди, що характеризуються самосвідомістю, мисленням і нетривіальною поведінкою.

2.5. Соціальні системи та соціальні організації.

2.6. Трансцендентні системи або системи, що знаходяться в даний момент за межами нашого пізнання.

Згідно з даною ієрархією, об'єкти нашого дослідження нале-

---

[1] Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем: Пер. с англ. — М.: Радио и связь, 1991. — 224 с, с. 62.

[2] Там же, с. 70.

жать до рівнів 2.4 і 2.5, частково 2.6. Тому саме на таких системах ми зосередимо свою увагу в подальшому викладі і словом «система» будемо називати системи саме цих рівнів ієрархії. Спільною властивістю таких систем є наявність психіки («душі»), тому ці системи ми називаємо психоінформаційними. Прикладом таких системи може бути людина, сім'я, підприємство, нація, раса, людство. В цьому контексті можна дати таке визначення системи:

Система — це сукупність елементів, що взаємодіють одне з одним і з навколишнім середовищем для досягнення певної мети, утворюючи при цьому нерозривну цілісність.

Будь-яка система обов'язково входить до якоїсь надсистеми. Наприклад, людина (сама по собі надзвичайно складна система) є елементом (підсистемою) системи «нація», яка входить до складу системи «людство», що є підсистемою «ноосфери», яка входить до системи «Земля», що є підсистемою «Сонячна система» і так далі.

У загальному випадку система може одночасно входити до кількох систем більш високого рівня, наприклад, систему «людина» можна розглядати як елемент систем «сім'я», «підприємство», «спортивна команда», «місто» тощо.

Системи виникають тоді, коли з'являється «замовлення згори», коли цього «хоче надсистема». Наприклад, система «підприємство» виникає тоді, коли суспільству потрібні відповідні товари чи послуги. Так само підприємство створює собі структурні підрозділи (відділи, групи), місто створює комунальні служби, нація створює підсистеми «збройні сили», «освіта», «охорона здоров'я» тощо.

На кожному рівні системної ієрархії розвиток відбувається за своїми циклами, і чим більші масштаби системи, тим триваліші ці цикли. Для всесвіту вони складають мільярди років, для планети Земля — мільйони, для людства — тисячі, для рас і народів — сотні, для людини — десятки років. Розвиток систем, створених людиною (технічних систем, підприємств, державних інституцій), розвивається здебільшого за циклами від кількох місяців до десятків років — залежно від складності цих штучних систем.

2.4. Емпіричні узагальнення

> Знання деяких принципів легко компенсує незнання деяких фактів.
>
> *Гельвецій*

Багатовіковий досвід вивчення різноманітних об'єктів і явищ,

його колективне осмислення і суспільна оцінка дозволяють сформулювати деякі твердження загального характеру — так звані **«Системні принципи»**, застосування яких для створення, дослідження та використання систем визначає методологію системного підходу[1]. Системні принципи — це емпіричні узагальнення, тому що вони спостерігаються в природі і досі людству не відомі приклади, що їм суперечать.

2.4.1. Принцип ефективного цілепокладання

Ціль, яка визначає ефективну поведінку системи, завжди задається надсистемою[2].

Для прикладу розглянемо підприємство, яке поставило собі за мету виробляти новий товар. Воно процвітатиме, якщо цей товар потрібен споживачам, тобто відповідає цілі, яку ставить надсистема «ринок споживачів». Якщо система «підприємство» не буде відповідати поставленій їй згори цілі — вона буде знищена надсистемою «ринок споживачів» (залишиться без покупців і збанкрутує).

Таким чином, якщо система ставить перед собою цілі, які суперечать цілям надсистеми, вона порушує «принцип ефективного цілепокладання» і наражає себе на небезпеку. Саме в цьому розумінні ми говоримо, що цілі системі задає надсистема.

2.4.2. Принцип цілісності

Система має властивості, які не виводяться з властивостей її елементів і способів їх поєднання.

Система як ціле володіє властивостями, яких немає у її підсистем (елементів)[3]. Це, зокрема, пов'язане з тим, що система й організовувалась надсистемою для отримання нових властивостей, які б задовольняли нові потреби надсистеми на шляху досягнення своєї мети. Тому система — це не просто множина елементів (підсистем), а цілісний об'єкт; сума властивостей системи не дорівнює сумі властивостей елементів, що її складають.

Ціле більше суми його складових.

Для прикладу візьмемо якусь зрілу, стабільно працюючу фірму. Розглядаючи її як систему, ми можемо оцінити її виробничий потенціал, культуру обслуговування, філософію фірми, внутрішній мікроклімат. Ці якості є у підприємства як у єдиного цілого. Але

---

[1] Ермак В.Д. Системы, системные принципы и системный подход. Рукопись. Киев, 1989. — 29 с, с. 8.

[2] Там же, с 9

[3] Дружинин В.В., Конторов Д.С. Системотехника. — М.: Радио и связь, 1985. — 200 с.

все це кудись зникає, коли ми розглядаємо не фірму в цілому, а кожного її працівника зосібна.

Зі свого боку, системні властивості накладають відбиток на елементи, що складають дану систему. Наприклад, до системних властивостей системи «нація» належить національний характер, який визначає відповідний стереотип поведінки членів цієї нації.

2.4.3. Принцип згоди

Цілі підсистем не повинні суперечити цілі системи.

Підсистема, яка має мету, що не збігається з метою системи, дезорганізує функціонування системи (збільшує ентропію системи). Така підсистема або повинна «випасти» із системи, або загинути; інакше — небезпека загибелі всієї системи[1].

Наприклад, якщо цілі якоїсь соціальної групи суперечать загальнонаціональним цілям, то це приводить до конфлікту, який потребує вирішення. Якщо система «нація» не вирішує конфлікт, то це знижує її ефективність і загрожує національній безпеці.

2.4.4. Принцип детермінізму

Причина зміни стану системи завжди знаходиться поза системою.

Іншими словами, зміна стану системи завжди є наслідком впливу на неї надсистеми. Це, зокрема, пов’язане з тим, що будь-якій живій системі властива самостабілізація[2]. Згідно з принципом Ле Шательє, який справедливий для всіх видів систем рівноваги, на будь-які зовнішні впливи система реагує так, щоб зберегти свою стабільність.

Жива система завжди знаходиться в стані певної динамічної рівноваги з навколишнім середовищем і має тенденцію зберігати цю рівновагу, опираючись силам, що її порушують. Наприклад, людське тіло на охолодження відповідає посиленням процесів окислення, що виробляють теплоту, а на перегрівання — тим, що посилює процеси випаровування, які відводять теплоту; при наявності зовнішнього ворога людина мобілізується для відсічі, нація консолідується й діє енергійніше і т.п.

Для того, щоб система почала змінюватися, обов’язково потрібні зовнішні стимули. Наприклад, переважна більшість людей починає активно діяти лише тоді, коли зовнішні обставини створюють для них загрозу. Аналогічно система «нація»: енергетична

---

[1] Ермак В.Д. Системы, системные принципы и системный подход. Рукопись. Киев, 1989. — 29 с, с. 12.

[2] Моисеев Н.Н. Проблема возникновения системных свойств // Вопросы философии, 11/92, с. 28.

криза примушує її підвищити ефективність свого виробництва, економічна блокада примушує більше покладатись на власні сили тощо.

2.4.5. Принцип виходу із системи

Щоб зрозуміти поведінку системи — потрібно вийти у надсистему[1].

У старому підручнику фізики колись так пояснювався рівномірний і прямолінійний рух: «…перебуваючи в закритій каюті парусного корабля, що рухається рівномірно і прямолінійно по спокійній воді, неможливо ніякими фізичними методами установити факт руху… Єдиний спосіб — вийти на палубу і подивитися на берег…». В цьому простенькому прикладі в закритій каюті — система «людина-корабель», а вихід на палубу і погляд на берег — вихід у надсистему «корабель-берег».

Досить влучно описує застосування вищезгаданого принципу Карлос Кастанеда: «Якщо хто-небудь хоче зупинити інших людей, то він завжди має бути в стороні від того кола, яке натискає на них. Таким чином, він завжди зможе контролювати тиск»[2].

З даним системним принципом тісно пов'язаний древній езотеричний принцип, який стверджує, що події, які на перший погляд видаються хаотичними і випадковими, з погляду ширших перспектив виявляються строго закономірними. Наприклад, розвал СССР і теперішня криза в Україні в основному сприймається як щось випадкове, пов'язане з помилками окремих людей. Насправді, якщо поглянути з висоти світової історії, то стає очевидним, що всі імперії народжувались, розвивались і закономірно вмирали. Що стосується України, то вона неодноразово переживала страшні кризи, але завжди, як Фенікс, поставала з попелу.

2.4.6. Принцип оптимуму

Система має рухатись до мети оптимальною траєкторією.

Це й не дивно, оскільки неоптимальна траєкторія означає низьку ефективність функціонування системи, підвищену витрату ресурсів, що рано чи пізно викличе «незадоволення» і коректуючий вплив надсистеми. Можливі й трагічніші наслідки, коли неефективна система деградує й гине.

Г.М. Алєксєєвим сформульований 5-й закон енергоентропіки — переважного розвитку чи конкуренції, який говорить: «У кожно-

---

[1] Ермак В.Д. Системы, системные принципы и системный подход. Рукопись. Киев, 1989. — 29 с, с. 23.

[2] Кастанеда К. Путешествие в Икстлан. — Рига: Расма, 1991. — 256 с.

му класі матеріальних систем переважний розвиток отримують ті, котрі при даній сукупності внутрішніх і зовнішніх умов досягають максимальної ефективності»[1].

Зрозуміло, що пріоритетний розвиток ефективно функціонуючих систем відбувається внаслідок «заохочуючих», стимулюючих впливів надсистеми. Наприклад, для того, щоб підприємство успішно працювало, воно має стимулювати насамперед тих працівників, які приносять йому найбільше користі — діють найефективніше.

2.4.7. Принцип спеціалізації і кооперування

В процесі наближення до своєї мети система має тенденцію спеціалізуватись на виконанні своєї функції і кооперуватись з іншими спеціалізованими системами.

Наочна ілюстрація цього принципу — зародження і розвиток нового підприємства. Напочатку воно може займатись найрізноманітнішими видами діяльності, але згодом знаходить «свою нішу», де діє найефективніше. Не випадково для найбільш процвітаючих компаній властива одна риса — спеціалізація на певному виді діяльності протягом досить тривалого періоду часу. Але чим більшого розвитку досягає спеціалізація, тим більша потреба в кооперуванні, адже спеціалізовані підсистеми все більш узалежнюються одна від одної.

Спеціалізація і кооперування нерозривні і в системах існують тільки разом. Спеціалізація без кооперування приводить до хаосу, розвалу і загибелі системи. А кооперування без спеціалізації просто не має сенсу — нема кому кооперуватись[2].

Даний принцип був відомий ще Конфуцію: «Ще один принцип, вгаданий Конфуцієм, — принцип необхідної функціональної спеціалізації елементів будь-якої, в т.ч. й соціальної, системи, нерозривної єдності цих елементів, пов’язаних самими своїми відмінностями і тому взаємно необхідних»[3].

2.4.8. Принцип ієрархічності

Розвиток системи супроводжується її ієрархізацією.

Дію цього принципу спостерігаємо всюди: і в державі, і в соціальних організаціях, і в будові тіла людини, і в людино-технічних системах. Без дотримання даного принципу будь-яка система стає некерованою, отже — нежиттєздатною: «Керування у вели-

---

[1] Алексеев Г.Н. Энергоэнтропика. — М.: Знание, 1983. — 192 с.

[2] Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера. — М.: Мол. гвардия, 1990. — 351 с., с. 95–97.

[3] Симкин Г.Н. В высшей школе учителя Куна // Человек, 5/92, с. 35.

ких системах будується за ієрархічним принципом. У цьому проявляється одна із загальних властивостей організації системи — зосередження функцій, при якому функція одного рівня не просто підпорядкована функції другого, але є умовою її здійснення»[1].

Древні, в т.ч. середньовічні християнські мислителі виражали цей принцип простою, але влучною аналогією, уподоблюючи суспільство людському тілу, а соціальні групи — членам цього тіла[2].

2.5. Соціоніка — наука про психоінформаційні системи

Соціоніка — це наука, яка розглядає людські особи (індивідуальні та колективні) як психоінформаційні системи, що розвиваються і взаємодіють одна з одною на основі об'єктивних законів[3]. Згідно з соціонічним підходом, людське мислення спеціалізоване — існує 16 соціонічних типів особи[4], тобто 16 механізмів сприймання, переробки та продукування інформації[5]. Це означає, що існує принаймні 16 поглядів на світ, для кожного з яких властива своя ієрархія цінностей: одного більше цікавить емоційна сторона життя, другого — логічна, третього — морально-етична і т.д. Зрозуміло, що той чи інший соціотип найкраще знається на тому аспекті, який стоїть найвище в його ієрархії цінностей.

Соціотипи описані в спеціальній літературі і більш-менш легко впізнаються в житті. Вони мають свої канонічні назви (наприклад, логіко-сенсорний екстраверт, етико-інтуїтивний інтроверт і т.д.) і псевдоніми (наприклад, «Шерлок Холмс», «Доктор Ватсон» і т.д.), які введені для зручності практичної роботи.

Кожний соціотип спеціалізується на виконанні певної функції, тому особа найкраще виконує ту роботу, яка відповідає її соціонічній спеціалізації. Найкращим способом дослідження цієї спеціалізації є вивчення біографій історичних особистостей, адже для досягнення успіху вони використовували свої найсильніші сторони і займались тим, у чому були природженими «фахівцями».

Здатність психіки найкраще орієнтуватися в певному аспекті

---

[1] Горский Ю.М. Системно-информационный анализ процессов управления. — Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние. — 1988. — 327 с., с. 159.

[2] Сведенборг Э. О небесах, о мире духов и об аде. — К.: Україна, 1993. — 336 с., с. 47–52.

[3] Аугустинавічуте А. Дуальна природа людини. Нарис із соціоніки. Київ, «Соціонічні Технології», 1992 — 95 с.

[4] Зауважимо, що 16-типною типологією активно послуговуються західні психологи (Інститут Юнга у Швейцарії, Асоціація психологічного типування в США). Див.: Angelo Spoto «Jung's typology in perspective», SIGO PRESS, Boston, 1989.

[5] Заочна школа соціоніки. Книга перша. Київ, «Соціонічні Технології», 1991 — 96 с.

інформаційного потоку називається «психічною функцією» (термін К.Г. Юнга[1]). У психіці особи наявні всі 16 психічних функцій, проте у різних типів вони мають неоднакову «роздільну здатність», що відображається моделлю типу інформаційного метаболізму (соціотипу). З моделі можна встановити, що кожна психічна функція найяскравіше виявляється в одному із 16-ти соціотипів. По цій своїй найскладнішій і найрозвиненішій, т.з. «першій» («програмній») функції, соціотип мислить найбільш адекватно, діє найбільш впевнено та ефективно. Дещо простіше влаштована т.з. «друга» («творча») функція, проте вона надзвичайно активна і гнучка. Решта психічних функцій мають меншу «чіткість відображення» існуючої реальності.

Система з 16-ти соціотипів, які вступають одне з одним у певні види взаємодії (від найбільш комфортних до конфліктних), називається соціоном. Соціон — це найменша психологічна структура соціуму, в котрій людський інтелект досягає своєї повноти. Як людський вид представляється парою осіб — чоловіком і жінкою, так людський інтелект представляється **соціоном** — системою із 16 типів інформаційного метаболізму. Наприклад, якби якісь інопланетяни захотіли мати у себе зразок людського інтелекту, їм довелось би взяти з Землі принаймні 16 осіб різних типів інформаційного метаболізму.

Звернемо увагу, що ідея про 16-ти типну природу людської психіки зустрічається задовго до появи типології Юнга і соціоніки. Наприклад, в древньоіндійській традиції знаходимо свідчення про достатність 16-ти філософських шкіл і 16 підходів у лікуванні, а в українській традиції збереглась легенда про походження запорожців, яка починається словами: «Запорожців спрежду було всього 16 чоловік, і звалися вони чорногорами»[2] — можливо, це також відлуння древніх знань про природу людської психіки.

Своєрідно описано взаємодію 16-ти типів у Карлоса Кастанеди. «Викладаючи закони магії про колективні зусилля при подоланні складних енергетичних завдань, він пише, що оптимальним є колектив із 16-ти осіб (згрупованих по чотири в чотирьох «домах»), кожна з яких виконує свою специфічну задачу, пов'язану з її вродженою структурою»[3]. Згідно з магічною традицією, правильно підібрані 16 осіб складають ніби одну живу істоту (т.з. «коман-

---

[1] Юнг К.Г. Психологические типы. Москва, Государственное издательство, 1924 — 94 с.

[2] Змієві вали: Укр. легенди та перекази. — К.: Веселка, 1992. — 159 с., с. 46.

[3] Братко-Кутинський О. Передмова до українського перекладу творів Карлоса Кастанеди. Рукопис.

ду Нагваля»). З міркувань вищої доцільності, пише Кастанеда, було зроблено так, що ці люди забули себе і розділились. Вони були кинуті в пітьму і перед ними було поставлено завдання — згадати самих себе, а також вищу істоту, яка їх організувала в дану систему. Якщо вони виявляться здатними знову згадати себе, то здобудуть цілісність і зможуть перейти в інший світ[1].

Якщо розглядати це твердження Кастанеди як ширшу закономірність, то його можна трактувати й так: людство має 16-ти типну природу, але древні істинні знання про це були забуті; щоб пережити міжциклову кризу (хаос дезінтеграції) і перейти до нового планетарного циклу («в інший світ»), треба відновити ці знання (але вже на вищому рівні), повернутися обличчям до свого Творця і знову здобути цілісність — здійснити новий синтез, створити якісно нове суспільство. Можливо, таким чином Кастанеда дає нам натяк на спосіб переходу у третє тисячоліття.

2.6. Відповідність між квадрами і фазами розвитку

Всі 16 соціотипів об’єднуються в 4 стійкі групи по 4 соціотипи, які ми називаємо **квадрами**. Для квадри властива своя система цінностей, своя філософія, свій гумор, свої норми поведінки, свій т.з. «дух квадри».

Ви можете запитати: «Навіщо Бог створив людську психіку у вигляді 16-ти соціотипів і об’єднав їх у 4 квадри?». Справа в тому, що розвиток будь-якої людської спільноти потребує виконання найрізноманітніших функцій: потрібні теоретики і практики, поети і воїни, фантазери і прагматики тощо. Кожен з них — спеціаліст у своїй справі і робить її краще за інших. Так і 16 соціотипів — кожен бачить світ зі своєї точки зору і добре робить ті справи, до яких має природний хист.

Але щоб ці спеціалісти добре діяли — вони мають організуватися. Один із способів організації — це квадра: група психологічного комфорту, в якій найкраще і працюється, і відпочивається. Групування соціотипів за квадрами зображено нижче на схемі.

Але квадри — це не тільки чотири четвірки персонально сумісних типів. Система з 4-х квадр — це механізм, що прискорює розвиток соціальних систем. Пам’ятаючи з попереднього розділу про психологію чотирьох фаз, легко здогадатися, що кожна з них потребує від людей, які її «обслуговують», специфічних властивостей психіки. На першій фазі потрібні фантазери і теоретики, на другій — практики, що вміють діяти швидко і рішуче, на третій — скептики, що виразно бачать недоліки, а на четвертій — техноло-

[1] Кастанеда К. Дар Орла. Огонь изнутри — К.: София, Ltd., 1993. — 512 с., с. 139–144.

ги, які знають, що таке досконалість. На основі такого поділу й формуються 4 квадри:

Система цінностей кожної з чотирьох квадр чітко відповідає психології певної фази розвитку:

квадра 1 (фаза 1): перспективні можливості, фізичний комфорт, радісна емоційність, теоретичні побудови, абстрактна логіка;

квадра 2 (фаза 2): конкретна логіка, вольові методи, жорсткий порядок, драматичні емоції;

квадра 3 (фаза 3): скептицизм, критичне мислення, підприємливість, гнучкість, динамізм, прагматизм;

квадра 4 (фаза 4): естетика і якість, чесна праця, людські здібності й таланти, моральність, любов.

Зрозуміло, що кожна квадра найефективніше діє тоді, коли приходить її час — розвиток суспільства входить у відповідну фазу. Це дозволяє краще зрозуміти, навіщо соціуму квадрова спеціалізація — завдяки їй на кожній фазі розвитку суспільства є свої «фазові спеціалісти», що робить соціум життєздатним.

Кожна з названих чотирьох фаз відповідає одному з чотирьох віків (одній з юг):

фаза 1 — «Срібний вік» (Трета-юга) — ширення вільнодумства, генерування нових ідей, революційність, заперечення традиційних цінностей, пріоритет особи над державою;

фаза 2 — «Мідний вік» (Двапара-юга) — спроба реалізації нових ідей, прагнення навести порядок, «закручування гайок», вольовий тиск, пріоритет держави над особою;

фаза 3 — «Залізний вік» (Калі-юга, «Калений») — розхитування основ суспільства, нестабільність, висока динаміка суспільних процесів, егоїзм, орієнтація на сьогоднішній день, руйнування нежиттєздатних систем, створення передумов для нового суспільства;

фаза 4 — «Золотий вік» (Сатья-юга, «Суттєвий») — стрибок на новий виток спіралі, формування нового суспільства, повернення до природи і до виконання космічних законів (дхарми), стабільність, гармонія, наближення до істини.

В езотеричній традиції прийнято починати відлік від «Золотого віку»: фаза 4 –> фаза 1 –> фаза 2 –> фаза 3 –> і т.д., а соціоніка починає з фази 1. Чи немає тут протиріччя? Аж ніяк! Справа в тому, що процесові розвитку притаманні тенденції як деградації, так і прогресу. При домінуванні тенденцій до деградації зручно починати відлік від 4-ї фази, а при домінуванні прогресивних тенденцій — від 1-ї фази. В людському суспільстві паралельно існують обидві тенденції, тому початок відліку здебільшого залежить

лише від вибору точки зору. Справді, адже початок розкладу суспільства у «Срібний вік» можна розглядати і як початок творення нового суспільства: «що за своєю природою руйнівне — стає умовою творчої праці, а творча праця обертається накопиченням руйнівних ефектів»[1]. Тобто, на 1-й фазі поряд з процесами деградації старого суспільства одночасно починають діяти процеси створення нового. Найнебезпечнішим (кризовим) для існування системи є час 3-ї фази, коли стара організація вже зруйнована, а нова ще не створена. Цей період хаосу і смертельної небезпеки в християнській традиції прийнято називати апокаліпсисом.

Освальд Шпенглер у своїй видатній праці «Сутінки Європи» на основі аналізу величезної кількості історичного матеріалу прийшов до висновку про існування чіткої циклічності розвитку людської культури. Кожний цикл складається з чотирьох фаз, які автор умовно розглядає як чотири пори року (див. Таблиця 1. «Одночасні» епохи духовного життя[2]). Причому початок циклу починається з Весни, яка має виразні ознаки 4-ї фази («Золотого віку»), зокрема, до цього періоду Шпенглер відносить міфологію Вед і арійський героїчний епос. Закінченню циклу відповідає Зима, з цим періодом філософ пов’язує поширення матеріалізму та атеїзму.

Цілком відповідає Принципу чотирьох фаз і закономірність, виведена Липинським щодо змін суспільного устрою:

фаза 1 — «Срібний вік» — демократія;

фаза 2 — «Бронзовий вік» — охлократія;

фаза 3 — «Залізний вік» — швидка перехідна епоха;

фаза 4 — «Золотий вік» — класократія.

Класичними зразками цих трьох типів держав — класократії, демократії, охлократії — Липинський вважав відповідно Англію (4 квадра), Францію (1 квадра) та Росію (2 квадра).

До висновку про чотири фази історичного процесу прийшла й марксистсько-ленінська філософія:

«Золотий вік» — первісно-общинний лад;

«Срібний вік» — рабовласницький лад (він же й демократичний, згадаймо, напр., грецькі рабовласницькі демократії);

«Мідний вік» — феодальний лад;

«Залізний вік» — капіталістичний лад.

---

[1] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с.182.

[2] Кризис культуры или свет в конце тоннеля (Размышления и прогнозы О. Шпенглера, Дж. Тойнби и др.). — Киев, Общество ведической культуры, 1994 — 136 с., с. 60–62.

При цьому приблизно витримується і пропорція щодо тривалості даних суспільно-економічних формацій — 4:3:2:1. Характерно, що після «загальної кризи капіталізму» (закінчення циклу) передбачався революційний стрибок до нового «Золотого віку» — комунізму.

2.7. Квадри і базові перинатальні матриці

Особливої уваги заслуговують результати досліджень в галузі трансперсональної психології, описані відомим американським вченим, доктором медицини Station Грофом[1]. Завдяки застосуванню психоделічних препаратів або нефармакологічних методів глибинної психотерапії досягались неординарні стани свідомості, в тому числі незвичайні переживання-спогади, пов’язані з власним розвитком в лоні матері та народженням. Цю сферу людського безсвідомого автор називає перинатальною. Проаналізувавши величезну кількість переживань перинатального рівня безсвідомого у різних людей, Станіслав Гроф помітив, що їх можна досить чітко розділити на чотири групи, т.з. «базові перинатальні матриці» (БПМ). Кожна з чотирьох БПМ відповідає одній з чотирьох фаз внутріутробного розвитку дитини:

фаза 1 (БПМ–I) — симбіотична єдність плоду з материнським організмом під час внутріматочного існування, безтурботний стан, коли умови для плоду майже ідеальні;

фаза 2 (БПМ–II) — початок процесу народження, коли починаються періодичні м’язові скорочення, шийка матки закрита і виходу ще немає, комфортний стан плоду порушується все зростаючим зовнішнім тиском;

фаза 3 (БПМ–III) — скорочення матки продовжуються, але шийка матки вже розкрита і плід поступово просувається по родовому каналу, що супроводжується відчайдушною боротьбою за виживання, надзвичайно сильним механічним стискуванням;

фаза 4 (БПМ–IV) — народження дитини, коли після піку болю і напруження наступає несподіване полегшення і релаксація, після довгого періоду темноти дитина потрапляє на світло.

Найцікавіше те, що асоціації, які виникають у людини при повторному переживанні свого народження під час психоделічного сеансу, у значній мірі збігаються зі світовідчуванням відповідної квадри[2]. Наприклад, в таблиці «Базові перинатальні матриці»[1]

---

[1] Гроф С. За пределами мозга. Пер. с англ. — Москва: Изд-во Трансперсонального института, 1993. — 504 с.

[2] Вперше на це звернув увагу відомий київський соціонік Олександр Букалов у своїй праці «Формирование функций информационного метаболизма в процессе рождения индивидуума» (рукопис). — Київ, 1988, 45 с.

Гроф приводить наступні асоціативні спогади з постнатального життя:

БПМ–I — ситуації, в яких задовільняються насущні потреби, наприклад, щасливі дні дитинства (материнська турбота, гра з ровесниками, сімейна згода і т.д.); взаємна любов і закоханість; подорожі і відпочинок серед гарної місцевості; контакт з предметами мистецтва високої естетичної цінності; купання в океані і чистих озерах і т.п.

БПМ–II — ситуації, загрозливі для життя і цілісності тіла (військовий досвід, нещасні випадки, травми, операції, важкі хвороби, потопання, задушливість, тюремне ув'язнення, «промивання мозку», незаконні допити, небезпечні ситуації і т.п.).

БПМ–III — збройні сутички, битви і пригоди (атаки і штурми в битвах і революціях, випробовування військової служби, важкі повітряні бої, океанські шторми, небезпечна їзда на автомобілі, бійки); чуттєві спогади (карнавали, розважальні заклади, заміські прогулянки, сексуальні оргії і т.д.).

БПМ–IV — щасливе позбавлення від небезпеки (кінець війни або революції, врятування після нещасного випадку або операції); подолання складних перешкод рішучими діями; випадки напруження і впертої боротьби, що закінчились видатними успіхами, картини природи (початок весни, закінчення океанічного шторму, схід сонця) і т.д.

Отже, глибинні дослідження людської свідомості також приводять до думки про існування чотирьох фаз розвитку, яким відповідає певна психологія, типологічно подібна до психології чотирьох квадр (див. попередній розділ).

Висновки

1. Будь-яка жива система в процесі свого розвитку має тенденцію проходити чотири фази розвитку. Для кожної фази властива своя ціль і своя психологія.

2. Поведінка таких систем описується певними закономірностями, в т.ч. системними принципами.

3. Системи, наділені психікою, називаються психоінформаційними системами. Структуру, розвиток і взаємодію таких систем вивчає соціоніка.

4. Соціоніка виявила наявність 16-ти механізмів сприймання, переробки та продукування інформації — 16 типів інформаційного метаболізму, або соціотипів. Будь-яка людина належить до одного з 16-ти соціотипів, особливості яких в більшій чи меншій мірі вияв-

[1] Гроф С. За пределами мозга. Пер. с англ. — Москва: Изд-во Трансперсонального института, 1993. – 504 с., с. 156

ляються в її мисленні та поведінці.

5. Всі 16 соціотипів складають соціон — систему, в якій людський інтелект розкривається у всій своїй повноті.

6. Соціон структурований на чотири підсистеми по чотири соціотипи — т.з. квадри, які є групами психічного комфорту, тому найсприятливішими для роботи та відпочинку. Кожна квадра призначена для обслуговування відповідної фази розвитку психоінформаційної системи.

7. Кожна з 4-х квадр набуває особливої активності на відповідній фазі розвитку психоінформаційної системи (наприклад, народу чи цілого людства). Кожна квадра має тенденцію створювати такий суспільний лад, який найкраще відповідає її системі цінностей.

Глава 3

3.1. Народ як інтегральна особа

Цивілізації та держави народжуються, зріють, розмножуються і вмирають так само, як окремі люди.

Френк Герберт

Древня істина про те, що подібні закономірності властиві різним рівням світової ієрархії, справджується і для психоінформаційних систем. Для переконливості розглянемо таку систему, як народ, який є живим організмом, живою істотою вищого таксономічного рівня, наділеною етнічною ментальністю.

Ідея розглядати народ як інтегральну особу не нова: її знаходимо в працях багатьох дослідників, зокрема, у Платона, Шрі Ауробіндо, М. Бердяєва, М. Лосского, Л. Карсавіна, Й. Гердера, В. Гумбольдта, В. Шмакова. Новизна полягає в тому, що етносоціоніка розглядає етнос як єдину психоінформаційну систему, для якої справедлива та ж сама типологія, що й для окремих людських осіб. В принципі, до такого розуміння досить близько підійшов і Карл Юнг, який вважав, що «душа народу є лише дещо складніша структура, ніж душа індивіда»[1]. З сучасних істориків і політологів, які емпірично прийшли до подібних аналогій, можна назвати Бориса Парахонського: «Ментальна структура нації має деяку аналогію із структурою психіки окремої людини, яка виконує також три функції — вольову, розумову і чуттєво-емоційну. Така відповідність не є випадковою, вона тільки вказує на єдність сфери духовного буття, що однаково виявляється і на рівні мікрокосму, і на рівні макрокосму. Ці функції надто важливі для існування й розвитку будь-якого цілісного організмічного утворення, щоб можна було ними знехтувати на тому або іншому рівні: ні людина, ні нація в цьому випадку не буде вважатись повноцінною»[2].

Подібних переконань дотримувався Шрі Ауробіндо: «Нація або суспільство, подібно індивіду, має тіло, органічне життя, моральний і естетичний темперамент, розум, що розвивається, і душу…

[1] Юнг К.Г. Архетип и символ. Москва, Renaissance, 1991 — 287 с., с. 18.

[2] Парахонський Б. Генезис, структура і відновлення української нації // Розбудова держави, 4/92, с. 43.

Головний закон і призначення суспільства, общини або нації — прагнути свого само-здійснення; вони законно прагнуть знайти себе, усвідомити в собі закон і силу свого буття та здійснити його якомога досконаліше, реалізувати всі свої можливості, жити своїм себе-відкриваючим життям. …Адже це також істоти, жива сила вічної Істини, само-маніфестація космічного Духу, і вони тут для того, щоб виразити і здійснити своїм шляхом і в міру своїх здібностей певну істину і силу, і задум космічного Духу, що в них захований»[1].

Теоретичні дослідження у сфері інформатики приводять вчених до висновку, що «прорив» у суспільних науках «може початися з простої думки: розглядати суспільні і етнічні системи як розумні організми. Ця думка, можливо, видаватиметься для когось дивною, але, подібно, колись ми будемо дивуватися тому, що суспільствознавці аналізували соціуми і етноси окремо від їхнього інтелекту. Це все рівно, що розглядати людину без врахування її розумових здібностей»[2].

Як часто буває в науці, до типології національних культур соціоніка прийшла чисто випадково — просто описи національних характерів виявилися як дві краплі води схожими на описи соціотипів. Наприклад, англійський національний характер чудово відповідає типу «логіко-сенсорний екстраверт» (псевдонім — «Шерлок Холмс»), французький — «етико-сенсорний екстраверт» («Віктор Гюго»), японський — «сенсорно-логічний інтроверт» («Жан Габен»), американський — «логіко-інтуїтивний екстраверт» («Джек Лондон») і т.д. Переконаність у правомірності даного підходу значно зросла після виявлення того, що міжнаціональні відносини також описуються соціонічними законами інтертипної взаємодії.

3.2. Міжособові стосунки

Існує 16 видів інтертипних відносин — від найсприятливіших («дуальні», «активація») до найважчих («конфліктні», «суперего», «квазітотожність» тощо). Так, монголо-татари (сенсорно-логічний екстраверт, псевдонім — «Македонський») змели конфліктну для себе культуру — Київську Русь (етико-інтуїтивний інтроверт, «Доктор Ватсон»), але дали потужний імпульс розвитку дуальної для себе культури — московського етносу (інтуїтивно-етич-

---

[1] Шри Ауробиндо Гхош. Человеческий Цикл. Пер. с англ. — Казань: Новый век, 1992. — 351 с., с. 46

[2] Каныгин Ю.М. Основы когнитивного обществознания (информационная теория социальных систем). — Киев: Украинская академия информатики, 1993. — 236 с., с. 3.

ний інтроверт — «Єсєнін»).

Інший приклад дуальних відносин — взаємодія України (етико-інтуїтивний інтроверт, «Доктор Ватсон») з Великим князівством Литовським (логіко-сенсорний екстраверт — «Шерлок Холмс»). Вона була на диво плідною: фактична влада на українських землях була в руках української шляхти, майже повністю зберігались місцеві традиції, урядування та судочинство велися українською мовою, міста зберегли український характер, міська влада була в руках місцевих людей, значного розвитку досягнули освіта, наука, економіка, населення було захищене від татарської орди. Сама Литва щедро скористалася з позитивного впливу вищої на той час української культури, прийняла українсько-білоруську мову як мову аристократії, наблизилась до побуту та культурного життя України й Білорусі[1].

Менш вивчений приклад дуалізації в історії України — її взаємодія з варягами, скандинавською (за іншими даними — балтською) військовою кастою (соціотип — логіко-сенсорний екстраверт, як і соціотип національних характерів Литви, Швеції, Англії). «Не випадково наші літописці майже не скаржаться на буйність варягів, про яких західні хроністи пишуть з жахом, як про потоп або чуму. Видно, наші київські пращури не поступались варягам у бойовій доблесті і брatались з ними так само легко, як москвини 14-го століття — з православними татарськими батирами, яких немало було під московським стягом на Куликовому полі»[2].

Як сприятливі («активація») можна назвати відносини між росіянами і німцями (логіко-сенсорний інтроверт — «Максим»). Вплив Німеччини на Росію був надзвичайно сильним, особливо після Петра I — найперше в справі управління російською державою. Ось як про це пише Євген Маланюк:

«Зовнішній вигляд російських царів, від XVIII ст. почавши, нічим не різнився від королів Західної Європи. Династія Романових в короткім часі стала на 90 % по крові німецькою, як і значна більшість вельмож і аристократів (елемент **прусацтва** приходить на зміну елементові **татарщини** з часів князівства Московського і численні «Урусови» змінюються не менш численними «Бенкендорфами»). Цікаво було б скласти реєстр прізвищ дипломатів царської імперії: враження від тих «російських» прізвищ було б справжнім одкровенням»[3].

Підтвердження цьому ми знаходимо і в М. Бердяєва:

---

[1] Крип'якевич І.П., Історія України — Львів: Світ, 1990. — 520 с., с. 113.

[2] Смирнов С. Сравнительное жизнеописание народов // Знание — сила, 7/91, с. 62.

[3] Маланюк Є. Книга спостережень // «Київ», 6/91.

«Власть бюрократии в русской жизни была внутренним нашествием неметчины. Неметчина как-то органически вошла в русскую государственность и владела женственной и пассивной русской стихией. …Русский народ почти уже готов был примириться с тем, что управлять им и цивилизовать его могут только немцы»[1].

А ось взаємодія Литви з Польщею (етико-інтуїтивний екстраверт, «Гамлет») дає приклад несприятливих відносин («суперего»). Фактично, після унії з Польщею 1385 року почався занепад Великого князівства Литовського[2]. Так само несприятливі відносини Литви з Росією («конфлікт»): їхня взаємна неприязнь має не стільки історичні, скільки психологічні причини.

3.3. Етнос і нація

Будь-яка жива система має ієрархічний устрій, що є ознакою і умовою організованості — «не ієрархічна лише купа сміття» (Бердяєв). Так само людська спільнота, хоче вона цього чи ні, в процесі свого розвитку витворює ієрархію. Тому людська особа входить у систему «людство» не безпосередньо, а через соціальні утворення нижчого ієрархічного рівня, зокрема такі, як сім’я, рід, плем’я, етнос, нація, раса.

У даному викладі нас найбільше цікавлять етнос і нація. Ми не будемо детально зупинятися на визначеннях цих термінів — щодо цього серед науковців існують різні точки зору. Особисто нам ближчий підхід, згідно з яким етнос (народ) — це специфічна форма існування людського роду; система, для якої властиві ознаки єдиного живого організму, інтегральної особи, істоти вищого рівня ієрархії, яка має свою психіку (від гр. — «душа»). Ми поділяємо також підхід фахівців Української Академії Інформатики, які вважають, що «можна говорити про психіку, волю, свідомість, пам’ять, інтелект, розум, дух не тільки окремої особи, але й цілого народу»[3].

Етнос — це природне, надзвичайно стабільне утворення. Він може існувати і без своєї держави, і без постійної території проживання, іноді навіть користуючись чужою мовою. Але для людей, що належать до одного етносу, завжди властиві **відчуття окремішності від інших** (протиставлення «ми — вони») і **оригінальний стереотип поведінки**.

В процесі свого розвитку система «етнос» структурується на

---

[1] Бердяев Н. Душа России. Ленинград: Сказ,1990. — 30 с., с. 8,16.

[2] Крип’якевич І.П., Історія України — Львів: Світ, 1990. — 520 с., с. 115.

[3] Каныгин Ю.М., Ермошенко Н.Н., Калитич Г.И., Донченко Е.А. Интеллект народа (информатика и когнитивная этносоциология). — К.: УкрИНТЭИ, 1993.

підсистеми, що спеціалізуються на виконанні життєво необхідних функцій. Такими головними є чотири підсистеми, які надалі, згідно з езотеричною традицією, будемо називати «кастами»:

брахмани — які діють у нематеріальній сфері,
найперше задля спільного блага;

кшатрії — які діють у матеріальній сфері,
найперше задля спільного блага;

вайш'ї — які діють у матеріальній сфері,
найперше задля власного блага;

шудри — які діють під керуванням вищих каст.

Можна сказати, що брахмани — це люди знання, кшатрії — люди влади, вайш'ї — виробники і постачальники суспільства, шудри — його слуги[1].

Дані підсистеми (касти) не є ізольованими — людина може переходити з однієї касти до іншої у відповідності зі своїми природними схильностями та рівнем розвитку. Аналогом такого переходу може бути розвиток людини: у дитинстві вона є шудрою (не може вірно діяти за власною ініціативою, без стороннього керування); згодом може стати вайш'єм (наприклад, самостійно та ініціативно забезпечувати своє матеріальне існування); далі — кшатрієм (наприклад, організовувати спільноту і захищати її) і нарешті — брахманом (наприклад, займатися наукою, філософією, мистецтвом, релігією, маючи за мету наближення до істини).

Кастовий (становий, класократичний) суспільний устрій, де кожна каста досконало виконує свою функцію, є найефективнішою формою організації суспільства.

Добре структурований етнос (з розвинутими кастами) творить націю — систему, яка починає реорганізовувати навколишнє середовище згідно зі своїми цінностями, нерідко залучаючи до формотворчої праці еліту інших етносів (як у Київській Русі або Литовсько-українській державі). Молода нація створює державу зі всіми її атрибутами, а держава, зі свого боку, сприяє структуруванню і розквіту нації. Державні кордони відіграють роль, подібну до ролі мембрани у клітини, яка пропускає корисні для неї речовини і зупиняє шкідливі.

Про сутність різниці між етносом (народом) і нацією добре сказав д-р О.І. Бочковський: «Нарід — це, так би мовити, націотворчий сирівець, з якого може розвинутися нація; це етнографічна, національно не викристалізована ще маса. Нація ж — масово

---

[1] Шри Ауробиндо Гхош. Человеческий Цикл. Пер. с англ. — Казань: Новый век, 1992. — 351 с., с. 13.

усвідомлений і організований колектив. Нарід — це етногенний розчин; нація — це викристалізований суспільний агрегат»[1]. Якщо етнос — це невизначена, незв'язана однорідність, то нація — це визначена, сконсолідована різнорідність.

Етнос і нація відрізняються також мірою самоусвідомлення: «Мусимо бо розрізняти пасивну національність від активної. Перша є стихійна і підсвідома; друга — свідома й організована. Модерну націю визначає саме активна національність. Нарід остільки стає нацією, оскільки всі його шари еволюціонують від пасивної (етнографічної) національності до активної (націогенетичної)»[2]. **Нація досягає самоусвідомлення завдяки наявності національної еліти, в першу чергу касти брахманів**. «В кожному народі необхідно розрізняти дві складові: невелике число так чи інакше видатних людей і всю іншу кількісно переважаючу масу. Глибинні і найбільш індивідуальні відтінки духовної сутності народу виявляються лише в найвищих творчих досягненнях його громадян. Тому ця духовна аристократія дійсно формує душу народу, те первинне і основне, що і створює всю його особистість, силу і велич»[3].

Держава виникає тоді, коли є нація (хоч і в зародковому стані), це свого роду каркас, який забезпечує цілісність нації при високому рівні її структурної диференціації. Коли цей каркас руйнується — складна національна будова втрачає цілісність, а вищі касти (національна еліта) або винищуються, або залучаються до розбудови інших націй. Не випадково «колоніальні народи мають запрограмовану загарбниками неповну соціальну структуру без власної заможної верхівки, бо така верхівка завжди потенційно небезпечна для чужої панівної нації»[4].

3.4. Фази розвитку європейської цивілізації

Попри всю свою різноманітність, європейська цивілізація (а за нею і все людство) розвивалася як єдина система і послідовно проходила всі 4 фази розвитку. На кожній фазі серед держав виявлялися свої лідери — народи, колективна психіка яких найкраще відповідала духові часу.

Останній цикл розвитку цієї групи країн розпочався проми-

---

[1] Бочковський О.І. Вступ до націології — Мюнхен, Український технічно-господарський інститут, 1991–1992 — с. 97.

[2] Там же, с. 291.

[3] Шмаков Владимир. Основы пневматологии. — К.: «София», Ltd., 1994. — 704 с., с. 639.

[4] Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI–XVII ст. // Сучасність, 3/92, с. 66.

словою революцією початку XVII ст., «локомотивом» якої стала Англія (4 квадра, логіко-сенсорний екстраверт — «Шерлок Холмс»). До речі, Україна (4 квадра, етико-інтуїтивний інтроверт — «Доктор Ватсон») тоді також зазнала економічного підйому. У наступну — першу фазу — раніше за всіх вступила Франція (1 квадра, етико-сенсорний екстраверт — «Гюго»), час якої тривав приблизно з середини XVIII ст. до кінця XIX ст. Потім ініціативу перехопили Німеччина (2 квадра, логіко-сенсорний інтроверт — «Максим») і Росія (2 квадра, інтуїтивно-етичний інтроверт — «Єсєнін»). Після поразки фашизму почали домінувати Сполучені Штати (3 квадра, логіко-інтуїтивний екстраверт — «Джек Лондон»), вплив яких триває й досі.

На існування механізму послідовного домінування різних національних культур звернули увагу й інші дослідники. Наприклад, ось як про це висловився Михайло Міщенко: «Розвиток макросистеми європейської культури можна тлумачити як почергове домінування національних культур. Так Відродження у нас ототожнюється в першу чергу з Італією[1], далі — досить тривалий період панування французької культури, «ривок» німців і росіян у XIX ст., домінування англосаксонських взірців у другій половині XX-го. І таке чергування не є випадковим»[2].

Зауважимо, що кожний народ має свій «годинник», що визначає циклічність саме його розвитку, його «Золотий вік» і його кризові переходи. Але народи взаємодіють одне з одним, що приводить до певної синхронізації розвитку — перехід одного народу до нового циклу, підциклу чи нової фази ініціює аналогічні процеси у інших.

Цікаво, що тривалість домінування Англії, Франції та Німеччини й Росії приблизно відповідає співвідношенню 4:3:2. Згідно з теорією, на долю США залишається 1, тобто одна десята частка циклу, що становить 40–50 років. Життя справді показує, що впливи США поступово слабнуть, особливо після розпаду СССР, про що свідчать і економічні показники: «В середині 50-х років, під час відбудовного періоду, США виробляли 45 відсотків багатст-

[1] В Італії ми знаходимо дуже сильні впливи 4-ї квадри, найперше етико-інтуїтивного інтроверта. Дослідники давно знаходили значні подібності між Україною та Італією, зокрема в мелодійності мови, емоційності, пісенності, культі краси. Таку близькість культур можна пояснити тим, що в стародавні часи на цю територію переселились древньоукраїнські (арійські) племена, назви яких зафіксовані надійними історичними джерелами: трояни, орателі, дуліби, ірпіні, бреги, обричі, давні, любичі, лелеки (на грецькій мові — пелазги) та інші. Див. Чертков Олександр. Пелазго-фракійські племена, які заселяли Італію // Основа, 26(4)/1994.

[2] Культурні обрії України // Філософські студії, 1/93, 120 с., с. 8.

ва світу (валового світового продукту). В 1960 році цей рівень зменшився до 33,5, а в 1980 — майже до 24 відсотків. Зовсім легко передбачити, що до 2000 року цей рівень буде ще нижчим»[1]. До кінця арійського циклу (до 2015 року) США можуть розпастися на окремі держави[2]. Згідно з дослідженнями Богдана Гаврилишина «Сполучені Штати Америки знаходяться в незбалансованому стані… Економічно вони втрачають силу, мають багато боргів, великий дефіцит бюджету і не є достатньо конкурентоспроможними на міжнародному рівні»[3]. А ось що пише про США Хіросі Такеуті, Директор Наукового інституту при Банку довгострокового кредитування Японії: «Економіка США, лідер в економіці вільного світу, підхопила серйозну економічну хворобу. Щоб вилікуватись, США повинні скоротити свій фіскальний дефіцит. Для цього їм треба ввести рефляційну політику і знизити процентні ставки. Жорсткі фіскальні заходи самі по собі призведуть до ослаблення економічної діяльності, що знову призведе до зниження процентних ставок. Все це ослабить долар, що скоротить імпорт США. Однак якщо США не зможуть скоротити свій фіскальний дефіцит, вони потраплять в критичну ситуацію, яка рано чи пізно призведе до економічної катастрофи…»[4].

---

[1] Гаврилишин Б. Зміна навколишнього середовища бізнесу // Віче, 7/92, с. 104.

[2] Див. Рожков С.С. Динамика империй. Киев, Институт физики Академии наук Украины, 1993. — 18 с. У цій праці проаналізовано закономірності зростання територій Римської та Російської імперій, а також США. Найцікавіше те, що розвиток цих трьох систем чітко описується досить простою математичною закономірністю — так званою «логістичною кривою»: напочатку маємо незначне зростання, яке з часом стає все стрімкішим, але згодом темпи росту сповільнюються — імперія досягає стану «насичення» і втрачає стабільність. У випадку з Римською імперією в строк, детермінований «логістичною моделлю», послідував швидкий розвал, що дало автору підстави висловити гіпотезу про можливість відносно точного визначення періоду, коли будь-яка імперія стає нежиттєздатною.

Якщо подивитися на графік, який описує фактичне зростання території Російської імперії від часів Московського князівства (кінець XIII ст.), то добре видно, що вже в кінці XIX століття імперія досягнула стадії «насичення» і стала нестабільною щодо розпаду. І справді, після першої світової війни «тюрма народів» розділилася на незалежні держави, але була реставрована більшовиками і ще проіснувала більше 70 років. Це відновлення імперії ще більше посилює аналогію з Римською імперією, яку в середині III ст. охопила гостра криза, але єдність вдалося відновити і імперія ще проіснувала приблизно століття.

[3] Гаврилишин Б. Зміна навколишнього середовища бізнесу // Віче, 7/92, с. 104.

[4] Такеуті Х. Гнучка структура японської економіки. Збірник статей. Науково-дослідний інститут при Банку довгострокового кредитування Японії.

На зміну США приходить Японія (4 квадра, сенсорно-логічний інтроверт — «Габен»), успіхи якої (нехай і короткочасні) підтверджують наявність тенденцій переходу людства до 4-ї фази розвитку: «Протягом війни Японія виробляла менш як відсоток валового світового продукту. До 1960 року цей показник збільшився до 3,8, а до 1980 року становив приблизно 10,6 відсотка. Зараз показник дійшов 13, і тенденція зростання зберігається»[1].

Самі японці непогано розуміють зв'язок між своїми економічними досягненнями і національною психологією. Наприклад, відомий дослідник світових економічних систем Масанорі Моритані стверджує: «Японія створила потужну промисловість тільки тому, що особливості японського суспільства і національної культури виявились сприятливими для сучасних форм індустріального розвитку»[2].

Висновки

1. Соціоніка розглядає етнос, націю як етносоціальний організм, живу істоту, інтегральну особу вищого таксономічного рівня, наділену етнічною ментальністю.

2. В процесі розвитку етносоціальний організм має тенденцію все яскравіше виявляти свою індивідуальність, яка описується певним соціотипом.

3. Етнос і нація — це дві форми існування одного і того самого етносоціального організму, подібно як одна і та сама людина в дитинстві й у зрілому віці — особа одна, але форми різні (і фізіологічно, і психічно). Ознакою нації є наявність організованої національної еліти, через яку нація досягає самоусвідомлення.

4. Між етносоціальними організмами, як і між індивідумами, існує тенденція виникнення певних інтертипних відносин — від комфортних до конфліктних.

5. Європейська цивілізація, а з нею і весь світ послідовно проходили різні фази розвитку, на кожній з яких закономірно домінували народи з відповідними соціотипами. Сьогодні світ переживає завершення третьої фази, тобто знаходиться на порозі нового «Золотого віку». Але щоб досягнути стабільності народам доведеться пережити загострення системної кризи, що охопила все людство.

6. В процесі переходу до 4-ї фази розвитку людства перевагу

Квітень, 1993 р., с. 59.

[1] Гаврилишин Б. Зміна навколишнього середовища бізнесу // Віче, 7/92, с. 104.

[2] Моритани М. Современная технология и экономическое развитие Японии: Сокр. пер. с англ. — М.: Экономика, 1986. — 264 с., с. 166.

отримують молоді нації, соціотип котрих належить до 4-ї квадри.

Глава 4

4.1. Дві форми існування України — етнос і нація

Щоб залишатися незмінним — треба постійно змінюватись.

Древня мудрість

Історія виразно свідчить, що український етносоціальний організм — інтегральна істота Україна — періодично існує у двох формах: етносу і нації.

4.1.1. Етнос

Є підстави вважати, що вік українського етносу становить принаймні 7–8 тисячоліть. Про це, зокрема, свідчать українські міфи і звичаї, які дожили до нашого часу і корені яких сягають кам’яного віку. Так, наприклад, свята Різдва і Купала згадуються у міфах індійських аріїв вже як дуже давні, застарілі й простонародні[1]. Інший приклад — обряд Вербної неділі, коли, ударяючи гілкою свяченої верби, промовляють: «Це не я тебе б’ю, це верба тебе б’є, якая — святая. Бувай здоров на весь рік». Про давність цього обряду, який і донині поширений по всій Україні, свідчить той факт, що для римлян, які перейняли його від своїх попередників етрусків чи пелазгів (лелеків або лелегів), обряд водосвяття, січення вербою і промовляння згаданих слів був відомий, але не як народний, а як давній звичай, який пам’ятали і вшановували лише певні жерці[2]. Інший поширений обряд — посипання небіжчиків червоною вохрою — дійшов до нас з часів неоліту (5–3 тис. до н.е.), зберігся у козацькому звичаї вкривати померлого червоною тканиною («…червоною китайкою личенько прикрито…») і дожив до наших днів (за цим обрядом було поховано Тараса Шевченка).

Український етнос пережив війни, періоди бездержавності, голодомори, але не втратив своєї своєрідності, своєї душі: «Територія, яка належить українському народові, починаючи від доби найстаршого кам’яного віку — палеоліту — й до наших часів, ніко-

[1] Знойко О.П., Міфи Київської землі та події стародавні, К., «Молодь», 1989, с. 217.

[2] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

ли не залишалася пусткою. «Покоління людей виростали одне по одному. Над краєм пролітали хуртовини воєн, але покоління від поколінь переймали здобутки попередніх надбань і передавали їх своїм нащадкам. Культурна тяглість на українських землях не переривалася ніде, ніколи.» Так характеризує історичний процес на території України один з найвидатніших археологів України, проф. Петро Курінний»[1]. «Антропологічні студії Ф. Вовка, С. Сегеди, Т. Алєксєєвої, Є. Данилової, Г. Старовойтової та інших дають підстави дослідникам стверджувати, що генетичні витоки українського народу сягають тисячолітніх глибин. В Середній Наддніпрянщині простежується дуже глибока лінія генетичної спадкоємності: племена доби бронзи — скіфи лісостепової смуги — населення черняхівської культури — давньоруська людність — сучасні українці. Дослідження сучасних учених-археологів (В. Барана, М. Брайчевського) підтверджують думку про тотожність антів з пізнішими українцями»[2]. «Аналіз українських традицій, способу життя, світосприймання, мислення, народних свят, звичаїв, обрядів, казок, міфів та народного мистецтва, співставлений з даними археології, історії, антропології, етнографії та світової міфології, свідчить, що багатотисячолітній етногенез на терені України охоплює один і той же постійно єдиний народ. Про це свідчить специфічна риса української етнографії — можливість реставрувати прадавні міфи, поєднуючи їх фрагменти, що збереглись у різних регіонах України. Така спільність міфологічного мислення можлива лише за умов єдності процесу етнотворення, спільності енергоінформаційної основи суспільного розвитку місцевої людності протягом багатьох тисячоліть. Нічого подібного не можна зробити, наприклад, на території Росії, де суміш племен, народів і навіть рас створила суперечливу мішанину звичаїв, фольклору, способів життя і мислення»[3].

Нарешті зауважимо, що «історія Русі писалася спочатку греками, потім німцями, і всі вони редагували її за своїми політичними та стратегічними інтересами. Ці історики розрізняють: кіммерійців, скіфів, сарматів, антів та Київську Русь. Насправді — це один і той самий народ, який говорив однією мовою і мав єдину релігію. Розколюючи на пласти історію цього народу, в кожного нового покоління крали славу його предків, можливість пишатися своїм минулим, бо історична доля згаданих вище народів якось раптом ури-

---

[1] Полонська-Василенко Н. Історія України: 2 т. Т. 1. — К.: Либідь, 1992. — 640 с., с. 41.

[2] Скрипник Г. Утверджуємося в віках // Неопалима купина, 1/93, с. 49.

[3] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

валася»[1].

4.1.2. Нація

Нація — це така форма існування етносоціального організму, при якій існує чітка внутрішня структура і витворюються спеціалізовані підсистеми (інтелігенція, політична та господарська еліта тощо). В порівнянні з етносом, нація — система значно складніша та потужніша, проте з втратою державності нація може бути зруйнованою і знову зведеною до простішої форми — етносу.

«Етнос стає нацією, коли він творить державу, а в цій державі стає гегемоном»[2]. Український етнос створював або намагався створити різні нації і держави — самостійно або за допомогою зовнішніх чинників. Серед найдавніших і поки що мало відомих — це напівміфічна Оріана (V тис. до н.е.)[3], Оратанія-Аратта-Артанія[4], Скіфія, Антський союз. Значно більше відомостей маємо про Київську Русь, Галицько-волинську державу, Литовсько-українську державу, Козацьку державу, Українську Народну Республіку. Згідно з дослідженнями доктора історичних наук Миколи Чмихова, «з XXVIII ст. до н.е. до наших днів пращури сучасних українців мали кожні 532-роки нову державну систему. Отже, вони прожили періоди дев'яти справжніх держав і лише в останньому періоді — в XVI–XX ст. практично не мали своєї власної державності, формування якої неодноразово припинялося нападами ворогів, починаючи з польського панування на Україні»[5].

Але чи коректно говорити про древні українські державні утворення як про нації? В цьому питанні нам близький підхід Ярослава Дашкевича: «Під час дискусії над даною проблемою мені робили закид, що, мовляв, у відношенні до IX–X ст. не може йти мови про націю, бо нація — це утворення капіталістичного часу. Це найчистішої води вульгарний псевдомарксистський стереотип, який намагається перетворити етнічні категорії в соціально-економічні. Справа в тому, що категорія нації виникла ще в античному світі; римляни розрізняли gens, populus, natio, що, в основному, відповідає нашим сучасним категоріям «плем'я», «народ», «на-

[1] Ребіндер Б. Влесова книга: Життя та релігія слов'ян.: Пер. з франц. — К.: МП «Фотовідеосервіс», 1993. — 80 с., с. 70.

[2] Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI–XVII ст. // Сучасність, 3/92, с. 71.

[3] Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології — К.: Укр. письменник, 1993. — 63 с., с. 40.

[4] Шилов Ю. Брама безсмертя // Український світ, 2/92, с. 8.

[5] Чмихов М. Україна від минулого до майбутнього // Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки, випуск 8. Видавництво Київського університету, 1992 р., с. 34.

ція». Українців, до речі, називали нацією в політико-юридичному розумінні хоча б у XIV–XVI ст. — після впаду галицько-волинської державності (Natio Ruthena). Так що жодної модернізації понять при застосуванні терміну «нація» для IX–X ст. немає. Просто треба остаточно відмовитися від нав'язуваного протягом десятиріч стереотипу»[1].

З погляду соціоніки, етнос має інтегральну психіку, яка описується певним соціонічним типом. Нація також має інтегральну психіку (т.з. національний характер), яка описується тим самим соціотипом, водночас окремі її підсистеми (касти) мають свою колективну психіку, що може описуватися іншими соціотипами.

4.2. Психологічні та соціальні касти (стани)

Етнос — це надзвичайно живуче, однорідне, цілісне утворення, яке характеризується незмінним протягом свого існування типом інформаційного метаболізму (соціотипом). Зміна соціотипу означає, що на місці старого етносу з'явився новий.

Проте, не дивлячись на значну однорідність, в етносі вже є початки психічної диференціації: особи, які його складають, належать до різних психологічних каст. Згідно з принципом спеціалізації і кооперування в процесі розвитку етносу його диференціація зростає — система «етнос» витворює спеціалізовані підсистеми — брахмани, кшатрії, вайш'ї та шудри — і перетворюється в націю.

Наявність такої структурованості говорить про те, що етносоціальний організм з форми етносу перейшов у форму нації. Особи, які ще в етносі належали до різних психологічних каст, але являли собою досить аморфну масу, у випадку нації вже **організовані** в спеціалізовані підсистеми. Таким чином, можна сказати, що нація — це високо структурований етнос. Психологічна спеціалізація, яка в етносі знаходилась в зародковому, прихованому стані, в нації набуває виразних, розвинутих форм. Люди, які належать до певної психічної касти (**психокасти**) об'єднуються в спеціалізовані підсистеми, які ми називаємо соціальними кастами (**соціокастами**).

Касти організовані в чітку ієрархічну систему.

Це, зокрема, пов'язано з тим, що для психоінформаційних систем (систем, які мають психіку — душу) властивий антропоморфізм, тобто подібність до людини. Наприклад, в Законах Ману (глава 1, шлока 31) про це говориться дуже виразно: «Заради процвітання світів він (Брахма) створив зі своїх уст, рук, стегон і

---

[1] Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI–XVII ст. // Сучасність, 3/92, с. 71.

ступень брахмана, кшатрія, вайш’я і шудру»[1]. Оскільки брахмани концентрують в собі інтелект нації, то вони й зображаються на вершині соціальної ієрархії — на місці голови: «У кожному суспільстві тільки дуже мала його частина причетна до розумового життя… Як в організмі функція мислення зосереджена головним чином в мозку, так і в людському колективному організмі вона завжди буде надбанням порівняно незначної кількості індивідів»[2].

Шудри і вайш’ї завжди складають основну масу народу, тому утворюють фундамент суспільної піраміди; саме в їхньому середовищі в основному й формуються зародки всіх інших психологічних каст. Але становлення й розквіт людини з вищої психологічної касти відбувається тільки тоді, коли вона потрапляє в коло людей своєї касти, тобто коли внутрішня природа людини (психологічна каста — психокаста) відповідає її фактичній соціальній спеціалізації (соціальній касті — соціокасті).

Чим більша частка вищих каст у нації, тим вона розвиненіша і ефективніша. Якщо розглядати етносоціальний організм як організаційну форму, яка прагне реорганізовувати навколишнє середовище згідно з власними цінностями, то треба сказати, що зростання частки вищих каст робить націю конкурентоздатнішою у змаганні з іншими націями (як іншими організаційними формами). Це пов’язане з тим, що національна еліта — брахмани і кшатрії — є формотворчим (організуючим) чинником.

У випадку боротьби між націями головний удар, як правило, спрямовується на знищення вищих каст як головних чинників, що утримують націю як ієрархічну систему. Тому завойовники завжди прагнули перетворити переможену націю на касту шудр, якими можна було б легко керувати.

Такий підхід дозволяє краще зрозуміти міжнаціональну взаємодію, зокрема українсько-російську. Поглинання України російським етносоціальним організмом почалося з руйнування касти брахманів (державна політика «пересадки мозку» з України в Московію), за чим послідувало руйнування дезорієнтованої касти кшатріїв (ліквідація гетьманства — 1764 р., знищення Запорізької Січі — 1775 р.). Руйнування касти вайш’їв позначене запровадженням кріпацтва (1783 р.) і колективізацією (радянський період).

Якщо після «Золотого віку» України в XVI–XVII ст. народження нової української («козацької») нації супроводжувалося швидким структуруванням України — формуванням брахманів (інтелі-

[1] Успенский П.Д. Новая модель вселенной: Пер. с англ. — СПб: Издательство Чернышева, 1993. — 560 с., с. 519.

[2] Шмаков Владимир. Закон синархии и учение о двойственной иерархии монад и множеств. К.: «София», Ltd., 1994. — 320 с., с. 282.

генції, в т.ч. духовенства), кшатріїв (козацтва) і вайш'їв (вільних товаровиробників), то теперішній «Залізний вік» України характеризується непропорційно сильним впливом касти шудр у багатьох сферах нашого життя. Така ситуація має штучне походження і пов'язана з тим, що домінування шудр (які не можуть самостійно мислити й діяти) на державних посадах в Україні було найкращим гарантом утримання України у складі російської імперії, її керованості з Москви.

Отже, руйнування будь-якої нації починається з касти брахманів (крім випадків тотального знищення, які в наш час не є типовими) — тіло без голови перетворюється на шматок м'яса і стає легкою поживою для інших. Але вірне й зворотнє: створення нової нації починається з брахманів. Спочатку брахмани (філософи, духовенство, поети, письменники, педагоги) формують ідеальний образ нової нації, потім кшатрії (адміністратори, військові) організовують її втілення у життя, після чого вайш'ї створюють реальне наповнення (товари та послуги); шудри ж ефективно діють під керівництвом вищих каст.

Отже, брахмани формують сутності (організації, технічні системи, технології тощо) на рівні ідеальних образів. Кшатрії втілюють ці образи (організовують їхнє втілення) на матеріальному рівні в загальнонаціональному масштабі. Брахманів і кшатріїв об'єднує те, що вони діють і борються за загальне благо, свої інтереси вони вбачають в інтересах нації. Тому ми кажемо, що вони складають національну еліту: брахмани — це духовна еліта (інтелектуальна, літературна, театральна, релігійна, наукова та ін.), а кшатрії — це організаційна еліта (політична, військова, адміністративна тощо). Нерідко ці види діяльності можуть перетинатися, наприклад, є релігійні організатори (кшатрії) і військові ідеологи (брахмани). Тому головний критерій поділу на брахманів і кшатріїв — сфера, якій в основному належать керовані ними процеси: сфера духу чи сфера матеріального світу.

Вайш'ї — це ті, що працюють найперше для себе, тому застосовувати для них термін «національна еліта» не зовсім коректно, проте кращі з вайш'їв становлять виробничу, фінансову, підприємницьку і т.д. еліту.

Існування касти шудр для нації є не обов'язковим, а скоріше вимушеним явищем. Нація зацікавлена, щоб максимальна кількість шудр розвинулась у вайш'їв, кшатріїв і брахманів.

Щоб глибше зрозуміти психічні особливості українського етносоціального організму, необхідно знати його соціонічний тип. А для цього доцільно бодай стисло розглянути т.з. «основні ознаки типів».

4.3. Основні ознаки типів

Для визначення (ідентифікації) соціотипу особи користуються т.з. «ознаками типів», основними з яких є: «раціональність-ірраціональність», «екстраверсія-інтроверсія», «логіка-етика», «сенсорика-інтуїція». Наведемо короткі описи кожної з основних ознак[1].

4.3.1. Екстраверсія — інтроверсія

Екстраверти відкриті для безпосереднього сприйняття об'єктів навколишнього світу. Вони активні, легко переміщуються в просторі, постійно потребують нових вражень, не люблять багатогодинну працю на одному місці. Вони «легкі на підйом», ситуація ніби примушує їх постійно діяти, рухатись. Можна сказати, що вони орієнтовані на безпосереднє сприйняття об'єктів навколишнього світу, швидке і негайне.

Інтроверти сприймають світ через своє ставлення до нього, постійно порівнюючи об'єкти чи явища зі своїм внутрішнім світом, своїм розумінням життя. Тому вони більше схильні до спостережень, ніж до безпосередніх дій. Порівняно легко витримують самотність і роботу на одному місці. Більш схильні до самозаглиблення і самовдосконалення, ніж екстраверти. Якщо екстраверти схильні діяти «в ширину», то інтроверти — «в глибину», якщо для перших властива зовнішня активність, то для других — внутрішня.

4.3.2. Раціональність — ірраціональність

Ставленню раціональних типів до того, що відбувається навколо них, характерна продуманість, наявність готового підходу, планомірність, завчасне приготування. Нерідко це можна назвати «застряванням» — коли людина продовжує думати і діяти відповідно до попередньо встановленого плану, хоч зовнішні обставини вже змінилися. Раціональні не люблять робити одночасно кілька справ — воліють спочатку впоратися з одною, а потім вже братися за наступну. Наявність незакінчених справ дратує їх.

Ірраціональним типам властива певна гнучкість, уміння легко переходити від однієї справи до іншої, невимушено пристосовуватися до мінливих обставин. Вони можуть одночасно почати кілька справ, а потім з великим зусиллям їх закінчувати (або не закінчувати, якщо це необов'язково). Порівняно легко вдаються до компромісів. Можуть зволікати із справами до останньої хвилини, розраховуючи на своє вміння імпровізувати і на натхнення.

---

[1] Буде дуже корисно, якщо в процесі ознайомлення з основними ознаками типів Ви будете співвідносити значення кожної ознаки з власною особою, тобто визначати — екстраверт Ви чи інтроверт, логік чи етик і т.д.

Для раціональних типів властиві дещо фіксовані, чіткі рухи, відсутність плавних і поступових переходів між ними. Навіть ті, хто ніколи не був у армії, можуть вражати своєю військовою поставою. Що стосується ірраціональних, то їхні рухи ніби заокруглені, плавні, розкуті, м'які (часто — «котячі»).

4.3.3. Сенсорика — інтуїція

Сенсорні типи сприймають реалії навколишнього світу через відчуття (звуки, барви, запахи, естетична й чуттєва насолоди), добре відчувають своє тіло і його потреби. Можна сказати, що вони сприймають світ «тут і зараз», вміють жити сьогоднішнім днем.

Фізичні відчуття інтуїтивних типів далеко не такі чіткі, як у сенсорних. Інтуїтивні гірше оцінюють своє фізичне «я» — вони ніби відірвані від навколишнього світу. Зате добре відчувають і передбачають майбутнє, доповнюють сенсорних типів щодо розуміння перспектив і можливостей, краще осягають сутність речей і явищ.

Сенсорний тип краще знає, чого хоче, і рідше мучиться сумнівами. Інтуїтивний сумнівається значно частіше, особливо коли щось вирішує. Очі сенсорного типа помічають усе, що відбувається. А очі інтуїтивного часто дивляться ніби крізь об'єкт, зосереджуючись на чомусь такому, чого не можна побачити, що приховане від сторонніх. Інтуїтивний тип ладен поступитися дорогою кожному стрічному, навіть не задумуючись над цим, бо його думки звичайно далекі від місця його перебування. Сенсорний же ходить чітко, впевнено, постійно контролює ситуацію. Сенсорики здебільшого практики, а інтуїти — теоретики. Сенсорні типи є носіями психічних функцій «сенсорика відчуттів» або «вольова сенсорика», інтуїтивним типам відповідає «інтуїція часу» або «інтуїція можливостей».

4.3.4. Логіка — етика

Етичні типи чудово спілкуються з людьми, відчувають їх внутрішній емоційний стан, добре керують своїми та чужими почуттями. Схильні оцінювати світ в категоріях «добрий — поганий», «любить — не любить», добре знаються на таких речах, як симпатії-антипатії, настрої, моральність, етичність тощо. Етики добре відчувають характер стосунків між людьми і вміють на них впливати.

Логічні типи добре знаються на логіці об'єктивного світу, розуміють закономірності, класифікації, ієрархії, правила, системи. Оцінюють людей і події в категоріях «розум», «справедливість», «доцільність», «аналіз», «закон» тощо. Але в той же час логіки значно слабше розбираються в людях і взаєминах між ними.

У етиків обличчя переважно «теплі», у логіків — «холодні». Етики схильні умовляти людей, логіки — доводити свою правоту або доцільність якогось вчинку. Етики усміхаються відкрито, логіки — стриманіше. Логічні типи є носіями психічних функцій «логіка співвідношень» або «ділова логіка», етичним типам відповідає «етика відносин» або «етика емоцій».

Комбінація цих чотирьох ознак — по одній з кожної пари — і дає 16 соціотипів. Звідси й їхні назви, наприклад, «етико-інтуїтивний інтроверт», «логіко-сенсорний екстраверт» і т.п. Таким чином, для ідентифікації типу особи достатньо встановити, є вона «раціональною» чи «ірраціональною», «екстравертованою» чи «інтровертованою», «логічною» чи «етичною», «сенсорною» чи «інтуїтивною». За згаданими ознаками можна ідентифікувати і колективну особу — етнос.

4.4. Соціотип українського етносу

Для визначення соціотипу українського етносу доцільно скористатися спостереженнями відомих дослідників українського характеру. На основі їхніх свідчень можна зробити висновок, що український етнос:

а) етичний:

«Всі дослідники української духовності прийшли однозгідно до висновку, що українці відзначаються емоційною вдачею, себто, що в їх житті емоції відограють велику ролю і часто навіть переважають над інтелектом («логікою» — І.К.) і волею («сенсорикою» — І.К.)»[1]. «…українська психічна структура визначається своїм емоційно-почуттєвим характером, зосередженням довкола «серця», своєю «кордоцентричністю»[2].

Традиційні українські щирість, гостинність, теплота — виразна ознака «етичності».

б) інтуїтивний:

«…українці — народ з надзвичайно розвиненим магічним мисленням, великою магічною традицією. Українець-землероб, перш ніж щось зробити у господарстві, у родинному, громадському житті, — завжди враховував цілий комплекс прикмет, забобонів, послуговувався різноманітними оберегами, аби забезпечити успішне завершення заходу або вберегтися від лиха. Саме тому гарячковість і кваплівість учинків для нього не є характерними»[3]. «Чи по-

---

[1] Онацький Є. Українська емоційність // Українська душа. Київ, Фенікс, 1992 — 128 с., с. 36.

[2] Кульчицький О. Світовідчування українця // Українська душа. Київ, Фенікс, 1992 — 128 с., с. 57.

[3] Гримич М. Два виміри національного характеру // Наука і суспільство,

мітили ви, що більшість видатних екстрасенсів, чаклунів, віщунів … мають українські прізвища… Це не випадково. Український народ у магічному відношенні є, мабуть, чи не найбільш обдарованим у світі»[1]. «Слов'яни віддавали особливу пошану водам, річкам, криницям, полям, лісам. Кожне урочище мало своїх богів, кожна околиця була оповита повір'ями про русалок, водяників, лісовиків, різні опікунчі єства»[2]. «…безумовною рисою психічного укладу українця є емоціоналізм і сентименталізм, чутливість та ліризм»[3].

Властиві українцям релігійність, поетичність, прагнення до чогось ідеального, бажання проникнути в сутність речей утверджують в думці про їхню інтуїтивність.

в) інтровертований:

«Серед українців багато натур, замкнених в собі, самітників. Таким був старець Гр. Сав. Сковорода, великий проповідник Іван Вишенський, такими були всі ті опоетизовані пасічники, що в тиші своєї пасіки зачитувалися латинськими текстами Вергілія…»[4]. «Безумовно характеристична риса психічної вдачі видатних українців це — … ухил до духовного усамотнення, що Гоголь звав «духовний манастир»[5]. «Як важливу грань структури української духовності можна відзначити інтровертованість, тобто чуттєву спрямованість на власний внутрішній світ»[6].

Таким чином, маємо справу з інтровертованою етнопсихікою, в основному орієнтованою на внутрішній світ, на власний мікрокосмос, на пошуки істини в людській душі, котра є образом Божим.

г) раціональний:

«Когда малоросс с вами говорит, то несколько минут он стоит в одном положении, редко даже оборотит к вам голову, на вопросы отвечает коротко, говорит только необходимое, дает ответы не вдруг, и в словах его часто проглядывает затаенный юмор. В работе малоросс тоже своеобычен: он работает размеренно, с обдуманностью, переходя от одного приема к другому, работает молча,

---

8/91, с. 28.

[1] Губко О., Кметь М. Українська народна магія і ваше здоров'я та благополуччя. 1992 — 174 с,. с. 16.

[2] Крип'якевич І.П. Історія України. Львів, Світ, 1990 — 520 с., с. 24.

[3] Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ, Орій, 1992 — 230 с., с. 19.

[4] Бойко Ю. Шлях нації. Париж–Київ–Львів, Українське слово, 1992 — 126 с., с. 47.

[5] Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ, Орій, 1992 — 230 с., с. 22.

[6] Сулятицкий И. Этнопсихология украинской натуры. «Армія України», 13.04.93.

медленно, весь погруженный в работу; для него два дела сразу невозможны. Несмотря на свойственную его характеру большую решительность, он не легко принимается за новые занятия, потому что в своем занятии он специалист»[1]. «Ця терпеливість, мовчазна відвага, передбачливість, скромність, обережність, невідступність від обраної лінії, холодність при невдачах — чи це не образ осілості й одночасно не тип українського селянина»[2].

На основі цих та багатьох інших свідчень, а також власних спостережень, можна зробити висновок, що українська етнопсихіка характеризується такими ознаками, як «етика», «інтуїція», «інтровертність» і «раціональність». Соціотип з цими ознаками називається «етико-інтуїтивний інтроверт». Крім описаних вище особливостей, для даного соціотипу властиві відраза до насильства і скандалів, вразливість, делікатність, оптимізм, віра у вищу силу, працелюбність, потяг до гармонії та краси, інтерес до нових ідей і можливостей[3].

А тепер почитаємо стандартний опис цього соціотипу, призначений для ідентифікації конкретної особи, а не етносу. Звернемо увагу, наскільки опис типу окремої людини схожий з національним характером, який ми описали вище:

Доброта і співчуття — його сильні сторони. Вміє з усіма підтримувати добрі, теплі взаємини. Миротворець. Йому властиві м'яка врівноваженість і спокійна поведінка. Якщо когось образив, то не заспокоїться, доки не вибачиться і не компенсує збитки. Йому дуже важко не виконати прохання, засмутити друзів відмовою.

Багато мріє і фантазує. У всьому старається дійти до суті, має схильність бачити щось незвичайне, божественне, космічне у найпростіших речах. Любить розповідати про свої сни. Довіряє людям, високо цінує людські здібності і таланти. Ледве не найголовніше для нього — гармонія в близькому оточенні, особливо в сім'ї. Доброзичливий і веселий, важко переносить необхідність вступати в конфлікти. Йому ближче не змагання, а співробітництво. Вразливий, не переносить насилля. Не любить примушувати інших робити щось проти їх волі, більше покладається на те, щоб переконати людину.

Не може не працювати, коли інші працюють, і продовжує працювати, коли ніхто не працює. Його цікавлять методи, технології, які дозволяють діяти правильно. Сильно розвинуте почуття краси. Почувається дуже незатишно, якщо в приміщенні безладдя, перед початком роботи спочатку наводить чистоту і лад. Постійно кон-

---

[1] Кюн К., с. 29.

[2] Липа Ю.І. Призначення України. Львів, Просвіта, 1992 — 270 с.,с. 107.

[3] Див. Букалов О. Які ми? // Тижневик «Соборна Україна», 1/94.

тролює свій зовнішній вигляд. Зовсім не вміє скандалити, при можливості уникає конфліктів, пов'язаних з емоційними вибухами.

Передбачливий. Більше розраховує на завчасну підготовку, а не на щасливий випадок. Будь-яку справу намагається довести до завершеного стану. Високо цінує людську індивідуальність — як свою, так і інших[1].

Аналогічну характеристику цього соціотипу дає професор В.П. Тронь (Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України):

Чудово орієнтується у взаємовідносинах між людьми, відчуває ставлення оточуючих до себе. Гадає, що всі люди повинні жити в любові і злагоді. Глибоко цікавиться внутрішнім світом людей, прагне розкрити його, тому серед цих людей чудові вчителі і вихователі. Його світогляд характеризують почуття любові до людей, високий гуманізм. Краще розбирається у духовному світі людини, ніж у її ділових якостях. Не переносить фізичного насилля, ніколи не підвищує голосу на підлеглих. Йому подобаються люди, котрі розмовляють чітко, коротко, вміють швидко і красиво працювати[2].

Для більшої повноти наведемо фрагмент характеристики даного соціотипу в інтерпретації Асоціації психологічного типування — АПТ (там його називають «інтровертований відчуваючий з інтуїцією»)[3]:

Люди, в яких домінує цей тип, мають велику теплоту, але можуть її не показувати доти, доки добре не пізнають людину. Вони тримають свою теплу сторону всередині, як хутряне пальто. Вони віддані обов'язкам і зобов'язанням щодо людей або ідей, про яких вони піклуються. Їм властивий дуже особистісний підхід до життя, вони все оцінюють через свої внутрішні ідеали і особисті цінності.

Їхні найглибші почуття виявляються рідко; їхня внутрішня ніжність замаскована спокійною стриманістю.

В повсякденних справах вони толерантні, щирі, з розумінням, гнучкі, здатні до пристосування. Але якщо загрожують їхнім внутрішнім принципам — вони не віддадуть ні дюйма.

Головний інтерес — в пошуку можливостей всередині того, що є, що ймовірно або відомо. Вони хочуть, щоб їхня робота зробила внесок у щось, до чого вони мають справу — в людське розу-

---

[1] Заочна школа соціоніки. Книга перша. Київ, «Соціонічні Технології», 1991 — 56 с.

[2] Тронь В.П. Стратегія прориву (Прийняття оптимальних рішень у складних ситуаціях): Проблемний цикл лекцій та ділових ігор для магістрів державного управління. — Вип. 1 / Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України. — Київ, 1993. — 128 с., с. 81.

[3] Briggs Myers Isabel. Introduction to Type. Consulting Psychologist Press, Inc. Palo Alto, CA, 1992.

міння, щастя або здоров'я. Вони хочуть мати ціль, для якої вони працюють не заради зарплати, великої чи малої.

Ці типи дуже цікаві щодо нових ідей, схильні до внутрішнього і широкого бачення. Багато з них цікавиться книжками й мовами і нерідко мають дар красномовства; у них є талант бути прекрасними письменниками. Вони можуть бути винахідливими і переконливими в тому предметі, на який направлений їхній ентузіазм, — тихий, але з глибокими коренями. Їх часто притягує надання порад, навчання, література, мистецтво, наука або психологія.

Проблема для деяких з цього типу в тому, що вони можуть відчувати великий контраст між їхніми ідеями та реальними досягненнями, який накладає на них тягар почуття неадекватності.

До даного соціотипу належать такі видатні особистості, як Григорій Сковорода, Памфил Юркевич, Тарас Шевченко, Конфуцій, Микола Бердяєв, Володимир Соловйов, Федір Достоєвський, Євген Плужник, Олексій Братко-Кутинський.

4.5. Соціонічна структура української нації

Досліджуючи українську націю, ми знаходимо риси, здавалось би, прямо протилежні наведеним вище.

Найперше, це ознаки екстраверсії та сенсорики, що чи не найбільше виявилися у войовничості українців, їхній торговій експансії та здатності до колонізації нових земель. Скажімо, військові традиції наших предків відомі принаймні з часів князя Олега і його боротьби з Візантією. Два договори з Візантією, що дійшли до нас (з 907 і 911 рр.), свідчать про повну перемогу Києва, а отже, і про бойовитість давніх русичів.

Яскравим виразником цієї сторони української етнопсихіки став Святослав Завойовник, якого Грушевський називає «запорожцем на престолі»: мужній, войовничий князь, з лицарською вдачею. Його походи охоплювали грандіозну територію, його ім'я гриміло по всій Східній Європі і Західній Азії, його знали письменники Візантії та арабського світу.

Ще яскравіший вияв цієї частини української душі знаходимо, починаючи з XVII ст., коли вся Україна «покозачилась», мала полкову організацію, вела надзвичайно активну зовнішню політику.

Українській етнопсихіці також властиві риси, які говорять про її «логічність». Дослідження показують, що традиції українського права мають багато спільного з римським правом (а римська культура, безумовно, «логічна»). Наприклад, «в 911 році Олег, нав'язуючи переможеним візантійцям договір, подає, як руське київське право, майже дослівний переклад з XII римських таблиць… Поза тим, що й «Руська Правда», за висловом С. Шелухина, не раз «ди-

хає римським правом», поза безперечним впливом на орден і взагалі козацьку культуру, треба пригадати ще й про існування багатьох норм звичаєвого права, спільного українцям і римлянам»[1].

Згідно з дослідженнями Богдана Стебельського, «християнство застало високорозвинутий рівень законодавства в Русі-Україні, чого доводить список законів «Руська Правда», яка на довший час історії Східної Європи була прикладом для інших правових статутів. Порівнюючи із правними законами Західної Європи, яка раніше прийняла християнство від України, бачимо вплив поганства, а можна сказати варварства, цілі століття пізніше, як була писана «Руська Правда»[2].

Ці традиції правового мислення проходять крізь століття. Наприклад, «із спогадів польських судівників в Ряшівщині й Лемківщині, де є обіч польські й українські села, українців відрізняє передусім глибоке відчуття правопорядку й справедливості в суспільному житті»[3]. Для українця важливо, щоб усе було «по закону».

Тут доцільно пригадати, що деякі дослідники знаходили значну подібність між українським і англійським характерами. Наприклад, англійський мандрівник Гессель Тільман в своїй «Селянській Європі» (1934) пише: «Українців прозвано «британцями Східної Європи». Так само, як і британська раса, вони своєю працьовитістю створили і культуру, і цивілізацію — вищу від тої, що їх оточує»[4]. Ця подібність проявляється також в культі рідного дому, в мореплавських здібностях, здатності колонізувати нові землі, повазі до «кодексу честі», дисципліни та закону. Зокрема, «січова законотворчість розвивалася як звичаєве, тобто усне за формою право, укорінене в свідомості святістю традицій. Світова юридична практика знає подібні зразки, наприклад, конституційний лад Англії без писаної конституції»[5].

Але чому ми зупинилися саме на англійцях? Тому, що англійська етнопсихіка описується структурою логіко-сенсорного екстраверта («Холмс»).

Врешті, наявність в українській душі такої соціонічної ознаки, як «логіка» підтверджується і традиційною здатністю українців до самоорганізації в групи, артілі, кооперативи, гуртки. Зокрема, характерною є здатність українців до швидкого формування військо-

[1] Липа Ю.І. Призначення України. Львів, Просвіта, 1992 — 270 с.,с. 121.

[2] Стебельський Б. Ідеї і творчість. Збірник статтей та есеїв. Торонто, 1991 — 352 с., с. 53.

[3] Липа Ю.І. Призначення України. Львів, Просвіта, 1992 — 270 с.,с. 135.

[4] Там же, с. 169.

[5] Андрущенко В., Федосов В. Феномен Запорозької Січі // Дніпро, 10/91, с. 84–85.

вих добровольчих частин.

Таким чином, можемо констатувати, що для України властива культура, що описується структурою логіко-сенсорного екстраверта, для якого характерні такі ознаки, як «логіка», «сенсорика», «екстраверсія» і «раціональність». Назовні це виявляється в таких прикметах, як організованість, дисципліна, кодекс честі, рішучість, рухливість, завчасна підготовка, планомірність, деяка прямолінійність тощо. Це культура, яка характеризує не філософа і мудреця, а людину дії, захисника та організатора держави — лицаря й адміністратора.

Для кращого уявлення про особливості логіко-сенсорного екстраверта наведемо фрагмент його стандартної характеристики[1]:

Адепт чесної праці. Не вірить в легкий успіх. Надає перевагу чесній грі. Не терпить хитрощів і підступу, ненавидить злодіїв та шахраїв. Високо цінує компетентність, професіоналізм. У праці — винятково надійний партнер. Поняття «кодекс честі», «лицарство» для нього — справжня цінність. Вважає дотримання правил сильною рисою, виявом характеру. Ретельно виконує свої обов'язки. Не може сидіти без діла, завжди готовий до активності. Має велику вроджену енергію. Не терпить зволікань, не любить відкладати виконання рішень. Виконуючи відповідальну роботу, розраховує не на імпровізацію, випадок чи несподіване натхнення, а на своєчасний початок і наполегливість.

А ось ще деякі характерні штрихи до портрету цього соціотипу в інтерпретації АПТ (їхня назва типу — «екстравертований думаючий із сенсорикою»)[2]:

Вони живуть за допомогою певного набору правил, які містять в собі їхні основні оцінки світу. Будь-яка зміна в їхніх шляхах вимагає відповідної зміни в їхніх правилах.

Вони більше цікавляться тим, щоб побачити існуючі реальності, ніж майбутні можливості. Це робить їх прозаїчними (сухими), практичними, реалістичними і зацікавленими тільки в тому, що тут і зараз. Вони використовують минулий досвід для вирішення проблем і хочуть бути впевненими, що їхні ідеї, плани і рішення ґрунтуються на солідному фактичному матеріалі.

Вони люблять таку роботу, результати якої безпосередні, наочні та реальні. У них є хист до бізнесу, промисловості, виробництва і будівництва. Вони отримують задоволення від адміністратив-

---

[1] Заочна школа соціоніки. Книга перша. Київ, «Соціонічні Технології», 1991 — 56 с.

[2] Briggs Myers Isabel. Introduction to Type. Consulting Psychologist Press, Inc. Palo Alto, CA, 1992.

ної роботи, де вони можуть ставити цілі, приймати рішення і давати відповідні накази. Вміння влаштувати речі так, щоб вони були зроблені, — їхня сильна сторона.

З приводу останнього абзацу хочеться згадати, що українське козацтво вміло не тільки воювати, але й ефективно господарювати (не випадково козацьку революцію XVII ст. порівнюють з англійською промисловою революцією): «Своєю вільною, без феодального примусу і кріпаччини працею на землі українське козацтво розвинуло передову інтенсивну економіку»[1]. «Сама Січ була цілком виразним великим промислово-торговельним підприємством… Польський історик Кубаля, окреслюючи геніальність Богдана Хмельницького, не міг з дива вийти, звідки цей вождь брав значні капітали на ведення війни, платню найманцям-татарам і т.п. …Взагалі, дуже багато можна було б сказати про економічну політику Запорожжя, що його багатству так заздрила несита Катерина II»[2]. У зв'язку з цим деякі історики вважають, що саме успішний розвиток господарства й економічна незалежність стали головною причиною зруйнування Запорізької Січі в 1775 році[3].

Показово, що на Січі поряд із вбивством і перелюбством крадіжка та несплата боргів вважалися за головні злочини. Грабунками на Запоріжжі «займалися тільки втікачі з куренів. Таких самі запорожці, якщо ловили, одразу вішали, а пограбоване добро повертали, навіть коли потерпілими були татари. 1776-го року секретар Іноземної колегії Василь Чорнявський розбирав на Січі взаємні скарги запорожців і татар — ще один доказ пристойного рівня запорозької ділової етики. …Дотримуючись загалом антикозацького тону, польський письменник Г. Сенкевич називає запорожця благословенням для села, де він поселився. Бо не було кращих ремісників, рибалок та мисливців»[4].

Для наочності наведемо деякі імена відомих особистостей, що належать до типу логіко-сенсорний екстраверт: Святослав Завойовник, полковник Євген Коновалець, Томас Едісон, Генрі Форд, академік Святослав Федоров, Маргарет Тетчер, генерал Норман Шварцкопф, генерал-полковник Костянтин Морозов, Арнольд Шварценеггер, Шон Коннері, Джеймс Бонд («агент 007»). Особи цього соціотипу добре реалізують себе як винахідники, військові,

---

[1] Апанович О. Конструктивна історична діяльність українського козацтва // Пам'ятки України, 5/91, с. 18.

[2] Липа Ю.І. Призначення України. Львів, Просвіта, 1992 — 270 с.,с. 159.

[3] Олійник О. Економіка творення і політика руйнування // Старожитності, 1/91, с. 8.

[4] Андрущенко В., Федосов В. Феномен Запорозької Січі // Дніпро, 10/91, с. 87.

юристи, промисловці і т.п. Ця складова української душі — назовемо її «лицарською» — виразно прослідковується принаймні від Київської Русі, дослідники виявляють її присутність починаючи з арійського періоду нашої історії[1].

Наявність різних українських культур, що описуються різними соціотипами, говорить про те, що перед нами не етнос, а нація. Якщо взяти за основу вже знайому нам езотеричну систему суспільного устрою, то українська нація має таку структуру:

брахмани — етико-інтуїтивний інтроверт;
кшатрії — логіко-сенсорний екстраверт;
вайш'ї — етико-інтуїтивний інтроверт;
шудри — етико-інтуїтивний інтроверт.

Отже, розглядаючи українську націю як єдину систему, ми бачимо один соціотип — етико-інтуїтивний інтроверт. Коли ж переходимо на інший ієрархічний рівень — рівень підсистем (соціальних каст) — то бачимо, що підсистеми мають власні соціотипи.

Український етнос витворює з себе національну еліту — брахманів і кшатріїв. Оскільки українська етнопсихіка і колективна психіка касти брахманів мають однаковий соціотип, то ця каста завжди мала і має надійну й потужну основу для свого відтворення (не випадково українську інтелігенцію в основному живило українське село). Каста кшатріїв має інший соціотип, тому її відтворення вимагало від українського етносу значно більшого напруження, а іноді й сторонньої підтримки (як у випадках з варягами або Литвою).

4.6. Необхідна умова існування сильної нації

> Ми знаємо три головні умови, за яких народ здобуває свободу.
> Перше — коли він знаходить лідера.
> Друге — коли він усвідомлює свої цілі.
> Третє — коли він вірить, що позбавиться кайданів.
>
> *Френк Герберт*

З погляду соціоніки, для існування української нації необхідна наявність національної еліти, що складається з брахманів і кшатріїв, для яких в цілому властиві особливості соціотипів етико-інтуїтивний інтроверт і логіко-сенсорний екстраверт. Зрозуміло, що для ефективного розвитку соціуму потрібна гармонійна взаємодія лю-

[1] Братко-Кутинський О.А. Нащадки святої трійці. Київ, Білий птах, 1992 — 85 с., с. 45.

дей всіх 16-ти соціотипів, тобто в кожній касті обов'язково мають бути всі соціотипи. Але колективна психіка кожної касти має відповідати названим соціотипам (по-іншому просто неможливо).

Це пов'язане з тим, що касти брахманів і кшатріїв є організуючим началом у справі націотворення. Успіх процесу націотворення залежить від ефективної взаємодії цих каст як між собою, так і з нижчими кастами. Тому наявність т.з. «дуальних» (між психічно доповнюючими соціотипами) і «тотожних» (між однаковими соціотипами) міжкастових відносин є надзвичайно сприятливим чинником формування здорової нації.

Етнос, щоб створити націю, потребує Пророка і Провідника, близьких йому і зрозумілих. Перший має бути брахманом, другий — кшатрієм. Україна має своїх пророків — Григорія Сковороду, Тараса Шевченка (етико-інтуїтивні інтроверти). Сучасна Україна потребує нових пророків і нових провідників-кшатріїв — логіко-сенсорних екстравертів.

Якщо розглядати націю з погляду розподілу властей, то законодавча влада — це в основному брахмани, виконавча на чолі з Президентом (Гетьманом, Прем'єр-міністром чи Монархом) — в основному кшатрії. Кожна гілка влади для ефективного функціонування потребує людей всіх 16-ти соціотипів, проте інтегральні системи цінностей мають відповідати соціотипам етико-інтуїтивний інтроверт і логіко-сенсорний екстраверт — тоді вони будуть ефективно доповнювати одна одну і будуть зрозумілі народу. Щодо особи Президента як керівника виконавчої влади, то, в ідеалі, він має концентрувати в собі дух касти кшатріїв і уособлювати її кращі риси, а для цього має бути логіко-сенсорним екстравертом.

4.7. Козак Мамай

Для того, щоб національна еліта діяла ефективно, брахмани і кшатрії мають добре розуміти одне одного. Тому перед ними виникає завдання налагодження взаємодії двох дуальних способів мислення — етико-інтуїтивного інтроверта і логіко-сенсорного екстраверта, а також поєднання до певної міри протилежних начал — мудрості брахманів і активності кшатріїв. Отже — треба володіти синтетичним мисленням.

Ця ідея великого синтезу двох способів мислення, двох українських культур здавна хвилювала душі наших предків, проте не знаходила виразного формулювання і не могла реально здійснитися. Але ті великі і драматичні колізії, які народ не може вирішити в реальному житті, він вирішує у своїх міфах.

Життєво необхідна проблема синтезу двох частин української душі втілилась у міфічному образі козака Мамая. Згадаймо його

зображення на народних картинах. На перший погляд — це чистої води кшатрій-козак: під рукою у нього шабля і сагайдак зі стрілами, кінь поряд — осідланий, заграє сурма — і через мить він вже в бою.

Але, придивившись уважніше, ми знаходимо в цьому образі багато дивного і таємничого, що ніяк не вписується в наші уявлення про звичайного воїна. Адже Мамай сидить у дивній для українців позі і є ніби в стані медитації. Його очі розфокусовані і направлені вдалечінь. Таке враження, що перед нами знаходиться тільки тіло, фізична оболонка, а душа злетіла до неба. Можливо, таким чином Мамай живиться космічною енергією, або через молитву просвічується божественною мудрістю. В руках у нього бандура, яка ще більше посилює враження, що перед нами поет і філософ, священник і мудрець. Його обличчя сповнене неземними спокоєм і добротою, натхненням і любов'ю.

Таким чином, в одній особі народна міфологія поєднала, здавалось би, несумісні якості — якості воїна і священника, безкомпромісного бійця і мудрого філософа, кшатрія і брахмана. Це вже не є звичайна людина — це надлюдина, яка володіє новими можливостями, в стані вирішувати принципово нові завдання.

Мамай — це ідеальний образ, який дає міфологічне вирішення проблеми України, показує шлях, яким треба прямувати, — шлях синтезу і універсалізму. А чи можливо здійснити такий синтез у реальному житті? Є підстави стверджувати, що так. До подібного універсалізму наближалася українська козацька еліта (особливо XVI–XVII ст.), яка була високодуховною і високоосвіченою, володіла високими інтелектуальними, моральними і, одночасно, бійцівськими якостями. Це стало можливим завдяки тісній взаємодії тодішніх українських брахманів і кшатріїв[1].

4.8. Універсальна людина

Тут напрошується запитання, чи можна поєднати спосіб мислення двох дуальних соціотипів в одній людині? Скоріше всього, що це можливо. Адже людство розвивається до універсальності, про що писали Володимир Вернадський, Микола Бердяєв, Тейяр де Шарден і багато інших. Цей процес виявляється і в тому, що сьогодні нові великі відкриття робляться в основному на стику на-

[1] «Найбільшим ділом Сагайдачного було поєднання козацької політики з стремліннями української інтелігенції. …Щоб піднести значення київського братства, він вписався в його члени разом з цілим Запорізьким Військом, і так взяв цей культурний центр під свій протекторат. Врешті в 1620 р. під опікою Запорізького Війська була висвячена нова православна ієрархія». Див. Крип'якевич І.П., Історія України — Львів: Світ, 1990. — 520 с., с. 164.

ук, що нові перспективні ідеї в економіці, політиці, філософії — це синтетичні ідеї.

Людська психіка, спеціалізована у формі 16-ти соціотипів, також прагне до синтезу. Скоріше всього, що людина майбутнього зможе застосовувати в собі сильні сторони всіх 16-ти соціотипів і, залежно від ситуації, використовувати переваги того соціотипу, який для цього найкраще надається. Це не означає, що ця людина втратить свій соціотип — просто вона, маючи глибокі психологічні знання і високу внутрішню енергетику, зможе на певний час переходити в стан, що відповідає іншим соціотипам. Вона буде значно свобіднішою за нас, адже у неї буде свобода вибирати той тип мислення і поведінки, який найкраще відповідає ситуації. Можливо, це вже буде нова раса — раса, що нас перевершить. І якщо вірити деяким дослідникам (О. Братко-Кутинський, М. Чмихов та ін.), то ця раса формується саме в Україні.

Зауважимо, що коли заходить мова про надлюдину, то у широкого загалу найперше приходить на думку Німеччина і жахливий образ людини-звіра, без совісті й без жалю. Ми ж говоримо про її протилежність: українська надлюдина — це людина універсальна, яка ближче, ніж ми, наблизиться до Бога, тому що Бог — це ідеал універсальності, «альфа і омега». Українська надлюдина буде нести людству не ненависть, а любов, не війну, а мир, не безжальність, а милосердя. Вона допоможе людству віднайти сенс життя і наблизитись до істини.

Високим зразком універсалізму є Ісус Хрестос, який діяв ефективно в найрізноманітніших ситуаціях, знаходив спільну мову з людьми різних характерів і різних станів. В цьому контексті можна сказати, що грядуще Царство Боже — це суспільство універсальних людей.

4.9. Національний егрегор

Згідно з езотеричною традицією, наші думки не зникають, а виходять в загальнопсихічні поля й існують у вигляді психоенергетичних хвиль. Ідентичні думки вібрують резонансно і ніби зливаються в одне ціле — **егрегор**. Люди, які мислять у межах парадигми того чи іншого егрегора, заряджають його своєю біоенергією. Зв'язок при цьому існує як прямий, так і зворотній, тобто егрегор, у свою чергу, може заряджати енергією лояльну до нього людину. Стаючи провідником якогось егрегора, людина стає провідником його сили. При цьому «підключеність» до егрегора переживається людиною як відчуття причетності, переживається не тільки розумом, але й всім серцем, всією істотою. Людина відчуває себе не просто відособленим індивідом, а елементом системи, що здійснює

завдання, які виходять за рамки сьогочасних потреб людини. Спортсмен, що захищає честь своєї команди, людина, яка гостро усвідомлює свою національну приналежність, святий, що йде на муки за віру — все це ілюстрація феномену причетності, яка є основою існування егрегорів. «Егрегор є органічна сукупність актуальних свідомостей всіх членів групи. Ясно, що егрегор за своєю сутністю є трансцендентним щодо індивідуальної свідомості, котра входить у нього як частина в ціле. Його життя протікає в більш високому ієрархічному плані, бо він відноситься до всього цілого групи і є нічим іншим, як її актуальною свідомістю»[1].

Завдяки відчуттю причетності до національного егрегора (до «Духу Предків»), людина відчуває як гордість за здобутки свого народу, так і сором за його негідні дії. Вона відчуває себе не просто окремою особою, але представником, по якому будуть судити про всю його націю. Це посилює почуття відповідальності, надає сили діяти гідно у найнесприятливіших обставинах.

Національний егрегор у духовному розвитку людини відіграє особливу роль, оскільки він формується величезними масами людей на протязі багатьох поколінь. Впливаючи на егрегор своєї нації за допомогою позитивних думок, людина покращує його і тим самим покращує духовну атмосферу в середовищі свого народу. Зрозуміло, що людина без відчуття національної самосвідомості багато втрачає, бо не має можливості черпати сили від національного егрегора.

Для кращого розуміння суті егрегорів давайте поміркуємо, що являє собою така фінансова структура, як банк. Банк приймає від населення кошти і надає їх у концентрованому вигляді тим, хто їх потребує і може використати найефективніше. Таким чином, потенціал економіки зростає без зовнішніх «вливань», а тільки за рахунок більш високої внутрішньої організації.

За аналогією — національний егрегор можна розглядати як психоенергетичний банк, який живиться зусиллям всієї нації і сам живить її кращих представників. Наявність національного егрегора дозволяє зрозуміти, звідки черпали енергію Тарас Шевченко і Леся Українка, звідки брали сили ті герої, які в боротьбі за Україну проявили чудеса витривалості і принесли в жертву своє життя задля життя національної ідеї:

Любов к Отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там грудь сильнійша од гармат,
Там жизнь — алтин, а смерть — копійка,

[1] Шмаков Владимир. Закон синархии и учение о двойственной иерархии монад и множеств. К.: «София», Ltd., 1994. — 320 с., с. 262.

Там лицар — всякий парубійка,
Козак там чортові не брат.

Існуванням національних егрегорів можна пояснити феномен національної самосвідомості: наприклад, українцем є той, хто «підключений» до українського національного егрегора, незалежно від його походження, знання мови, місця проживання, раси. Тоді питання: «Свій чи чужий?» автоматично вирішується в залежності від «підключення» чи «не підключення». Інша справа, що найлегше до національного егрегора «підключаються» ті, що люблять свою національну культуру, люблять і знають свою мову, мають спільних предків, спільну історичну долю, спільне походження, спільну територію проживання, спільні расові ознаки.

Якщо егрегор — це система, що має психіку, то логічно припустити, що егрегор прямує до набуття форми одного із 16-ти соціотипів. Зрозуміло, що український егрегор, будучи сконцентрованим виразником українського духу, української ідеї, в цілому описується соціотипом етико-інтуїтивний інтроверт («Д-р Ватсон»), хоча має потужну підсистему лицарської культури з соціотипом логіко-сенсорний екстраверт («Шерлок Холмс»). Тому для того, щоб посилити позитивний вплив егрегора на український народ, його бажано формувати цілеспрямовано, з чітким усвідомленням його соціотипу і суті української ідеї, її сили та її слабкості. Це дозволить не витрачати марно енергії і часу на випадкові моменти. Чим більше національний егрегор відповідатиме соціотипу нації, тим ефективніше він впливатиме на неї.

«Життя суспільств та їхніх егрегорів підпорядковані тим самим законам, що й життя окремих людських особистостей. Егрегори народжуються, ростуть, ведуть запеклу боротьбу за існування, гинуть. Історію народів слід вивчати перш за все як боротьбу різних егрегорів за місце під сонцем. Коли руйнується егрегор народу, тобто гине його специфічний світогляд, його душа, втілена в його аристократії, традиціях і установленнях, народ перестає існувати, оскільки натовп зараз же розсіюється і захоплюється сильнішими егрегорами, що перемогли в боротьбі»[1]. Сьогодні український егрегор нарощує м’язи й гартується в боротьбі з двома імперськими егрегорами — російським і американським, які поступово слабнуть, але сьогодні ще достатньо потужні.

Висновки

1. Український етносоціальний організм — Україна — існує у двох формах: етнос і нація. Є підстави вважати, що вік українсько-

[1] Шмаков Владимир. Закон синархии и учение о двойственной иерархии монад и множеств. К.: «София», Ltd., 1994. — 320 с., с. 292.

го етносу (отже, вік інтегральної істоти Україна) становить близько 7 тисячоліть. Етнопсихіка українського етносу описується соціотипом етико-інтуїтивний інтроверт.

2. В різні історичні епохи Україна витворювала нації і держави, серед яких — Скіфія, Антський союз, Київська Русь, Козацька держава. Соціотип нації такий самий, як і етносу, що її формує.

3. Набування Україною форми нації завжди супроводжувалось її структуруванням на функціональні підсистеми, які ми називаємо соціальними кастами (соціокастами). Соціокаста має власний соціонічний тип. Наявність суспільної ієрархії — поділу на соціокасти (стани), коли більшість людей займається діяльністю згідно з власною природою і власним рівнем розвитку — є головною ознакою здорової нації.

4. Соціокасти української нації (брахмани, кшатрії, вайш'ї і шудри) — належать до однієї квадри, до тотожних і дуальних (психічно доповнюючих) соціотипів.

5. Повноцінна діяльність кожної соціокасти вимагає наявності у ній осіб всіх 16-ти соціотипів (соціону), адже кожна функціональна підсистема потребує повноцінного інтелекту.

6. Соціальні касти ефективні лише тоді, коли об'єднують людей відповідного психічного складу, тобто відповідної психокасти. Наприклад, людина, яка психологічно є брахманом, має діяти в соціокасті брахманів.

7. Якщо психокаста людини відповідає її соціокасті, тоді вона діє легко і з задоволенням, отже — найефективніше.

8. В процесі свого розвитку людина може переходити з однієї психокасти в іншу.

9. Глибоке розуміння особливостей різних соціотипів дозволяє розширити можливості як людини, так і нації в цілому — в кожній конкретній ситуації діяти найефективніше, застосовуючи сильні сторони відповідного соціотипу. Це крок до формування як універсальної людини, так і універсальної нації.

10. Сукупність свідомостей людей однієї нації являє собою національний егрегор, який є головним чинником існування нації як цілісної живої істоти. Доки існує національний егрегор — нація незнищенна, руйнування ж національного егрегора автоматично приводить до руйнування нації.

Глава 5

5.1. Арійська доба. Скіфи

Початок сучасного 7 980-річного циклу збігається з формуванням арійської спільноти. «Прабатьківщину арійських племен вчені довго не могли встановити, але в міру нагромадження знань у порівняльному мовознавстві, аналізові священних текстів іранських та індійських аріїв (Авести і Рігведи), в археології, у співставленні давніх переказів індійських та іранських аріїв про географічні та історико-етнічні особливості їхньої прабатьківщини з сучасними географічними й історико-етнічними даними та в інших галузях науки вдалося незаперечно встановити, що прабатьківщина аріїв містилась у Причорномор'ї, зокрема у Наддніпрянщині та Наддністрянщині»[1, 2].

У свій час Олексій Братко-Кутинський звернув увагу, що «Суттєвий вік (Сатья-юга, «Золотий вік») найсприятливіший для започаткування будь-яких космотворчих, отже й етнотворчих процесів. Найімовірніше, український етнос також започаткувався на цьому етапі циклу»[3]. Цієї ж думки дотримуються й інші дослідники, зокрема Юрій Шилов, який називає цей період «періодом священної або духовної демократії» і наголошує на надзвичайній ролі у ньому жерців — первісної інтелігенції[4]. Ми також схиляємось до такого висновку, оскільки, по-перше, соціотип української етнопсихіки належить до 4-ї квадри, цінності якої відповідають цінностям 4-ї фази розвитку, тобто «Золотому віку»; по-друге, в народній пам'яті українців збереглося чимало згадок про соціальний устрій, властивий «Золотому віку», — кастовий (інші назви — класократичний, аристократичний, становий) устрій.

Наприклад, з тих далеких часів — часів початку формування арійської спільноти (6–5 тис. до н.е.) — в українській мові залишилося слово «рахман», яке позначало касту брахманів, — у висловах «На Юра-Івана, на рахманський великдень», «постимося, як

---

[1] Братко-Кутинський О.А. Нащадки святої трійці. Київ, Білий птах, 1992 — 85 с., с. 28.

[2] Широкого визнання це відкриття набуло на Міжнародному симпозіумі з етнічних проблем історії Центральної Азії. Див. матеріали симпозіуму — Этнические проблемы истории Центральной Азии в древности. — М.: Наука, 1981, с. 37,83,198, 246,254.

[3] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

[4] Шилов Ю. Брама безсмертя // Український світ, 2/92, с. 8.

рахмани», «рахманна земля», «рахманний кінь», у назві селища Рахманівка (Дніпропетровська область) тощо. Про касту брахманів згадується і в писемних пам'ятках, зокрема у літописі «Повість врем'яних літ»: «Закон же у іуктриян, яких ще називають врахманами і осторовитами, від прадідів за приклад і благочестя взятий, під страхом великим не їсти м'яса, не пити вина, блуду не творити і ніякої злоби»[1].

Відзначимо, що народна традиція донесла до нас найбільше згадок саме про касту брахманів, зокрема у звичаї святкування Рахманського Великодня: «Четвертої середи по святах великодних обходять гуцули Рахманський Великдень. Того дня не йдуть вправді до церкви, але дома на знак свята здержуються від усякої роботи. Гуцули повістують, що рахмани — се черці, справедливі руснаки; вони такої віри, як і ми. Вони жиють далеко на сході в монастирі, де ведуть богомільне житє...»[2]. Святкування Рахманського Великодня було дуже поширене в Україні — Олекса Воропай зібрав його описи на Полтавщині, Херсонщині, Київщині, Поділлі[3]. На думку Ю. Шилова, «можна припустити, що в цій легенді мовиться саме про орійських брахманів-жреців, які пішли в Індію й не вернулися»[4].

Назва касти «кшатрії» (воїни) — в українській мові лишилась у словах «шатро», «кіш», «кошовий». Вайш'ї проглядають у слов'янському «весь» — село (санскритське «віш» — сільська громада, яка, до речі, має свій індійський відповідник — «грама», тобто сільська община)[5]. Як згадка про касту шудрів досі існує українське прізвище Шудря, а неохайну людину на Івано-Франківщині називають так само — «шудра».

Походження терміну «арій» дехто виводить з «орій» (орач)[6]. До цього можна поставитись з довірою, оскільки українська мова (мова нащадків причорноморських аріїв, що лишились на арійській прабатьківщині) й досі зберігає таку форму утворення віддієслівних іменників: водити — водій, носити — носій, красти — крадій,

---

[1] Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) — К.: Рад. Письменник, 1990. — 558 с., с. 22/23.

[2] Шухевич В. Гуцульщина. Рахманський Великдень. ч. IV, — Львів, 1904 — с. 243. (цит. за журналом Український світ, 2/92, с. 37).

[3] Воропай О. Звичаї нашого народу, 2 т., том II — К: Оберіг, 1991, с. 48–50. (Репринтне видання за оригіналом: Мюнхен, Українське видавництво, 1966).

[4] Шилов Ю. Брама безсмертя // Український світ, 2/92, с. 8.

[5] Наливайко С. Хто вони, Дажбог і його внуки // Індо-Європа, 1/91, с. 49.

[6] Куратовський Ю. Неповторимое чудо нашей истории // Дон, 12/87, с. 114–115.

орати — орій і т.д. Разом з тим має бути старанно зважене й друге пояснення походження слова — від імені праукраїнського бога Ора. На другій версії наполягає американський дослідник Іван Стойко, який довідався про Ора та оріїв з розшифрованих ним фінікійських та етруських написів. Не виключено, що обидві версії не суперечать одна одній (якщо, наприклад, слово «орати» утворене за іменем бога Ора). Самоназва наших предків — «арій» («орій») збереглась в українській мові в імені Юрій. Мабуть, саме за цим змістом ім'я Юрій християнство ототожнило з іменем Георгос (Георгій), яке грецькою мовою означає те ж саме — орач, хлібороб[1].

У аріїв символом брахмана була чаша для офірувань, кшатрія — колісниця та зброя, вайш'їв — ярмо та плуг. Нащадки аріїв скіфи, котрі жили в українських степах 2 500 років тому, за легендою, походили від трьох царів, що поділили між собою золоті плуг, ярмо, сокиру та чашу, які нібито впали з неба. Ця легенда, як і розкопки скіфських курганів, свідчать, що суспільство скіфів, так само як і аріїв стародавньої Індії, поділялося на касти. Звернемо увагу, що згідно з вищезгаданою легендою всі три касти скіфів мали однаково «царське» походження, жодна з них не була приниженою порівняно з іншими чи менш престижною. І в цьому була велика мудрість, адже найпрестижніше — займатися тією діяльністю, до якої маєш хист і покликання.

Отже, є підстави вважати, що перший цикл розвитку українського етносу, що відповідав «Золотому віку» на початку 7 980-річного циклу, припадає на 6–5 тис. до н.е. Дослідження у сфері археології та історії, а також української міфології, фольклору та етнопсихології дозволяють зробити в першому наближенні реконструкцію того, які типи інтегрального інтелекту домінували у різних кастах (підсистемах) першого українського суспільства (нації):

брахмани — етико-інтуїтивний інтроверт;
кшатрії — логіко-сенсорний екстраверт;
вайш'ї — етико-інтуїтивний інтроверт;
шудри — етико-інтуїтивний інтроверт.

Давньоукраїнська (арійська) спільнота була системою, яка складалась з дуальних (психічно доповнюючих) підсистем. Завдяки дуалізації ці підсистеми максимально реалізовували свій потенціал, а сама система відзначалась надзвичайною стійкістю і потужністю. Можливо, що винахід соціальної дуалізації був вирішальним фактором бурхливого розвитку тогочасного українського (арійського) суспільства.

Одна з особливостей етико-інтуїтивного інтроверта — спрямо-

[1] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

ване у майбутнє прагнення до ідеалу. Тому українці схильні вірити, що все краще — попереду. Але щоб рухатись вперед — треба відмовитись від існуючого. Тому українці, сформувавши націю і державу, недостатньо її цінували і завжди шукали чогось кращого, тому що створене не відповідало їхньому ідеалу — відчуття підказувало, що це не те, до чого вони покликані. І вони знову і знову йшли вперед у пошуках нового суспільного устрою, який був би «сродний» (за термінологією Григорія Сковороди) — природовідповідний їхній душі.

Українці чи не найбільше зі всіх народів доклали зусиль і принесли жахливі жертви для того, щоб знайти своє покликання, знайти Бога у своїй душі і, таким чином, осягнути Царства Божого. Тому українцям властива віра у світлий апокаліпсис — кінець світу сприймається ними не як катастрофа і знищення, але як трансформація у нове життя, у новий устрій, де людина буде в гармонії з Природою, з Космосом, з Богом. Це рішуче спрямування у майбутнє знайшло, зокрема, своє втілення у специфічному звичаї аріїв «періодично спалювати свої поселення біля виснажених 50–150-річним обробітком ланів. Готуючись до чергового спалення-жертвоприносин, вони підіймали цілину й будували там нове поселення»[1]. Таким чином, вони свідомо унеможливлювали відступ назад, залишаючи собі тільки один шлях — вперед у майбутнє.

Прослідковуючи розвиток українського етносу, ми спостерігаємо одну чітку закономірність: найвищі його злети відбувалися тоді, коли етнос самоорганізовувався і структурувався на спеціалізовані психогенні підсистеми — касти, які утворювали одну цілісну систему — націю; це структурування супроводжувалось дуалізацією — міжкастовим психічним доповненням.

5.2. Київська Русь

Київська Русь була виразним носієм цінностей 4-ї квадри при домінуванні соціотипу етико-інтуїтивний інтроверт. Це пояснює феномен вивільнення колосальної творчої енергії, яке сталося внаслідок дуальної взаємодії з варягами (соціотип логіко-сенсорний екстраверт), що привело до створення наддержави — імперії Київська Русь.

Ось як про це пишуть історики: «Нині існує загальна згода щодо впливу скандинавів на суспільство і культуру східних слов’ян. Мандруючи у складі невеликих ватаг заповзятливих воїнів-купців, варяги швидко засвоювали східнослов’янську мову та культуру і через свою малочисельність навряд чи могли серйозно

[1] Шилов Ю. Брама безсмертя // Український світ, 2/92, с. 8.

вплинути на спосіб життя місцевого населення. Проте важко заперечувати участь, ба навіть провідну роль варягів у політичному житті з огляду на те, що всі правителі Києва аж до Святослава, а також їхні дружинники мали скандинавські імена. Варяги відігравали роль **каталізатора політичного розвитку**… Тому існують вагомі підстави вважати виникнення Києва досягненням не якоїсь окремої етнічної групи, а результатом складної слов'яно-скандинавської **взаємодії** (виділення наше — І.К.)»[1].

«Великі походи цієї епохи спиралися на нову організацію війська, яка походила від варягів. Варязькі дружини складалися з професійних вояків. Між собою вони вважалися за побратимів, яких зобов'язувала вірність і солідарність. Це було військо надзвичайно сконсолідоване, одноцільне. Давніх слов'ян варяги перевищували у всій організації. Скандинавські дружинники стали інструкторами нової армії. Вони дали київським військам поліпшену зброю, поширили нову тактику, дали зразки дисципліни і солідарності, **видобули із слов'янських мас елементи завзяття, рухливості, хоробрості, лицарства** (виділення наше — І.К.)»[2].

На перший погляд викликає неабияке здивування те, що місцеве населення практично не чинило опору пришельцям, «прихід варягів мав характер не насильного завоювання, а радше мирної окупації… Скандинавці і київські «луччі люди» прийшли до порозуміння, так що варяги зайняли Київ без боротьби. Історичний перелом пройшов без потрясінь. Варяги увійшли у місцеву панівну верству, що прибрала ім'я Русі, — і зайнялися новою організацією державного життя»[3]. Цей феномен можна пояснити тільки тим, що відбулася взаємодія дуальних психічних структур. Київські «луччі люди» (як можна здогадатися, в основному брахмани) були добрими психологами — вони зрозуміли сутність пришельців і використали їх як організуючий фермент, що зміцнив касту кшатріїв, а отже — і всю націю. Самі ж «луччі люди», як пише історик, «діяли далі, як дорадники і експерти, і утримували свій вплив на державну політику»[4], як і належить брахманам.

Виникнення Київської Русі — це був черговий цикл розвитку українського етносу, який в періоди свого «Золотого віку» досягав високого рівня міжкастової взаємодії і формував могутню, гармонійну, культурну націю.

---

[1] Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. — К.: Либідь, 1991. — 512 с., с. 34–35.

[2] Крип'якевич І.П. Історія України. Львів, Світ, 1990 — 520 с., с. 46.

[3] Там же, с. 37

[4] Там же, с. 37

5.3. Литовсько-українська держава

Взаємодія України з Литвою є виразним прикладом симбіозу дуальних структур: Україна вела провід у справах культури, а Литва (логіко-сенсорний екстраверт) забезпечувала державне управління і військовий захист. За свідченням історика, «два століття, прожиті у Великому князівстві Литовському, мали позитивне значення в розвитку українського народу»[1].

Як і у випадку з варягами, «литовські князі здобули ці землі майже без боротьби. Населення піддавалося їм без опору, прихильно зустрічаючи нову владу. Литовські завойовники єднали собі прихильність передусім тим, що вели боротьбу з татарами… Литовські князі здобували собі довір'я тим, що нічим не відрізнялись від місцевих панів: вони були майже всі православної віри, глибоко перейняті старою українською культурою, повні пошани до місцевих звичаїв та установ. Українська (і білоруська) аристократія почувала себе співгосподарем у великій Литовській державі. …Українські князі і пани були глибоко прив'язані до литовської держави, служили їй зі щирого патріотизму, обороняли її і дбали про її розквіт та могутність»[2]. «Наприкінці правління Ольгерда (1341–1377) у Великому князівстві Литовському було 9/10 білоруської та української людності, яка ввійшла до цього князівства здебільшого шляхом мирових договорів. …Українська культура, вища, ніж литовська, перемагала в усіх галузях литовську»[3]. «Литовська династія, з одного боку, ліквідує монголо-татар на нашій землі, з другого — ставить собі велетенське завдання: **реставрацію** «Руської Землі», тобто старої Київської Держави»[4].

Завдяки посиленню до потрібного рівня структури логіко-сенсорного екстраверта (касти кшатріїв), почався процес формування нової нації при домінуванні українського етносу, але цьому перешкодила унія 1385-го року Литви з Польщею (2 квадра, етико-інтуїтивний екстраверт, «Гамлет»). Це була стратегічна помилка, яка привела до упадку як Литви, так і України: «Що Литва втратила розгін до територіальної експансії, це був прояв її великодержавного занепаду. Він прийшов унаслідок унії Великого князівства з Польщею»[5]. Нова національна цілісність, яка вже почала утворюватись, розпалась; каста кшатріїв була або знищена (після при-

---

[1] Крип'якевич І.П. Історія України. Львів, Світ, 1990 — 520 с., с. 119.

[2] Там же, с. 113.

[3] Полонська-Василенко Н. Історія України: 2 т. Т. 1. — К.: Либідь, 1992. — 640 с., с. 312.

[4] Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури — К.: АТ «Обереги», 1992. — 80 с., с. 44.

[5] Крип'якевич І.П. Історія України. Львів, Світ, 1990 — 520 с., с. 115.

душення повстання Михайла Глинського у 1508 р.), або подалася на службу іншим державам, в основному Польщі та Московії.

Краще становище було з брахманами: український етнос у достатній кількості витворював з себе «лицарів духу», оскільки його етнопсихіка була того ж соціотипу, що й колективна психіка касти брахманів. Але брахмани не мають хисту до адміністративної та військової справи — це не їхня сфера діяльності, тому вони не можуть створити держави без участі кшатріїв.

Зауважимо, що після занепаду Литовсько-української держави яскраво виявилося явище «витікання» українського інтелекту, який все ширше застосовувався Польщею і Московією у власних національних інтересах.

5.4. Козацька держава

Український етнос внаслідок втрати державності залишився практично без касти кшатріїв, що ставило його під загрозу знищення. І ось тут спрацював механізм самозбереження українського етносоціального організму, несподівано були задієні внутрішні резерви. Ось як про це пише Євген Маланюк:

«Справді, на перший погляд, то є чудом нашої історії: обезголовлений національний організм — власним внутрішнім зусиллям — вирощує собі голову. Провідна верства — здрібнілі князі й боярство, пізніше навіть єпископат — втягається механізмом польської державності… І от на зміну відумерлій аристократії «несподівано», бо в історично короткім часі, з’являється аристократія нова, з’являється «чудом», бо ніби з «нічого» зроджена.

Козацтво було свого роду «варязтвом», з тією різницею, що не з’явилося ззовні, а було зроджене з лона обезголовленого національного тулуба»[1].

Козацтво було відродженням касти кшатріїв — воїнів і адміністраторів. «Всі козаки титулувалися запорозьким лицарством і дуже дорожили цим іменем. Українська інтелігенція уважала козаків за прямих наслідників давнього княжого війська. …А як цінила козаччину народна маса, про це й говорити не приходиться…»[2]. «Певні паралелі простежуються між кастою воїнів-кшатріїв у аріїв та українським козацтвом, зокрема запорожцями. Згідно з відомою козацькою легендою, після поховання Івана Сірка руку отамана сім років возили із запорозьким військом, що робило його непере-

---

[1] Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури — К.: АТ «Обереги», 1992. — 80 с., с. 46.

[2] Крип’якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська. — Львів: Світ, 1992. — 712 с., с. 288.

можним»[1]. Цей звичай стає зрозумілим, якщо згадати, що, за Рігведою, каста воїнів-кшатріїв виникла з рук першолюдини Пуруші. «За деякими даними, арійські воїни, як і запорозькі козаки, мали зачіску у формі оселедця. На гробниці фараона Хоремхеба, що правив у Єгипті 3 400 років тому, зображені арії з оселедцями на голові. Крім аріїв стародавньої Індії, в минулому оселедець був характерною зачіскою прадавніх воїнів багатьох індоєвропейських народів (вірмени, осетини, стародавні вікінги). Та особливу живучість ця прадавня індоєвропейська традиція виявила у Наддніпрянщині. Задовго до запорожців XVI–XVIII століть оселедець носив київський князь Святослав (X ст.)[2].

Про те, що козацтво було спадкоємником древньої касти кшатріїв, свідчить і його символіка. Ось як про це пише Олексій Братко-Кутинський: «На відміну від однозначного слова «колір», слово «барва» багатозначне. В старовину воно означало не лише певний колір, але й уніфікований одяг, тобто належність до певної групи людей[3]. Один з діалектних варіантів слова «барва» набув значення матеріального барвника, це слово «фарба», інший «варна» — зберіг лише його друге значення: певної групи людей.

Як уже згадувалось, у давніх аріїв було три барви (варни): біла — старшина, жреці-правителі, яких звали рахмани (брахмани); червоно-малинова[4] — воїни (шатри, кшатрії); чорна — сіячі та скотарі (вайш'ї і шудри).

… Нащадки індійської гілки аріїв зберегли назви варн, але належність до них зробили спадковою… У аріїв, що лишились на батьківщині, традиції барв дожили до княжих, а де в чому і до козацьких часів. Збереглись в українській мові і старі назви варн, правда, в дещо змінених значеннях (шудра, рахманний, шатро та ін.).

Запорожці, як люди, що повністю присвятили себе священній війні за Україну, дотримувались звичаїв і символіки барви воїнів — зодягались у червоно-малиновий одяг і мали, крім мирного жовто-блакитного, бойовий, червоно-малиновий стяг; гетьман мав срібно-білого прапора, військово-магнатські формування — червоно-білого, а військово-народні — червоно-чорного. Оскільки гетьман у певних ситуаціях міг виступати то від старшини, то від козацтва,

---

[1] Залізняк Л. Про козаків, аріїв та їхню прабатьківщину // Хрестоматія з народознавства. — Рівне, 1993. — 164 с., с. 22.

[2] Там же.

[3] Грінченко Б.Л., Словарь української мови, т. 1, с. 29.

[4] Синій (голубий) колір здавна вважається кольором духовності (неба). Тому, для облагороджування воїнів, його додавали до червоного, що й утворювало малиновий, який, на відміну від чисто червоного, теж, як і голубий та синій, вважався барвою духовності.

то від селян, а то й від усіх зразу — він мав бунчуки[1] білого, червоного та чорного кольорів. Біло-червоно-чорна символіка кольорів збереглася й до сьогоднішнього дня на Східній Україні в традиції вишивати червоно-чорним по білому, що символізує єдність усіх груп (барв, варн) у одному народі; в традиціях оббивати труну білою та чорною і червоною матерією; в казках, піснях тощо.

Можна наводити чимало прикладів популярності біло-червоно-чорної барви на Україні, але жоден з цих традиційних кольорів не став державною барвою з двох причин. Перша полягає в тому, що ця триколірна барва є спільною для десятків націй і народностей, які розвинулися з єдиної давньоарійської спільності, а друга — в тому, що за цими кольорами протягом тисячоліть міцно усталилась соціальна функція. При всій популярності серед українців біло-червоно-чорних кольорів, уживаних для соціальної диференціації, національною барвою стала інтегруюча релігійна блакитно-жовта. Як уже згадувалось, традиція цієї барви дуже давня, ще доведична, хоча документально вона зафіксована лише з князівської доби»[2].

У своїх початках козацтво мало характер чисто мілітарний, але згодом виявило себе і як державотворчий чинник. Спосіб формування козацтва підтверджує думку, що при формуванні соціальної касти визначальним чинником є не походження, а стан психіки, адже козаком міг стати «чи то був нащадок князівського чи боярського роду, чи то був повноправний шляхтич Речі Посполитої, чи відважніший міщанин, чи недовчений богослов, чи врешті посполитий селянин»[3]. «Козаки, незважаючи на всі наявні станові ознаки, були досить відкритою соціальною групою, особливо для міщанства і селян…»[4]. «Посполитий (селянин або міщанин) міг перейти у козаки й навпаки, козак у посполиті»[5]. Нагадаємо, що в ідеалі соціальні касти не повинні бути замкненими: «Аристократичне правління належить до найбільш міцних і найбільш здібних,

---

[1] Бунчуки, як і барви (варни), дуже давнього походження. Наші предки користувалися ними задовго до н.е. Бунчуки з тих часів не збереглися, але розпис трипільської кераміки, яка збереглася, має ту ж біло-червоно-чорну барву. Ця ж триколірна барва й у Шіви, бога арійців, що прийшли в Індію з Причорномор'я.

[2] Братко-Кутинський О.А. Нащадки святої трійці. Київ, Білий птах, 1992 — 85 с., с. 44,46.

[3] Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури — К.: АТ «Обереги», 1992. — 80 с., с. 49.

[4] Солдатенко В., Сиволоб Ю. Витоки і передвісники української ідеї // Віче, 11/93, с. 44.

[5] Шевчук Валерій. Богдан Хмельницький — фундатор української держави // Розбудова держави, 9/93, с. 43.

але тільки в тому випадку, якщо в основі його лежить перевага особистих талантів перед гідністю за походженням»[1].

В період четвертої фази розвитку структура етносоціального організму найбільше **наближається** до ідеального устрою — системи з чотирьох соціальних каст (станів). В Україні це виявилось дуже виразно: «Населення розділялось на кілька станів, які мали своє самоуправління, але всі разом підлягали гетьманському уряду: **селяни** (виконували господарську повинність, тобто були піддані власнику землі, але мали свою управу і свій суд — так званий копний суд); **міщани**, які розділялися на тих, що володіли Магдебурзьким правом (отже, мали свій магістрат і суд) і які ним не володіли (підлягали козацькій, тобто державній, юрисдикції); **духовенство**, що мало власне самоуправління та суд, і **шляхта**, яка, в принципі, ще за Хмельницького злилася із старшинською козацькою верствою. …Вся система була виборна: селяни вибирали своїх старших і членів копного суду, так само чинили міщани й козаки. Духовенство також обиралося, зокрема священники приходів»[2].

Все це є ознакою класократичного (аристократичного) устрою, коли кожний стан обирає зі свого середовища найкращих. Як писав Липинський, «найкращі між хліборобами, найкращі між військовими, найкращі між робітниками, найкращі між інтелігентами, найкращі між промисловцями і т.д. — ось нова українська аристократія». Такий порядок стає можливим лише при достатньо високому рівні розвитку суспільства (що й було характерним для тогочасної України). **При низькому рівні освіти, культури, моралі класократія неможлива**. Ось як з цього приводу висловився швейцарець Франціск Родольф Вейсс (1751–1818): «Народ грубий, непостійний, легко піддається низьким інстинктам, захоплюється успіхами і розчаровується у бідах. Постійне трудове життя не дає йому часу для того, щоб розвинути в собі політичну тактовність, так необхідну у справах правління, а також не може він здобути достатніх для того знань. В політичних поглядах він короткозорий і не бачить дальше самих близьких йому предметів та істин. Вірне бачення майбутнього для нього неможливе, особливо у питаннях зовнішньої політики. Багаточисельність народних зборів не дає можливості зберігати у них порядок, внаслідок чого їхні рішення часто бувають непослідовними. З цього приводу можна навести прекрасну відповідь Лікурга, коли хтось порадив йому ввести у Спарті демократизм. «Почни, — відповів він, — з запровадженням

[1] Вейсс Ф.Р. Нравственные основы жизни. — Минск: Юнацтва, 1994. — 527 с., с. 369.

[2] Шевчук Валерій. Богдан Хмельницький — фундатор української держави // Розбудова держави, 9/93, с. 43.

його у власному домі». Треба пояснити, що чоловік, до якого він звертався, вже давно був головою родини і мав багатьох дітей»[1].

Козацька революція 17-го століття під проводом Богдана Хмельницького співпала в часі з англійською буржуазною революцією під проводом Олівера Кромвеля. «Україна тоді стала вільна й незалежна, а Хмеля стали порівнювати до Кромвеля, з яким він фактично кореспондував»[2]. Україна та Англія, як нації 4-ї квадри, одними з перших відреагували на перехід європейської цивілізації до 4-ї фази розвитку — відбувся своєрідний резонанс між «духом часу» і національними характерами (етнопсихіками). Перехід до 4-ї фази супроводжується стрибкоподібним зростанням продуктивних сил: в Англії це привело до т.з. промислової революції, в Україні — до господарської революції, коли «уперше в Європі склалася прогресивна форма багатогалузевого господарства фермерського типу — запорозький зимівник»[3]. «Козак-землероб був вільним виробником і своє господарство (зимівник) вів за фермерським зразком. Не викликає сумніву і той факт, що вже з XVI-го ст. козацькі господарства несли в собі значні потенційні можливості, у яких добре помітні риси буржуазного способу виробництва. Про це свідчить характер виробничих відносин, що склалися в зимівниках — застосування у них найманої праці, широкий товарний характер козацьких господарств тощо. Найбільш повно ці процеси виявилися вже в XVII, а особливо у XVIII ст. Після визвольної війни, коли практично було знищене велике феодальне землеволодіння польських магнатів, ліквідована панщина і принаймні 60 відсотків населення оголосило себе козаками, новий тип господарства став домінуючим не лише на Запоріжжі, а протягом певного часу і в південно-східних повітах Правобережжя»[4].

Бурхливий розвиток продуктивних сил в Україні (найперше на Запоріжжі, яке найдовше зберегло незалежність), поширення передових на той час виробничих відносин і, як наслідок, формування нової масової свідомості становили поважну небезпеку для російського самодержавства. З одного боку, це підривало авторитет (а отже — і владу) царизму в самій Росії, адже різниця в якості життя України і Росії все зростала не на користь останньої. З другого боку, «це не могло не турбувати царський уряд, який втрачав

[1] Вейсс Ф.Р. Нравственные основы жизни. — Минск: Юнацтва, 1994. — 527 с., с. 369.

[2] Лавтон Ланселот. Україна: найбільша проблема Європи // Дніпро, 1/93, с. 56.

[3] Апанович О. Конструктивна історична діяльність українського козацтва // Пам’ятки України, 5/91, с. 18.

[4] Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті // Український історичний журнал, 5/91, с. 63–64.

контроль над запорозькою буржуазією і добре розумів, що економічна незалежність рано чи пізно поставить питання про незалежність політичну»[1]. Звідси стає зрозумілим, чому в 1764 році було ліквідоване гетьманство, в 1775 знищена Запорозька Січ, в 1783 — заведено загальне кріпацтво. Соціокаста кшатріїв була практично ліквідована.

Отже, завдяки несприятливим зовнішнім чинникам розвиток України, що вступила до 4-ї фази, було загальмовано. Подальший розвиток України відбувався у складі російського імперського організму.

5.5. Україна у складі Росії

Важкі часи і пригнічення необхідні, щоб народ гартував психологічні м’язи.

Френк Герберт

5.5.1. Царська Росія

Для Московії, яка належить до 2-ї квадри, не властиво затримуватися на 4-й фазі, оскільки цінності її колективної психіки мало відповідають цінностям «Золотого віку». Тому Московія завжди досить швидко «проскакувала» 4-ту фазу, зате на довший час затримувалася на 2-й фазі — фазі створення «експериментального зразка», «чорнового варіанту». Тому їй традиційно властивий державний устрій, який Липинський називав охлократичним, а наявність перманентного експериментування дала деяким дослідникам підстави вважати Росію всесвітнім полігоном для випробування нових ідей[2].

Завдяки українському впливу Росія вступила в тривалий період відносної стабілізації (т.з. «Золотий вік Катерини» — 4-та фаза 532-річного циклу), який тривав майже до кінця XIX-го ст. Значного розквіту досягла російська культура (до XIX-го століття світ не знав Росію як культурну націю). Це стало можливим завдяки виникненню т.з. російської інтелігенції (соціотип колективної психіки — етико-інтуїтивний інтроверт).

5.5.2. Російська інтелігенція

На нашу думку, початок російській інтелігенції дала українсь-

---

[1] Олійник О.Л. Ще раз про причини ліквідації Запорозької Січі // Український історичний журнал, 2/92, с. 38.

[2] Драгунский Д. Полигон. Предварительные итоги русской и советской истории // Век XX и мир, 4/91, с. 46–52.

ка інтелігенція (українська каста брахманів), яка після втрати Україною державності і руйнування української нації як системи була пересаджена на московський ґрунт і асимільована. Думку про те, що дане українське утворення зберегло кастові ознаки і в чужому середовищі, підтверджують різні дослідники феномену російської інтелігенції. Слідом за Георгієм Федотовим та деякими іншими російськими мислителями ми можемо розглядати інтелігенцію як свого роду духовний орден. «Статут» цього ордену, хоча й неписаний, не поступався своєю суворістю та твердою регламентацією статуту будь-якого католицького монашого ордену. Вступ до «товариства посвячених» пов'язувався з чисельними зобов'язаннями, зрада каралась суспільною опалою[1]. Феномен інтелігенції добре охарактеризував російський письменник і філософ Борис Хазанов:

«Интеллигент в России — совсем не то, что на Западе интеллектуал. Интеллигентов немного — во много раз меньше, чем просто людей с высшим образованием. Но они находят друг друга. Внутренние разногласия дробят их на более или менее самостоятельные группы, но все они едины в своем презрении к деспотическому режиму. Беспомощные и уязвимые, как всякий, кому оружием в жизненной борьбе служит мысль и слово, они находят в себе силу противостоять мертвящему окружению и, в сущности, неистребимы.

Положение интеллигентов в России до смешного напоминало положение чуждого и окруженного всеобщей подозрительностью **этнического меньшинства** (виділення наше — І.К.). Они и говорили на непонятном для всех языке, и вели себя не так, как все. Попытки «слиться» с народом оканчивались плачевно. Когда юные славянофилы 40-х годов, следуя своим убеждениям, обрядились в «исконно русское» платье, народ на улице принимал их, по свидетельству мемуариста, за персиян. Когда весной 1874 года интеллигентная молодежь двинулась «в народ» и сотни, если не тысячи, петербургских студентов и курсисток, переодетых крестьянами, под видом мастеровых, разъехались по деревням, чтобы открыть глаза народу на его бедственное положение, мужики сначала слушали их с недоумением, а потом стали доносить на них властям, и в конце концов вся рать борцов за народное благо, мальчики и девочки, все без исключения, очутились в полицейских участках и острогах»[2].

---

[1] Люкс Л. Интеллигенция и революция // Вопросы философии, 11/91, с. 3.

[2] Хазанов Б. Русская интеллигенция. История безответной любви // Погружение в трясину, М.: Прогресс, 1991.

Подібне зустрічаємо і у Миколи Бердяєва:

«Западные люди впали бы в ошибку, если бы они отождествили русскую интеллигенцию с тем, что на Западе называют intellectuels. Intellectuels — это люди интеллектуального труда и творчества, прежде всего ученые, писатели, художники, профессора, педагоги и пр. Совершенно другое образование представляет собой русская интеллигенция, к которой могли принадлежать люди, не занимающиеся интеллектуальным трудом, и вообще не особенно интеллектуальные. И многие русские ученые и писатели совсем не могли быть причислены к интеллигенции в точном смысле слова. **Интеллигенция скорее напоминала монашеский орден или религиозную секту** (виділення наше — І.К.) со своей особой моралью, очень нетерпимой, со своим обязательным миросозерцанием, со своими особыми нравами и обычаями, и даже своеобразным физическим обликом, по которому всегда можно было узнать интеллигента и отличить его от других социальных групп. Интеллигенция была у нас идеологической, а не профессиональной и экономической группировкой, образовавшейся из разных социальных классов, сначала по преимуществу из более культурной части дворянства, позже из сыновей священников и диаконов, из мелких чиновников, из мещан, и, после освобождения, из крестьян»[1].

З наведених уривків видно, що інтелігенція — це соціальна група, що виразно відрізняється від інших не походженням, професією чи рівнем матеріального добробуту, а саме станом психіки — тобто саме тим параметром, який характеризує поняття «психокаста» в прийнятому нами розумінні. А чим визначається сфера діяльності цієї касти? М. Бердяєв дає чітку відповідь:

«Интеллигенция всегда была увлечена какими-либо идеями, преимущественно социальными, и отдавалась им беззаветно. Она обладала способностью жить исключительно идеями. По условиям русского политического строя интеллигенция оказалась оторваной от реального социального дела и это способствовало развитию в ней социальной мечтательности. …Она жила в расколе с окружающей действительностью, которую считала злой… Крайняя идейная нетерпимость русской интеллигенции была самозащитой; только таким путем она могла сохраниться во враждебном мире, только благодаря такому идейному фанатизму она могла выдержать преследования и удержать свои черты»[2].

З даного уривку випливає, що:

---

[1] Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма — М.: Наука, 1990. — 224 с., с. 17.

[2] Там же, с. 18

по-перше, головною сферою діяльності і боротьби інтелігенції був не матеріальний світ, а світ ідей;

по-друге, її прагнення були спрямовані не на досягнення власного добробуту, а на загальне благо та осягнення істини.

Таким чином, ми маємо всі ознаки касти брахманів, яка після руйнування української нації була перенесена на московський ґрунт і, природно, опинилась у ворожому оточенні. Головними причинами конфліктів з цим оточенням було те, що:

по-перше, брахмани потребують повної свободи творчості у своїй сфері, а в Московії вони змушені були підкорятися касті кшатріїв (російській державотворчій еліті), тобто знаходились у неприродному для них стані, що, зокрема, стало причиною певних психічних акцентуацій;

по-друге, брахмани потребують, щоб їхні ідеї сприймалися цілою нацією, а в Росії це було утруднено психоінформаційною несумісністю між кастою брахманів (етико-інтуїтивний інтроверт, 4 квадра), народом (інтуїтивно-етичний інтроверт, 2 квадра) і російською кастою кшатріїв (сенсорно-логічний екстраверт, 2 квадра).

Спробуємо це проілюструвати простою схемою. До українсько-московської взаємодії структура українського і московського етносоціальних організмів виглядала так:

Український етнос тоді перебував у формі нації, оскільки мав свою національну еліту — касти брахманів і кшатріїв. А московський етносоціальний організм з огляду на історичні причини мав неповноцінну структуру, адже був без касти брахманів. Це не давало йому можливості розвиватись і загрожувало самому існуванню держави. Ось як про це пише Волеслав Гейченко: «Московська держава з її виникненням виявилась позбавленою інтелектуальної еліти; безграмотність московських аристократів-бояр відзначають усі історичні джерела, вона стала воїстину притчею во язицех… Московська держава відчувала потребу в інтелектуальній еліті»[1].

У зв’язку з цим перед українцями в Москві розкривалося широке поле для діяльності: «Вони йдуть на службу до московської аристократії, організовують школи, слов’яно-греко-латинську академію в Москві, книгодрукування, відіграють значну роль у поширенні православ’я»[2]. Процес «перетікання інтелекту» різко посилився після втрати Україною своєї державності, заборони книгодрукування українською мовою і т.п.: «на нові терени Москва принесла знищення місцевих традицій і суспільних звичаїв, зруйнування політичних структур і питомого законодавства; повсюди вини-

---

[1] Гейченко В. Феномен російської інтелігенції // Сучасність, 9/93, с. 142.
[2] Там же, с. 144.

щила місцеву політичну еліту, повсюди утвердила централізм і русифікацію. В добу Руїни була фізично винищена еліта Хмельницького і Виговського; після Полтави (1709) терор Петра I вимордував нову генерацію; в Гетьманщині сформувалась нова провідна державотворча верства — «козацька шляхта» з аристократичним прошарком «знатного війська». Її безкровними засобами (терором у шовкових рукавичках) ліквідувала Катерина. Але її губернатор у гетьманській державі стосував і кривавий терор»[1].

Внаслідок цього всього українська каста брахманів заповнює «екологічну нішу» і здобуває значний вплив у Московії, тому психоінформаційна структура українського і російського етносоціальних організмів набуває такого вигляду:

Український етнос виявився обезголовленим (без власної еліти — каст брахманів і кшатріїв) і почав існувати у спрощеній формі, яку ми називаємо словом «народ» («етнос»): «Важко перебільшити ті серйозні наслідки, що їх мала для українців утрата власної еліти. В суспільствах, що поклали початок сучасної Європи, з їхньою ієрархічною будовою, народ без знаті все одно, що тіло без голови»[2].

Оскільки московський етнос інкорпорував із-зовні відсутню у себе касту брахманів, він перейшов у нову форму існування, яку ми називаємо нацією. Але каста брахманів знаходилась у несприятливих інтертипних стосунках з «місцевими» кастами: вона їм несла незрозумілу ідеологію, пропонувала принципово іншу систему цінностей: «… разом з освітою, наукою, культурою ця еліта несла в Росію й дух свободи, дух християнської козацької республіки, несумісний з деспотією східного типу, якою на той час була Росія. Допуск цієї еліти до керівництва державою привів би до обмеження самодержавства, введення верховенства не самодержця, а закону. Крім того, новостворювана імперія стала б не російською, а українською по суті, як би вона не називалася»[3]. Оскільки вихідці з України вільно володіли грецькою, латинською, німецькою, французькою, польською, італійською, турецькою мовами, то вони працювали в різних установах, в усіх закордонних посольствах — у Лондоні, Парижі, Пекіні, Лейпцигу, Варшаві. За словами А. Архангельського, «кияни, незважаючи на упередження супроти них в Москві, з другої половини XVII сторіччя були господарями стано-

[1] Демкович-Добрянський М. Гетьманська держава і російський централізм // Сучасність, 7/93, с. 166.

[2] Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. — К.: Либідь, 1991. — 512 с., с. 91.

[3] Гейченко В. Феномен російської інтелігенції // Сучасність, 9/93, с. 144.

вища в московській Русі. Найкращі, найвидатніші її діячі»[1].

Отже, силовій експансії з боку Росії Україна протиставила культурну експансію — це давало їй шанс трансформувати (реорганізувати) російський етнос за своїми образом і подобою, отримати внутрішню, зовні невидиму, але справжню перемогу.

І ось тут спрацював інстинкт самозбереження російського етносоціального організму — і він докладає зусиль, щоб обмежити доступ української еліти до влади, але при цьому використовувати її інтелектуальний потенціал у своїх інтересах. В результаті психоінформаційні структури українського і російського етносів набули сучасного вигляду:

Українська каста брахманів, опинившись у неприродному для себе місці соціальної ієрархії («дух» опинився під диктатом «матерії») набула форми явища, яке прийнято називати російською інтелігенцією: «відбулось народження російської інтелігенції — опонента державної влади, яку вона хотіла змінити, але не мала при цьому підтримки народу, що сприйняв її як іноземну. …В Росії етнічні корені інтелектуальної еліти відрізняються від етнічних коренів як аристократії, так і широких народних мас… Інтелектуальна еліта відрізняється походженням і психологією від решти суспільства й зветься спеціально придуманим для неї терміном — **інтелігенція»**. В. Гейченко робить висновок, що при виникненні України і Росії як незалежних держав «феномен російської інтелігенції приречений на зникнення і заміну його на звичайну інтелектуальну еліту»[2].

Таким чином, саме значний вплив українських каст брахманів (інтелігенції), пізніше — й кшатріїв (українського лицарства — козацтва) уможливив утворення російської інтелігенції (в т.ч. інтелігентної частини російського дворянства) і російського «благородного офіцерства» (соціотип колективної психіки — логіко-сенсорний екстраверт) з його кодексом честі та культом військової доблесті.

5.5.3. Російський «Срібний вік»

З кінця ХІХ-го століття все виразніше проявлялися риси «Срібного віку» — 1-ї фази розвитку: вільнодумство, нігілізм, поширення марксизму (марксизм — вчення 1-ї квадри, соціотип К. Маркса — інтуїтивно-логічний екстраверт, псевдонім — «Дон Кіхот»). Не випадково яскраву плеяду російських філософів — Бердяєва, Франка, Соловйова, Ільїна, Федотова та інших — прийнято

[1] Історія культури України в запитаннях і відповідях. — К.: ПБП «Фотовідеосервіс», 1993. — 112 с., с. 101.

[2] Гейченко В. Феномен російської інтелігенції // Сучасність, 9/93, с. 144.

називати мислителями «срібного віку російської культури». Система цінностей, яку вони несли, була конфліктною до традиційної російської системи цінностей, отже мала руйнуючий вплив на російську націю та державу. Певною мірою повторювалася загрозлива для Москви ситуація, яка вперше виникла після поглинання України Росією і включення до російського етносоціального організму української касти брахманів (яка почала духовно реорганізувати Росію на український лад). Але в даний час загроза посилювалася ще й тим, що під формотворчим впливом брахманів почалося перетворення російської касти кшатріїв. Воно полягало в безпрецедентному для російської історії явищі — народженні російського лицарства, т.з. благородного офіцерства з його культом військової доблесті та власної гідності, а також кодексом честі, цінність якої перевищувала цінність власного життя (порушення кодексу честі нерідко закінчувалося дуеллю або самогубством як радикальним способом змити ганьбу — щось на зразок японського харакірі). Адже, як писав Микола Бердяєв, «очень характерно, что в русской истории не было рыцарства, этого мужественного начала. С этим связано недостаточное развитие личного начала в русской жизни. …Рыцарство кует чувство личного достоинства и чести, создает закал личности. Этого личного начала не создавала русская история»[1]. Певною мірою це пояснюється тим, що логіко-сенсорний екстраверт і інтуїтивно-етичний інтроверт (соціотип російської етнопсихіки) є конфліктними типами. Тому в Московії, на відміну від України, просто не було середовища, сприятливого для виникнення цієї — лицарської за духом — структури.

Перетворення російського офіцерства стало можливим також завдяки прямому вливанню української касти кшатріїв, яка після знищення української державності була частково знищена, частково залучена до служби російській імперії. Як відомо, козацька старшина увійшла до складу російського дворянства, а козаки становили основу російських гусарських полків — елітарного роду військ російської армії (наприклад, на Слобідській Україні «замість п'ятьох козачих полків установлено п'ять гусарських полків із охотників»[2]). Однією з причин такого широкого застосування козацтва було те, що «регулярна кавалерія завжди залишалась слабким місцем російської армії. П.А. Румянцев радив набирати її з малоросів, а не великоросів, що не мали навиків верхової їзди. До середини XVIII ст. росіяни вважались взагалі непридатними до гусар-

[1] Бердяев Н.А. Судьба России. Опыты по психологии войны и национальности — М.: Мысль, 1990. — 206 с., с. 11.

[2] Дорошенко Д.І. Нарис історії України — Львів: Світ, 1991. — 576 с., с. 454.

ської служби»[1].

5.5.4. Більшовицький період

Російську більшовицьку революцію можна вважати своєрідною «революцією кшатріїв» — реакцією російської нації на «другу українську експансію». З погляду соціоніки, жовтневий переворот 1917 року являв собою процес дуальної взаємодії російського народу (соціотип — «Єсєнін») з більшовицьким організуючим ферментом, на чолі якого стояв Ленін — друга квадра, соціотип сенсорно-логічний екстраверт, псевдонім «Македонський» (дуал для «Єсєніна»).

Не дивно, що в процесі дуальної взаємодії народу з керівною більшовицькою верхівкою були практично винищені російська інтелігенція, дворянство і «благородне офіцерство» — ці чужорідні елементи в російському національному організмі[2]. Цей факт важко зрозуміти без врахування того, що колективна психіка російської інтелігенції (як духовно-етичного ордену), в тому числі інтелігентної частини російського дворянства, описується соціотипом етико-інтуїтивний інтроверт («Доктор Ватсон»), який є конфліктером для «Македонського» і квазітотожністю («повне нерозуміння») для «Єсєніна». Зовсім не випадково і те, що до інтелігенції Ленін ставився дуже настороженно і навіть вороже[3], себе ж він ніколи не вважав інтелігентом[4].

Після очищення від «ідейно ворожих елементів» російський етнос був ніби відкинутий на сторіччя назад і набув початкової, спрощеної психоінформаційної структури.

Обезголовленість російського національного організму стала причиною тих диких деформацій, які згодом відбулися в післяреволюційній Росії. Проте російська більшовицька імперія не могла існувати без касти брахманів, адже державі потрібна була «своя», близька їй за мисленням і прагненнями духовна еліта. І вона була б сформована згідно з «московськими стандартами», якби не постійний вплив України. Український етнос постійно витворював з себе касту брахманів, яка була йому духовно рідна і мала той са-

---

[1] Артамонов В. Национальный характер и история // Радуга (Эстония), 1/90, с. 29.

[2] Соціоніка: час України, РухІнформЦентр, Тернопіль, 1991. — 64 с.

[3] Севастьянов А. У истоков. Ленин об интеллигенции // Радуга (Эстония), 3/90, с. 30.

[4] Показовим є висловлювання Леніна в його знаменитому листі до М. Горького від 15.09.1919: «Интеллектуальные силы рабочих и крестьян растут и крепнут в борьбе за свержение буржуазии и ее пособников, интеллигентиков, лакеев капитала, мнящих себя мозгом нации. На деле это не мозг, а говно» (ПСС, т. 51, с. 47)

мий соціотип — етико-інтуїтивний інтроверт, «Доктор Ватсон». У зв'язку з тим, що українська народна культура в цілому розвиненіша за російську, українські брахмани успішно конкурували з російськими і продовжували створювати деструктивний вплив на російський етнос та його державу. Звичайно, вони несли освіту та знання, зміцнювали імперський науковий і виробничий потенціал, але одночасно вони несли зародки іншої системи цінностей, вони генерували свою «інтелектуальну частоту», яка реорганізовувала російське середовище згідно з природою українського етносу або, принаймні, цінностями його соціотипу, коли ці брахмани забували свої етнічні та духовні корені.

5.5.5. Українська Народна Республіка

З початком Першої світової війни Росія, разом з державами Європи, вступила до 2-ї фази[1], яка є сприятливою для самореалізації народів 2-ї квадри. Тому не випадково, що Німеччина (логіко-сенсорний інтроверт — «Максим») і Росія (інтуїтивно-етичний інтроверт — «Єсєнін») досягли значного впливу на світові процеси (військова могутність, поширення своєї мови і культури, ідеологічне лідерство тощо).

Для України (4-та квадра) це був дуже несприятливий час, її спроба реалізувати свої національні цінності (наприклад, миролюбність, толерантність, віра в кращі людські якості) виглядала наївною і несвоєчасною. На той час подібні стратегії були вкрай неефективними, тому Україна була знову втягнута в механізм російської державності.

5.5.6. Радянський період

Для другої квадри в значній мірі властиве прагнення до порядку, уніфікації і стандартизації, чорно-біле сприймання, що не допускає компромісів і рівноправного співробітництва («Або ми пройдемо по їхніх трупах, або вони пройдуть по наших» — Геббельс). Це виявилося чи не найголовнішою причиною того, що фашистський і комуністичний режими, хоч і надзвичайно близькі за духом, не змогли мирно поділити світ, а почали війну на знищення одне проти одного.

Перша і Друга світові війни були апогеєм 2-ї фази — чергового підциклу в історії європейської, та й світової цивілізації. Після

[1] На кінець 20-х років у 17 з 27 країн Європи були встановлені авторитарні та тоталітарні режими. У європейських націй настав період розчарування демократією як формою організації суспільства (нагадаємо, що демократичний устрій властивий першій фазі розвитку етносоціальних організмів — «Срібному віку»).

війни людство загалом вступило в 3-ю фазу розвитку, що супроводжувалось домінуванням США (логіко-інтуїтивний екстраверт, «Джек Лондон», 3-я квадра).

В Росії, як нації 2-ї квадри та ще й переможця у війні, цей перехід відбувся пізніше, причому спочатку набрав форми «застою» (Брежнєв — інтуїтивно-логічний інтроверт, псевдонім «Бальзак», 3 квадра), а потім і стрімкого розвалу (Горбачов — сенсорно-етичний екстраверт, псевдонім «Цезар», 3 квадра). Завдяки Єльцину (логіко-інтуїтивний екстраверт — «Джек Лондон», 3 квадра) і його команді розпад Росії відбувається відносно цивілізовано, без великої крові[1].

5.5.7. Війна на знищення

Як зауважив Борис Парахонський, «саме незалежна Україна становить принципову загрозу існуванню російської імперії такою, якою вона склалася протягом століть. Приєднання України до Московського царату стало початком зростання могутності Росії, перетворення її на імперію європейського зразка, тоді як до цього це була азійська деспотія на зразок імперії Османської. Тоді справедливо й зворотнє — відокремлення України — це також відокремлення Росії від Європи, повертання в Азію. …Є від чого впасти в розпач…»[2]. З приводу останнього згадується відомий афоризм, що існування імперії вирішується не в Москві, а в Києві.

Зрештою, всі імперії паразитували на своїх колоніях, тому випадок Росії тут не є унікальним. Але викликають здивування безпрецедентні масштаби і жорстокість, з якою нищилась Україна, особливо в більшовицький період. Навіщо Росії було нищити те, з чого вона сама живилась? Чого вона боялася? Відповідь на це питання можна знайти, прийнявши до уваги, що, за деякими джерелами, в 1931 році в СССР проживало приблизно 81,2 млн. українців і 77,8 млн. росіян (сьогодні росіян втричі більше, ніж українців)[3]. Тобто на той час український етнос в СССР був найчисельнішим, і це при тому, що значна частина українців проживала ще й на західних землях, і в діаспорі. Сумарна їх кількість могла становити близько 100 мільйонів — а це вже поважна сила.

Отже, український національний організм був чисельнішим за російський і мав розвиненішу культуру, тому був для «старшого брата» небезпечним суперником. Цю перевагу Московія відчувала

---

[1] Національний характер і ліберальні реформи // «Вечірній Київ», 22.12.93.

[2] Парахонський Б. Генезис, структура і відновлення української нації // Розбудова держави, 4/92.

[3] Трохимчук С. «О дружбе всадника и коня». «Вечірній Київ», 18.09.93.

з самого початку взаємодії з Україною, що змушувало її весь час маскувати свою окупацію (адже у відкритих збройних сутичках українці майже завжди перемагали), вона навіть зреклася свого імені і в 1713 р. перейняла в Русі-України її назву[1].

Тут також немає нічого дивного — паразитуючий організм прагне не виявляти свого існування, інакше буде роздушений. З цим прямо пов'язана і політика русифікації, завдяки якій сьогодні значна кількість українців записана росіянами або вважає себе такими. На думку академіка Ігоря Юхновського, якщо провести перепис населення, то в Україні росіян виявиться на 5 мільйонів менше і відповідно зросте число українців[2]. Те ж саме стосується й інших колишніх республік, де багато українців офіційно вважається росіянами.

Росія не могла допустити мирного співіснування з Україною, щоб не бути асимільованою своїм чисельнішим і культурно вищим сусідом. Найперше це б торкнулося зрусифікованих українських міст, які були оплотом російського панування — загальновідомо, що завойовник в першу чергу прагне окупувати міста і фортеці. Москва це чудово розуміла. Ось що, наприклад, сказав Сталін на X з'їзді РКП(б) 1921 року:

«Ясно, що коли в містах України досі ще переважають російські елементи, то з бігом часу ці міста будуть неминуче українізовані. Років 40 тому Рига являла собою чисто німецьке місто, але тому, що міста зростають за рахунок села, то тепер Рига — латиське місто. Років 50 тому всі міста Угорщини мали німецький характер, а тепер вони мають характер мадярський. Те ж саме можна сказати про міста України, які мають російський характер, але які будуть українізовані, тому що всі міста зростають за рахунок села. Село — це представник української мови, і ця мова увійде у всі українські міста, як панівна мова»[3].

Звідси стає зрозумілим, чому поряд з репресіями проти української інтелігенції («втрати українських культурно-творчих кадрів у 30-х роках становили близько 80 відсотків»[4]) — причому знищували кращих — взялися за винищення села, адже завдяки селу була неминучою українізація міст, а це означало кінець іноземному пануванню.

---

[1] Шелухін С. Україна — назва нашої землі з найдавніших часів. — Дрогобич: Бескид, 1992 — 250 с., с. 200.

[2] Замітка «Ігор Юхновський підтримав місію УНСО на Кавказі». «Post-Поступ», № 31, 1993, с. 3.

[3] X съезд РКП(б). Стенографический отчет. Москва, 1963, с. 213.

[4] Жулинський М. Переднє слово. «Українська газета», № 16, 7–20 жовтня 1993 р.

Існує ілюзія, ніби голодомор 1932–33 років спрямовувався головним чином на прискорення колективізації. Але голодували і «колективізовані» села, тому можна припустити, що мало місце цілеспрямоване винищення саме українців. Це підтверджується і тим, що голодомор відбувався саме на етнічних українських землях. Наприклад, на Кубані, Ставропіллі, Придонні та в Криму загинули кожен четвертий — кожен п'ятий житель сіл та хуторів, в той час як в сусідніх російських регіонах — Брянщині, Воронежчині, Курщині — смертності від голодування взагалі не спостерігалося[1]. Окремі регіони України (зокрема Київщина) втратили чи не третину свого населення[2].

«Так само штучні голодівки пережила Україна 1921-го та 1946–47 рр., коли, за приблизними підрахунками, померло близько 5 мільйонів людей. Виходить, тільки від голоду, не рахуючи полеглих на двох світових та громадянській війнах, незчислених жертв сталінських ГУЛАГів, в Україні загинуло близько 15 млн. наших співвітчизників»[3].

У деякій мірі причини цього злочину розкрив Іван Драч у своєму виступі на міжнародній науковій конференції «Голодомор 1932–1933 років в Україні: причини і наслідки»:

«Голодомор 1932–1933 років за своєю суттю не був ані випадковим, ані унікальним епізодом у долі українського народу. Настав час до кінця усвідомити раз і назавжди, що це був лише один із найближчих до нас, уцілілих і нині сущих українців, етап планомірного викорінення української нації, неприйняття існування якої глибинно закладене у нащадків північних племен, яким наш народ дав свою віру, культуру, цивілізацію і навіть імення.

У відповідь на це не лише від з'яви Московського царства, а ще з самої княжої доби, ще від Андрія Боголюбського в Україну-Русь безперервно накочуються хвилі ненависті, жорстокості, тотального зруйнування українства, які цей північний провінційний князьок приніс у Київ, сплюндрувавши його за кілька десятиліть до хана Батия. Заповіт цього варвара немов закарбувався у генах усіх московських і петербурзьких правителів…

Народ хліборобів і співаків намагалися зробити народом канібалів і злодіїв… Ми чекаємо покаяння Москви за гріхи Росії, Леніна і Сталіна і ставимо за взірець вину Німеччини перед єврейством і покаяння Аденауера за вину Гітлера… Ми хотіли б, щоб північний сусід звернув увагу на наше застереження: українська нація зали-

---

[1] Мусієнко О. «1933: знищення народу катами України». «Українська газета», № 8,10 — 23.06.93.

[2] Кравчук Л. Це була спланована акція. «Українська газета», № 16.

[3] Там же.

шає за собою право зажадати відповідальності Москви, зокрема і за голодомор–1933. Настане час і 8 чи 12 мільйонів свідків — вдвічі або втричі більше, ніж полеглих у війні 1941–1945 років, підведуться з могил кожного українського села і зажадають невизнання строку давності за злочин їхнього умертвлення, як і належить за міжнародним правом»[1].

Якщо у когось і виникають сумніви щодо прямого зв'язку між голодомором і цілеспрямованим винищенням саме українців, то їх розвіює знайомство з постановою ЦК ВКП(б) і РНК про хлібозаготівлю від 14 грудня 1932 року, в якій, зокрема, була й така вказівка:

«немедленно перевести делопроизводство советских и кооперативных органов «украинизированных» районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский…, а также подготовить и с осени перевести преподавание в школах на русский язык»[2].

На очищені від українців землі вже в 1933 р. почали завозити перші сотні тисяч селян з Росії, а далі пішов рахунок на мільйони[3]. «Зафіксовані випадки, коли російських селян привозили і поселяли в хатах, де лежали трупи померлих з голоду і де ще не всі повмирали. Так, наприклад, на Кубані у станиці Полтавській (тепер Красноармейская) переселенці з Росії застали ще чимало вмираючих і виснажених місцевих жителів. Їх було постріляно і в такий спосіб повністю деукраїнізовано»[4].

Подібні звірства важко зрозуміти, якщо не розглядати міжнаціональні стосунки як процес взаємодії етносоціальних організмів, істот, які багато в чому подібні до людей. Ці істоти ще мало усвідомлюють себе, але у них вже є прагнення розширювати свої можливості, інстинкт самозбереження, страх перед смертю. Чим далі, тим більше вони виявляють свій характер, який в значній мірі описується законами соціоніки.

Україна і Росія є психічно несумісними національними організмами, тому симбіоз між ними (наприклад, як у свій час між Україною і Литвою) принципово неможливий. При зближенні, як свідчить історія, з необхідністю виникає диявольська альтернатива — або ми, або вони. Тому в даному випадку можна продуктивно взаємодіяти лише на значній психологічній дистанції, тобто — як незалежні рівноправні держави.

---

[1] Драч І. Право виставити рахунок. «Українська газета», № 16.

[2] Мейс Джеймс. І хліб, і мову забирали. «Українська газета», № 16.

[3] Білий Дмитро. Малиновий клин. Нариси з історії українців Кубані. — Київ: Товариство «Україна», 1994. — 417 с., с. 94–108.

[4] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

5.6. Україна постімперська

Після розвалу СССР Україна отримала неефективну економіку, стан якої цілком відповідає критеріям 3-ї фази — «Залізному віку»: розрив зв'язків, хаос, погіршення технологічної дисципліни, зниження якості продукції, високий динамізм, орієнтація на сьогоднішній день, масовий егоїзм. Але ідея української державності, яка довгий час жила лише в головах українців (1 фаза), знайшла своє втілення після проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 року, тобто перейшла у другу фазу розвитку — фазу формування пробного зразка, діючого прототипу.

Справді, це був «чорновий варіант» української держави, оскільки будувався на основі уламків колишньої імперської структури, перефарбованих у жовто-блакитні кольори. Але цей прототип все ж таки діяв і навіть користувався довірою українського народу, підтвердженням чого стали референдум і президентські вибори у грудні 1991 року.

Проте такий стан не міг довго протриматись. Події вересня 1993 року, коли Президент Леонід Кравчук змушений був очолити непопулярний уряд, привели до того, що система державної влади почала швидко втрачати авторитет і народну підтримку. Це означає, що українська держава також вступила в третю фазу і сьогодні ми маємо не тільки економічну, але й політичну кризу, що значно збільшує небезпеку (але й можливості). У випадку сприятливого розв'язання кризи можуть початися динамічні процеси стабілізації та оздоровлення, є реальний шанс зупинити розпад і почати створення повноцінної держави (а не «чорнового зразка»[1]). Якщо Україна не скористається цим шансом, тоді їй доведеться чекати наступного сприятливого моменту, який вже може й не настати.

Природно, виникає питання, яку стратегію розвитку треба обрати Україні для виходу з кризи і здійснення свого світового призначення. Щоб наблизитись до відповіді на це запитання, треба вияснити особливості кризи, яку сьогодні переживає і Україна, і світ.

Висновки

1. Колективна психіка України зберегла пам'ять про часи, ко-

[1] Згідно з принципом чотирьох фаз, «чорновий зразок», який створює друга квадра є попередником досконалішої четвертоквадрівської системи. З цього випливає, що досвід нашого комуністичного минулого не можна відкидати як цілком негативний. Марксистсько-ленінський експеримент з тріском провалився, чим показав свою безплідність у сфері економіки. Але він продемонстрував могутню силу держави, яка може бути використана для енергійної трансформації України в нове, досконаліше суспільство.

ли народився український етнос (український етносоціальний організм) — у «Золотий вік» 7 980-річного циклу.

2. Історія українсько-російської взаємодії підтверджує висновок, що соціокасти — це підсистеми, які можуть бути «пересадженими» в інший національний організм (як і органи тіла — нирки, легені, серце…). Так, українська каста брахманів, завдяки політиці «відпомповування інтелекту», була пересаджена на російський ґрунт і дала початок російській інтелігенції, яка, проте, так і залишилась чужою для російського етносоціального організму.

3. Нація, що втратила свою державність, наражається на небезпеку розмивання своєї внутрішньої структури. При цьому вона ризикує втратити власну національну еліту і перейти в аморфний стан етносу, в якому особи різних психокаст не організовані у функціональні підсистеми (соціокасти).

4. Здобуття політичної незалежності і різке зменшення відтоку українського інтелекту до Росії дозволяє Україні сформувати власну національну ієрархію і стати повноцінною нацією.

5. Системна криза, яка сьогодні загострюється, приводить Україну до глибокої дезінтеграції, що загрожує її знищенням як цілісної системи. Проте розуміння закономірностей розвитку і наявність волі до перемін дає можливість здійснити «зборку» нової української нації згідно з вимогами нового, інформаційного суспільства.

6. Формування нової української нації потребує ідеального образу (проекту) майбутньої нації, який би відповідав «небесному проекту» — Божому задуму щодо України. Осягнути цей задум має українська каста брахманів, яка сьогодні ще знаходиться в стадії формування.

7. Втіленням ідеального образу нації в реальне життя безпосередньо займається каста кшатріїв, тому формування цієї касти адміністраторів та воїнів — нагальна потреба.

ГЛАВА 6
УКРАЇНА В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

6.1. Особливості сучасної глобальної кризи

Знання про грядущі біди безцінне — тоді до них можна приготуватись.

Френк Герберт

Як говорилось вище, для розвитку людства, як і Всесвіту, властива певна циклічність. Але Всесвіт ієрархічний, тому на кожному рівні цієї ієрархії існують свої цикли. Тривалість цих циклів співмірна з часом існування систем того чи іншого рівня: для Галактики це мільярди років, для Землі — мільйони, для людства — тисячі, для народу — сотні, для людини — десятки років. Для кожної системи найбільше значення має саме «свій» цикл. Наприклад, людину дуже мало зачіпають цикли в мільярди років — для неї значно важливіші цикли, співмірні з людським життям.

Для людства як єдиної системи найвідчутніші цикли в тисячі років. Як показав Микола Чмихов, саме таким є цикл тривалістю 7 980 років, закінчення якого припадає на 2015 рік. Якщо менші цикли зачіпали розвиток окремих народів, то цей цикл стосується всього людства. Кінець другого — початок третього тисячоліття є перехідним етапом для всієї людської цивілізації, і цей перехід, за переконанням професора Чмихова та інших дослідників, вже почався.

Переходи від одного до другого циклу супроводжуються кризами. Але якщо кризи між, наприклад, 532-річними циклами можуть визначати долю — життя чи смерть — окремих народів, то сучасна криза на стику 7 980-річних циклів стосується життя чи смерті всього людства: «Ті з цивілізацій, у котрих визрівання механізмів, що стримують агресію, відстає від зростаючого енергетичного потенціалу керування, «вибраковуються» з еволюційного процесу шляхом самознищення… Саме в цьому сутність ситуації, що склалась в останні десятиріччя людської історії: технологічний інтелект досяг такої могутності в керуванні енергією навколишнього світу, яка не забезпечена адекватними механізмами стримуван-

ня соціальної та екологічної агресії»[1].

Це збігається з думкою професора Олвіна Тофлера — відомого американського вченого, автора всесвітньовідомих футурологічних бестселерів «Футурошок», «Екоспазм» та «Третя хвиля». Він стверджує, що людство стоїть на порозі якісно нової цивілізації, і трансформація в нове суспільство вже почалася: «Я вважаю, що ми знаходимося на грані ще більшої економічної катастрофи… Але сьогоднішня криза не подібна на всі попередні депресії. Відмінною рисою у цій кризі є те, що це радикальна реорганізація, а не крах. Це криза переструктурування. Промислова революція йшла не цілком мирним шляхом, вона проходила нерівно. Було б безумством сподіватись, що те, що відбувається тепер, те, що в багатьох аспектах є значно глибшим перетворенням, буде розвиватись гладко і рівно в напрямку прекрасного майбутнього. Без конфліктів. Тому наша модель передбачає конфлікти»[2]. Додамо, що Олвін Тофлер у своїй книзі «Футурошок» описав явище прискорення подій — своєрідного «стискування часу», властивого для 3-ї фази розвитку, Калі-юги[3].

Думку про те, що сучасний світ переживає третю фазу розвитку і стоїть на порозі четвертої фази, прямо підтверджує Станіслав Гроф (див. п. 2.7): «Навіть побіжний погляд на ситуацію в світі показує, що ми привнесли в наше повсякденне життя всі суттєві аспекти БПМ–III. Третя перинатальна матриця має ряд важливих сторін — титанічну, агресивну і садомазохістичну, сексуальну, демонічну, месіанську, скатологічну і пірокатарсичну.

Технічний прогрес забезпечив нас засобами для ведення сучасної війни, руйнівний потенціал яких перевищує всяку уяву. Агресивний імпульс вивільнюється по всьому світі у формі кривавих воєн, революцій, тоталітарних режимів, расових заворушень, концентраційних таборів, поліцейського свавілля і секретних служб, студентських хвилювань і зростаючої злочинності.

Так само, через наростання сексуального пресингу еротичні спонуки виявляються різними прямими і збоченими шляхами. Сексуальна свобода підлітків, вільні подружжя, занадто сексуальні спектаклі і фільми, свобода гомосексуальних відносин, порнографічна література, садомазохістські салони, ринки сексуальних рабів — ось кілька прикладів цієї тенденції.

---

[1] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 184.

[2] Бурлацкий Ф.М. Новое мышление. — М.: Политиздат, 1989. — 431 с., с. 8–35 (Діалог з О. Тофлером).

[3] Тоффлер О. Футурошок // Запад вблизи. — М.: Прогресс, 1982.

Демонічний елемент виражається в підвищеній зацікавленості до книг і фільмів окультного змісту, у відродженні чорної магії і сатанинських культів. Месіанський порив розквітає у багатьох релігійних течіях або в культах, що чекають порятунку від НЛО або позаземного втручання.

Скатологічний аспект виявляється в зростанні промислового забруднення, швидкому погіршенні якості повітря і води, накопиченні сміття у глобальному масштабі, розвалі гігієнічного стану великих міст, а якщо говорити абстрактніше і метафоричніше — в шаленому зростанні політичної, соціальної і економічної корупції. Видіння термоядерних реакцій, атомних вибухів і запуску ракет типові при переході від БПМ–III до БПМ–IV»[1].

6.2. Криза в Україні

Сутність випробовування — криза і спостереження.

Френк Герберт

Криза, що охопила як Україну, так і весь світ, виникла тому, що стара система організації суспільства вичерпала свої життєві сили і потребує заміни на нову, якісно іншу систему. В розвинутих країнах Заходу криза поки що зачепила тільки духовну сторону життя, тому її симптоми сьогодні помічають далеко не всі. Криза ж в Україні очевидна для всіх, адже вона зачепила не тільки економіку чи владні структури, а всі сторони нашого життя, включаючи екологію, освіту і масову свідомість, тобто набула тотального характеру. Сьогодні Україна нагадує шматок пластичної маси, з якої можна виліпити що завгодно, і процес розм'якшення продовжується. Несподівано низький рівень життя (нижчий мають тільки ті країни Європи, що ведуть війну), деградація системи влади, релігійний хаос, ідеологічний вакуум, посилене циркулювання нетрадиційних вчень — все це схиляє до думки, що Україна стоїть на порозі радикального переструктурування суспільства.

Згідно з принципом детермінізму (див. розділ «Емпіричні узагальнення») будь-яка система прагне до стабілізації, і лише зовнішні чинники примушують її змінюватись, бо якщо все добре і спокійно — система не бажає змін. Для більшості людей реальним стимулом до змін є загроза біологічному існуванню: голод, холод, небезпека смерті і т.п. Сучасна криза примушує український народ раніше за інших змінити своє мислення, створити нові організацій-

[1] Гроф С. За пределами мозга. Пер. с англ. — Москва: Изд-во Трансперсонального института, 1993. — 504 с., с. 456–458

ні структури. Це виглядає жорстоко, але лише завдяки такому «тиску історії» Україна може змінитися раніше за інших і досягнути стабільності ще до того, як міжциклова криза охопить весь світ і досягне максимальної гостроти. Наприклад, вже зараз гостра енергетична криза примушує Україну проводити енергозберігаючу політику і відроджувати традиційно властиву українцям психологію ощадливості; політична криза примушує шукати нові форми організації влади і нових лідерів; загроза втрати державності й культурної самобутності спонукає звернутися до глибинних джерел сили національного організму; криза системи охорони здоров'я примушує активно звертатись до фітотерапії, народної магії, систем фізичного та психічного вдосконалення.

Тотальне руйнування моралі дозволяє побачити, хто чого вартий насправді: весь бруд, який накопичився в нашому суспільстві, паразити і невігласи нині виявляються досить виразно. І якщо раніше навіть свідоміша частина українського народу мала значні ілюзії щодо внутрішніх якостей багатьох лідерів, то тепер таких ілюзій стало значно менше. Одним словом, без жорстоких випробовувань, які принесла нинішня криза, побудова здорової української нації була б неможливою.

Сьогодні сприятливий час для об'єднання розумних і порядних людей, для формування нової української еліти — патріотичної, компетентної, сильної, благочестивої. Якщо національна еліта об'єднається в ієрархічну систему — Україна впевнено пройде через «вушко голки» жахливого міжциклового переходу, започаткує для себе і для всього світу новий «Золотий вік».

Щоб на тому самому місці побудувати новий будинок — треба зруйнувати старий. Чим глибшою буде внутрішня дезінтеграція, тим більше можливостей створити принципово нову конструкцію. Але якщо вчасно не зупинитися, то можна втратити все. Тому потрібно зберегти «цеглинки», необхідні для нового дому — нової української нації: природу, родину, дітей, працездатні наукові і виробничі колективи тощо.

У китайській мові є ієрогліф, що символізує кризу. Він складається з двох частин: одна з них позначає небезпеку, друга — можливості. Небезпека, яку криза несе Україні, добре відома — це втрата державності та перетворення на колонію північного сусіда, екологічний смітник і сировинний придаток розвинутих країн, джерело дешевої робочої сили для сильніших націй. А які можливості для України відкриває ця криза? Щоб наблизитись до відповіді на це питання — спробуймо зазирнути у завтрашній день людства.

6.3. Цінності нового суспільства

Як ми вже казали, на думку багатьох дослідників, людство стоїть на порозі якісних змін, переживає період трансформації у суспільство нового типу[1]. Одні його називають «новим», «постіндустріальним» або «інформаційним», інші — суспільством 6-ї раси і т.п. Не зважаючи на різну термінологію та відмінності в методології досліджень, багато мислителів (напр. М. Бердяєв, С.Л. Франк, І. Ільїн, Д. Андрєєв, адепти вчення «Жива етика») приходять до подібних висновків щодо суттєвих якостей нового, досконалішого суспільства. Найперше, це високі етичні засади, моральність, любов, терпимість, різноманітність, розкриття можливостей людського мікрокосмосу, виявлення талантів і здібностей, цілісне, екологічне мислення, культ краси та чесної праці. Щодо суспільного устрою робиться наголос на ієрархічність, структурованість, визначальне значення високих якостей еліти та народних вождів[2, 3, 4].

Звернемо увагу, що наявність високих моральних засад і суспільної толерантності — далеко не випадковість, а захисний механізм, необхідний для виживання суспільства, яке досягнуло небаченої енергетичної потужності, здатної знищити все живе. Крім того, як показав Назаретян А.П., моральні рішення одночасно є і найефективнішими: «Розширення обріїв сучасної науки виявило й зовсім несподівану для традиційного мислення обставину: після досягнення деякого оптимального рівня інформації, що використовується в процесі випрацювання рішення, **кваліфіковані прагматичні оцінки змикаються з моральними**. …Достатньо високий рівень інтелектуального розвитку перетворює мораль зі свого боку в критичний інструмент перевірки доцільності дій»[5]. Епідемія СНІДу є наочним підтвердженням того, що аморальність є неефективною (в даному випадку — смертельною).

Висновок про те, що обличчя нового суспільства визначатимуть найперше психічні процеси, збігається з прогнозами футуро-

---

[1] Дигиленский Г.Г. «Конец истории» или смена цивилизаций?» // Вопросы философии, 3/91.

[2] Бердяев Н.А. Философия неравенства. — М.: ИМА-пресс, 1990. — 288 с., с. 124 — «Об аристократии».

[3] Франк С.Л. Духовные основы общества. — М.: Республика, 1992. — 511 с., с. 117 «Иерархизм и равенство».

[4] Клизовский А. Основы миропонимания новой эпохи. В 3-х т. — 2-е изд., испр. — Рига: Виеда, 1991.

[5] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 133.

логів про домінування у майбутньому саме інформаційних процесів: «Для постіндустріального суспільства здатність створювати і нагромаджувати інформацію є важливішим фактором, ніж нагромаджувати капітал. В цьому суспільстві на зміну класовим суперечностям приходять суперечності між знаннями і некомпетентністю»[1]. «В кінці XX ст. цивілізація вступає в інформаційний період своєї історії. Народжується нове — постіндустріальне інформаційне — суспільство, в якому знання стає безпосередньою продуктивною силою»[2]. «Основу соціальної динаміки в інформаційному суспільстві складають не традиційні матеріальні, а інформаційні, інтелектуальні ресурси — знання, наука, організаційні фактори, інтелектуальні здібності людей, їхні ініціатива, творчість»[3].

Зрештою, до такого висновку приводить саме життя. Наприклад, в 1880 році інформаційна сфера в США охоплювала 5 % працюючих, в 1980 — 45 %, а за два роки (1985–1986) її частка зросла з 54 % до 63 %. Згідно з прогнозами, на початок XXI ст. 80 % сучасних професій перестануть існувати, і не більше 5 % самодіяльного населення розвинутих країн буде зайняте безпосередньо в обробних галузях економіки[4].

Ще одним підтвердженням вищезгаданих тенденцій світового розвитку є фундаментальний аналіз духовних цінностей, необхідних для виживання людства у нову добу, який ще у 1980 р. зробив професор Богдан Гаврилишин[5]. На його думку, для способу мислення нового суспільства будуть необхідні: групово-кооперативні цінності (особа — частинка громади), пошуки єднання з природою (людина — частинка всесвіту), самодисципліна, свідоме самообмеження, почуття обов’язку, моральність, широке застосування людських талантів та здібностей, розсудливість та інтуїція[6].

Описані вище духовні цінності категорично необхідні для виживання людства. На думку Богдана Гаврилишина, розвинуті західні країни, в першу чергу США, будуть змушені трансформувати свою систему цінностей — по суті, випрацювати нову менталь-

---

[1] Рутар Степан. Методологічні аспекти аналізу суспільства і перспективи суспільного розвитку України // Український час, 2(12) /93, с. 10.

[2] Каныгин Ю.М., Калитич Г.И. Основы теоретической информатики — Київ: Наукова думка, 1990. — 232 с., с. 217.

[3] Там же, с. 146.

[4] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 173.

[5] Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє /пер. з англ./. — Київ: Наукова думка, 1990. — 208 с.

[6] Там же, с. 29.

ність[1]. Не треба пояснювати, наскільки це складне завдання (якщо воно взагалі можливе). Звідси напрошується логічний висновок, що перевагу отримають нації з духовними цінностями, близькими цінностям нового суспільства.

6.4. Новий «Золотий вік»

Впадає в око, що характеристики нового суспільства, виведені з позицій і філософії, і теології, і економіки, добре відповідають древнім уявленням про «Золотий вік». І це не випадково, адже початок нового циклу завжди починається із «Золотого віку».

Ми вже казали, що на розвиток народів особливо впливають цикли тривалістю в сотні років. Аналіз розвитку європейської цивілізації (включаючи США і Японію) приводить до висновку, що зараз вона переживає 3-ю фазу, за якою має наступити 4-та — «Золотий вік». Таким чином, наступні десятиліття знаменуються переходом до подвійного «Золотого віку», оскільки починається не тільки 7 980-річний цикл, який відповідає ієрархічному рівню системи «людство», але й цикл тривалістю близько 5 століть (за Чмиховим — 532 роки), який найбільше відповідає ієрархічному рівню, на якому знаходиться система «етносоціальний організм».

Творення нового суспільства, що відбувається у фазі «Золотого віку», завжди супроводжується синтезом і структуруванням у всіх сферах людського буття, включаючи науку і філософію. Процеси, які ми сьогодні спостерігаємо у цих сферах, справді говорять про наближення нового синтезу. Що це за синтез? Згідно з теорією циклічності, сучасна 4-а фаза має бути типологічно подібною до 4-ї фази на попередньому витку спіралі.

Якщо розглядаємо 532-річний цикл, то 4-та фаза попереднього циклу припадає на період Середньовіччя. Чи справді є якась суттєва схожість між тією епохою і нашим близьким майбутнім? Дуже подібно, що є: «На нинішньому етапі розвитку наукового знання посилюються прикмети нового крутого повороту. Ідеї, що нагадують в деяких суттєвих рисах антропоморфізм і телеологію Середньовіччя, знову починають пронизувати будівлю науки «згори донизу». Еволюційний світогляд відновлює в правах ієрархізацію вищих і нижчих форм руху, рівнів організації. Висунення проблеми людини в центр наукової картини світу, посилення уваги до специфічних особливостей кожного фізичного, фізіологічного акту і т.д. — всі ці численні ознаки в сукупності свідчать про типовий виток діалектичної спіралі. …Якщо заперечення однієї парадигми іншою — альтернативною — парадигмою обумовило перехід нау-

[1] Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє /пер. з англ./. — Київ: Наукова думка, 1990. — 28 с.

кового знання із додисциплінарної в дисциплінарну стадію розвитку, то синтез, що сьогодні означився, уможливлює наступний перехід із дисциплінарної в постдисциплінарну стадію, проникнуту наскрізною ідеєю еволюціонізму»[1].

Інші грані грядущого суспільства можна розпізнати, заглибившись ще далі у минуле — у «Золотий вік» останнього 7 980-річного (арійського) циклу: «…Добре відома синкретичність первісного мислення, яка виражалась у тому, що людина повністю розчиняла себе в природі (і природу в собі), осмислюючи події, які в ній відбуваються, по аналогії з власними цілеспрямованими діями… В цьому відношенні середні віки відтворили суттєві риси первісного мислення, але, звичайно, на новому рівні: на відміну від первісної людини середньовічна людина вже не зливає себе з природою, але й не протиставляє себе їй. Відомий російський історик Спекторський вичленив три фундаментальні і тісно пов'язані ідеї, що визначили специфіку середньовічного світорозуміння — **антропоморфізм, телеологізм, ієрархізм**» (виділення наше — І.К.)[2]. Не випадково саме ці ідеї знову починають займати центральне місце в мисленні сучасної людини.

Отже, для кращого розуміння способу мислення майбутнього людства треба знати, як мислили люди в далекому минулому. Про особливості первісного мислення можна багато дізнатися з результатів досліджень Олексія Братка-Кутинського: «Знання наших предків про основні закономірності світотворення і світобудови виражалися у релігійній формі — уособленні космотворчих сил в образах богів. Така форма, на відміну від наукової (пасивно-книжкової), є живою формою спілкування з пізнаними силами, отже й більш сприятливою для використання їх у регламентації свого побуту, прискоренні етногенезу і зміцненні своїх позицій у житті. Таку активну форму знань уможливлює релігія, яка, на відміну від науки, «не слова і не теорія. Вона здійснення. Суть її не в тому, щоб слухати і сприймати. Вона в тому, щоб бути й поставати»[3]. Виражаючи свої знання про могутні космотворчі сили у персоніфікованій формі, трактуючи ці сили як реальні, подібні до людей, але невимірно могутніші істоти, наші предки полегшували собі можливість спілкування з цими силами, можливість прилучення своїх енергетичних систем до вищих енергетичних систем космосу, до більш досконалих і витончених енергій, що трансформувало, ви-

[1] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 40.

[2] Там же, с. 27

[3] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

тоншувало, розвивало людську психіку і тіло.

Групові й індивідуальні молитви, містерії, ритуали й обряди спрямовували увагу, думки й почуття (тобто енергетичні компоненти людини) до певних космічних сил, які мали безпосередній вплив на життя людей, їхню долю та їхні шанси вижити, стати досконалішими.

Вже в палеоліті наші предки чудово орієнтувалися в головних і допоміжних силах, в далеких і ближчих. Вони чітко розрізняли могутні, але далекі сили, що творять галактики, системні сили, тобто сили сонячної системи, планетарні сили і локальні (місцеві).

Галактичні життєтворчі сили уособлювались в образах Лади і Дива-Сварога; системні — в образах їхніх дітей — Лелі (втіленої води) і Полеля (Сонця), найближчої до Землі й інтимно з нею пов'язаної планети Зорі (Венери), богів-сузір'їв Зодіаку — Перуна, Тура, Овна і т.д.; планетарні — в образах прапредка Дідуха (Місяця) й Берегині (Землі); локальні — в образах домового, лісовика, водяного, русалок, мавок тощо.

Блискуче розроблені культи цих богів та обряди їх вшанування (на жаль, ще мало досліджені) були розраховані на постійне самовдосконалення віруючих шляхом наслідування, уподібнення цим силам, або й (екстремальний варіант) безпосереднього енергетичного контакту з ними»[1].

Ідею про типологічну подібність колишнього (неолітичного) і майбутнього (постіндустріального) «Золотих віків» знаходимо також у академіка М. Моісєєва: «Є багато підстав вважати, що суспільство вже підійшло або майже підійшло до певної забороненої межі. Якщо завгодно — принцип Ле-Шательє порушується все частіше і частіше. Навіть досить поверхове вивчення структури цих нестійкостей показує, що грядучу кризу за своєю глибиною і наслідками можна буде порівняти з тим, що відбувалось в епоху неолітичної революції. Людині доведеться повернутись, в деякому сенсі, у той вихідний стан, в якому вона перебувала до неї. Звичайно, не йдеться про повернення у кам'яний вік; але я переконаний, що людству доведеться знову навчитись вписуватись у природні цикли біосфери. Однак сам зміст терміну «природні цикли» має стати суттєво іншим»[2].

При формуванні нового суспільства у фазі «Золотого віку» виникає колосальна різноманітність нових явищ (яка, проте, не приводить до хаосу, бо організована у чітку ієрархічну систему). Це не випадковість, а засіб виживання, оскільки, згідно з деякими

---

[1] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

[2] Моисеев Н.Н. Идеи естествознания в гуманитарной науке // Человек, 2/92, с. 11.

наслідками закону Ешбі[1], «чим вища внутрішня різноманітність керуючого органа — інтелекту, тим складніші зовнішні процеси доступні керуванню. …Саме кількість накопиченої системою різноманітності і має служити в кінцевому рахунку детермінантом виживання. …Це питання вирішиться в першу чергу у сфері відносин між людьми, вираженням котрих, уже в другу чергу, стають відносини між людьми і природою». Але «…щоб різноманітність досягала максимально можливих значень, необхідна така соціальна організація, котра була б здатна витримати і утилізувати породжувані нею суперечності. …В такий новий контекст природно вписується ідеологічна переорієнтація з демократії маси на демократію індивідуальності (тут доцільно згадати про ідею класократії — І.К.): «маса» і «народ» перестають бачитись як однорідна всесильна більшість, розкриваючись як множина неповторних суб'єктів. …Ідея подавлення меншості більшістю звільняє місце переконанню в необхідності бережливого ставлення до будь-якої думки, а орієнтація на замкнуті системи безумовних істин поступається гносеології взаємодоповнюючих моделей реальності. …Терпимість до відмінностей складає вирішальну психологічну якість особистості, здатної стати носієм нових типів соціальної організації з високими шансами на перспективне збереження і прогрес»[2].

Не виключено, що перспективи людства пов'язані з виходом за межі Землі і активною участю в подіях «вселенського» масштабу, в керуванні космічними процесами. Але «щоб досягнути такої перспективи, людство, як і будь-яка інша планетарна цивілізація, має пройти фільтр універсального природного добору. Згідно із загальносистемними закономірностями, пройти цей фільтр можна лише при дуже високому ступені внутрішньої різноманітності. А витримати і синтезувати необхідну ступінь різноманітності зможуть ті цивілізації, котрі виявляться здібними зробити ядром свого ставлення до оточення **терпимість — вищий критерій інтелектуальної зрілості**, — відпрацювати високоефективні механізми компромісних рішень, гармонізації інтересів. Чудова діалектика еволюції: не ставши мудрим, інтелект не може стати універсальним!»[3].

Ознакою «Золотого віку» є відповідність людських дій законам космосу, гармонія людини і природи, небесного і земного. Без

---

[1] Див. Эшби У.Росс. Введение в кибернетику. — М.: Издательство иностранной литературы, 1959. — 432 с.

[2] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 170–172.

[3] Там же, с. 192.

цього неможливий і грядущий «Золотий вік». Не випадково, на думку відомого японського футуролога Йонезі Масуди, «кінцевим ідеалом глобальної футуризації суспільства стане приведення дій людини в гармонію з природою в процесі побудови синергетичного світу. Новітній синергізм є відродженням теологічного, який учив, що духовне відродження залежить від спільних дій волі людини і благовоління Бога»[1].

Нарешті, для «Золотого віку» властива висока структурованість суспільства. На рівні нації — це організація соціальних каст, а в середині каст — інших структур, наприклад, професійних, відпочинкових тощо. Але структурування зачепить всю систему «людство». Є підстави вважати, що це буде посилення структурування на нації, адже існуючі зараз етносоціальні організми прямують до все більшого самоусвідомлення. Це пов'язано з тим, що «нація є природною й реальною організаційною формою людства. …Людство є творчою синтезою індивідуально викристалізуваних й національно цілковито самовизначених народів. …Соціологія, звичайно, не може передбачити, що станеться за пару соток чи тисяч років. Але, вивчаючи минуле і порівнюючи його з сучасним, вона має змогу робити деякі припущення щодо напрямку історичного розвитку сучасних націогенетичних прямувань. Я назвав нашу добу націоцентричною, щоб таким чином підкреслити історичне призначення нації під цей час. В цьому сенсі я говорю про **націократію, як найближчу фазу в історії людства»** (виділення наше — І.К.)[2].

6.5. Нова парадигма

На основі сказаного у попередніх розділах можна уточнити наші припущення щодо характеру нового суспільства, яке зможе пережити глобальну кризу. Основні його особливості такі:

1. Орієнтація на людину та її мікрокосм.
2. Плюралізм (різноманітність мислення, форм організації тощо).
3. Ієрархічність і глибока структурованість як мислення, так і суспільного устрою.
4. Толерантність, терпимість, індивідуальний підхід.
5. Цілісність, синтетичність мислення (в т.ч. наукового).
6. Психоінформаційна мобільність, ефективне керування інформаційними та психічними процесами.

---

[1] Масуда Й. Комп'ютопія // Філософська і соціологічна думка, 6/93, с. 49.

[2] Бочковський О.І. Вступ до націології — Мюнхен, Український технічно-господарський інститут, 1991–1992 — с. 319–320.

7. Гармонійні відносини з природою (ефективне керування природою).

Звернемо увагу, що приведені особливості — не просто один із можливих варіантів розвитку, а скоріше всього єдина можливість виживання людства як системи. Даний набір характеристик складає цілісність, яка може бути або такою, або ніякою. Центральною ж проблемою і стрижнем історичного розвитку є «проблема людини у різноманітних її вимірах: відносини людини і природи, людини і людини, людини і суспільства. Якщо вона не знайде суттєвого вирішення, то XXI століття просто не відбудеться»[1].

Зі сказаного вище випливає, що для нового суспільства в значній мірі буде властивий інший, відмінний від нашого погляд на життя, оснований на **новій парадигмі**[2]. Це пов'язано з тим, що велика кількість емпіричних досліджень, особливо у сфері вивчення свідомості, «не сумісна з положеннями сучасної механістичної науки. Вони настільки ґрунтовні і надходять з такої кількості джерел, що заперечувати їхнє існування вже неможливо. Важко також припустити, що вони могли б бути асимільованими сучасною наукою за рахунок якогось незначного або навіть серйозного врегулювання концепцій провідної парадигми. Єдиним рішенням є, скоріше всього, фундаментальний і різкий перегляд парадигми, масштабний і далеко йдучий прорив»[3].

Особливістю нової парадигми буде ліквідація протиприродного розриву між наукою і «вічною філософією»: «Сучасні дослідження свідомості постачають багаточисленні свідоцтва, котрі підтримують світогляд великих містичних традицій. В той же час революційний розвиток інших наукових дисциплін в корені підриває і дискредитує механічне бачення світу, звужує розрив між наукою і містицизмом, що здавався раніше абсолютним і непереборним»[4]. «Всесвіт сучасної фізики подібніший до системи мислительних процесів, ніж до велетенського годинникового механізму. По мірі того, як вчені проникають все глибше в структуру матерії і вивчають багаточисельні аспекти світових процесів, поняття твердої субстанції поступово зникає з цієї картини, залишаючи тільки архетипічні паттерни, абстрактні математичні формули або універса-

[1] Назаретян А.П. Интеллект во вселенной: истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса — М.: Недра, 1991. — 222 с., с. 177.

[2] В широкому значенні парадигма може бути визначена як сукупність переконань, цінностей і технік, що поділяються членами даної наукової спільноти (Гроф С.).

[3] Гроф С. За пределами мозга. Пер. с англ. — Москва: Изд-во Трансперсонального института, 1993. — 504 с., с. 68

[4] Там же, с. 69

льний порядок. Отже, не буде дивним припустити, що об'єднуючим принципом в космічній мережі є свідомість як первинний атрибут існування»[1]. Це дає підстави стверджувати, що саме дослідження свідомості займатимуть провідне місце при формуванні парадигми інформаційного суспільства.

Звернемо увагу, що поступове зникнення поняття твердої субстанції в сучасних наукових концепціях наближає нас до містичного, навіть магічного способу мислення: «Найважливішим з досягнень древніх магів було виявлене ними вміння сприймати енергетичну сутність предметів, істот і явищ. …В першу чергу світ є світом енергії, і лише потім — світом об'єктів. …Наш спосіб сприймання — це спосіб, властивий хижаку. Дуже ефективний метод оцінки і класифікації здобичі та степені небезпеки. Але це — не єдиний доступний для нас спосіб сприймання»[2].

6.6. Психічні особливості українського етносу

Психічні особливості українського етносу створюють йому унікальну можливість успішного вирішення всього комплексу перерахованих вище завдань формування нового мислення. Щоб переконатися в цьому, розглянемо детальніше наведені вище вимоги до нового суспільства в контексті української етнопсихіки.

6.6.1. Антропоцентризм. Гармонія з природою

Орієнтація на людину — чи не найяскравіша риса української душі. Вона виявляється і в українській мові, і в повазі до старших (наприклад, звертання на «ви» дітей до батьків), і в народній системі виховання. Наприклад, кормлення немовлят в українців «відбувається не за усталеним розкладом годин, але в міру бажання дитини. Коли вона відчуває голод і починає кричати, мати відразу підбігає, щоб її задовольнити. Крім того, кормиться її щедро, скільки дитина захоче. Психоаналітики твердять, що при такому піклуванні людина в пізнішому віці проявлятиме довір'я до себе і до життя, матиме інстинктовну певність у житті (українське «якось воно буде», навіть коли ситуація справді грізна)»[3].

Але найбільше український антропоцентризм сконцентрований в національній філософії — «філософії серця», згідно з якою «в людськім душевнім житті глибше, ніж свідомі психічні пережи-

---

[1] Гроф С. За пределами мозга. Пер. с англ. — Москва: Изд-во Трансперсонального института, 1993. — 504 с., с. 82, 83.

[2] Кастанеда Карлос. Искусство сновидения. Пер. с англ., — К.: «София», Ltd, 1993. — 320 с., с. 20.

[3] Цимбалістий Б. Родина і душа народу // Українська душа. Київ, Фенікс, 1992 — 128 с., с. 90.

вання, служить їх основа — «серце», найглибше в людині, «безодня», яка породжує з себе та зумовлює собою, так би мовити, «поверхню» нашої душі (Сковорода, Гоголь, Юркевич, Куліш). З цим зв'язане і визнання, що людина є малий світ, мікрокосмос, бо в сердечній глибині, безодні криється усе, що є у цілому світі (Ставровецький, Сковорода, Гоголь)»[1].

З українським антропоцентризмом тісно пов'язаний антропоморфізм народного світогляду — здатність наділяти природу людськими властивостями, сприймання її не як «природний ресурс», але як «Боже творіння». На думку багатьох дослідників, архетиповою рисою українців є щира любов до Неньки-Землі, довіра до співпраці з доброю природою.

6.6.2. Плюралізм. Толерантність

Про ці особливості української етнопсихіки сконцентровано висловився Дмитро Чижевський, який вважав, що характерною рисою українців є «визнання величезної етичної цінності за індивідумом, визнання для кожної людини права на власний, індивідуальний етичний шлях, те, що ми могли б назвати «**плюралістичною етикою**» (Сковорода, Гоголь). Але між окремими різноманітними етичними типами повинна панувати не боротьба, а згода і гармонія — «мир» є основна етична і соціальна цінність, мир між людьми та мир людини з Богом (Київська школа, Сковорода, Гоголь, Юркевич, Куліш). Виявом цього стремління до гармонії між людьми є, безумовно, той факт, що українські мисленники завше стреміли зайняти позиції примирливі — віддати справедливу оцінку навіть протилежним думкам, ворожим течіям (напр., Юркевич, Лесевич). Скрайні течії — в якому б то не було напрямі — не знаходили відгуку. До ідеалу гармонії зовнішньої приєднується ідеал гармонії внутрішньої. Ідеал внутрішньої гармонії є найвищим ідеалом етичної свідомості»[2]. Схильність українців до гармонії виявляється і у врівноваженості в їхньому родинному житті чоловічого і жіночого начала, рівноправностість чоловіка і жінки.

Толерантність (лагідність) зазначається як характерна риса українського характеру практично всіми дослідниками української душі. Ця психологічна особливість яскраво втілена в українській мові — м'якій, співучій, практично позбавленій образливої лексики.

[1] Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ, Орій, 1992 — 230 с., с. 22.

[2] Там же.

6.6.3. Ієрархічність. Синтетичність

Як ми вже зазначали, для наших далеких предків було властиве цілісне мислення, для якого властиве уявлення про ієрархічну будову всесвіту. Український етнос найкраще з європейських народів заховав цей тип мислення, що виявляється в народних звичаях, святах і обрядах, котрі збереглися до наших днів. Як переконливо доводить Олексій Братко-Кутинський, «продуманість і чітка відповідність цілорічної системи свят наших предків системним і планетарним космічним циклам забезпечила їм широке народне визнання, яке, попри всі напади, донесло їх крізь тисячоліття до наших днів. Як свідчить ретроспективний аналіз обрядів, що збереглися, свята складалися зі стрункої ієрархії ритуалів, які чітко визначали головні і другорядні закономірності функціонування космосу, природи і суспільства.

Святкові обряди мудро створили умови для реалізації органічної потреби людини у активній співтворчості з природою, в прилученні до величного містичного життя Планети, Системи і Всесвіту, до найтісніших контактів з його світотворчими, життєдайними енергіями.

Обряди і ритуали свят побудовані на дивовижно точних і повних знаннях про закони Космосу (у всякому разі не менш точних і повних, ніж наші знання) і людської психології. Це робило свята своєрідною школою, заходом до пізнання світу, навчання законам і правилам поведінки у ньому і вихованням здатності розрізняти головне і другорядне в житті, шанувати природу, шанувати мудрість, шанувати старших, бути щедрим, як природа (Щедрий Вечір), сприймати працю як творчу співдружність з вищими силами і принципами.

…Ідеї християнства, змінюючи душі, майже не змінювали світогляду наших предків. Християнський світогляд мав багато спільного з язичницьким: і в язичництві, і в християнстві визнавався єдиний творець всесвіту, і там і тут він мав троїсту природу, і там і тут існували духовні сили нижчої ієрархії, і там і тут молились, здійснюючи богослужіння і магічні обряди з закляттями-молитвами; там і тут основою річного циклу свят були фази Сонця; там і тут існувало поняття душі і її безсмертя, її перебування в загробному світі (див. Б.А. Рыбаков. Язычество древней Руси. М., «Наука», 1987, с.774)»[1].

В’ячеслав Липинський також дотримувався думки, що українцям властива ієрархічність як у мисленні, так і в суспільному устрої. На цьому ґрунтується його переконання, що з трьох основних

---

[1] Братко-Кутинський О.А. Феномен України.

суспільних устроїв — класократія, демократія, охлократія — українській психічній природі відповідає саме класократичний устрій, де принцип ієрархії виявляється у всій своїй повноті[1]. А щодо цілісності і синтетичності притаманного українцям мислення, то «історичну місію України В. Липинський вбачав в тому, що вона має стати синтезатором західних, європейських та східних, еліністично-візантійських культур»[2].

6.6.4. Психоінформаційна мобільність

Будь-яка людина, студіюючи україністику, стикається з парадоксом: з одного боку, дослідження сучасних українських звичаїв, свят, міфології, археологічних знахідок та історичних джерел свідчить про те, що вік українського народу складає не одну тисячу років; з другого боку, і тепер, і в XVI ст., і в період Київської Русі Україну оцінюють як молоду, енергійну націю. Чи немає тут суперечності? Аж ніяк.

Справа в тому, що український етнос справді дуже древній — на думку багатьох дослідників, його корені сягають кам'яного віку. Існують підстави припустити, що початок українського етносу пов'язаний з початком нового 7 980-річного планетарного циклу — т.з. арійського. Згідно з комплексними дослідженнями професора Чмихова, «початком цього циклу був 5 966 рік до н.е. Це відповідає творенню світу за антіохійською ерою (ерою найстарішої християнської церкви) у 5 969 р. до н.е…»[3].

У процесі свого розвитку етнос послідовно витворював різні українські нації. Набуваючи форму нації, український етносоціальний організм яскраво виявляв себе і застосовував свій тисячолітній колективний досвід в нових історичних обставинах. На кожному новому витку еволюційної спіралі виявлялися нові грані його природи, виявлялися його сила і слабість, що сприяли глибшому самопізнанню і поступу на шляху до розуміння ним свого історичного покликання.

Переконливим підтвердженням такого підходу є феномен українського козацтва, сутність якого добре схарактеризував Олексій Братко-Кутинський:

«Українське козацтво, як суспільне явище, постало задовго

---

[1] Гирич І. В'ячеслав Липинський: «Без держави немає нації» // Старожитності, 7/92, с. 6.

[2] Національна безпека України: історія і сучасність. Під ред. О.М. Гончаренка. Інститут світової економіки і міжнародних відносин АН України. Київ, 1993, 81 с., с. 31.

[3] Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій. — К.: Либідь, 1992. — 376 с.: іл., с. 247.

до заснування січі Байдою Вишневецьким. Зважаючи на термінологію козацького побуту, символіку та традиції, які мають однозначні відповідники в термінології, символіці та традиціях індійських аріїв, час виникнення козацтва має бути віднесений до експансії індоаріїв, тобто принаймні на 7 тисячоліть у минуле. Аналіз специфіки організації козацтва, його звичаїв, строїв, клейнодів, взаємостосунків приводить до висновку, що козацтво було закладене як релігійний військовий орден для захисту і утвердження священного вчення Вед від значно примітивніших вірувань доарійських племен»[1].

Український етнос пережив багато циклів свого розвитку, послідовно проходячи в рамках кожного циклу чотири фази. Фаза «Золотого віку» завжди характеризувалася диференціацією на чотири психічно сумісні касти, які утворювали єдину стійку систему — націю. На наступних фазах нація переживала розмивання внутрішньої структури і дезорганізацію, що у фазу «Залізного віку» — Калі-юги — приводило до розвалу, втрати державності і зникнення як нації — перетворенням на «етногенний розчин». Але після кожного такого випробування український етнос виходив оновленим, знаходив нові форми суспільної організації і, коли приходила повнота часу, творив нову систему — націю, яка відповідала духу і потребам нової епохи. Відомі нам формування української нації — Скіфія, Антський союз, Київська Русь, Козацька держава, Україна — послідовні форми розвитку українського етносу, який у фазах «Золотого віку» набував кастової (станової) структури, залучав інші етноси і перетоплював їх у єдину націю. Ця пластичність і, одночасно, неперервність традицій від арійської доби, коли був створений український етнос, давала українській етносоціальній істоті — Україні — можливість накопичувати багатотисячолітній досвід і одночасно залишатись молодою та відкритою для майбутнього, готовою вирішувати актуальні завдання, що поставали перед людством.

Коли Україна переживала свій «Золотий вік» і знаходилась на вершині свого розквіту, Господь Бог не дозволяв їй заспокоюватись досягнутим і засинати духовним сном — він примушував її скидати старі одежі та гартувати дух для створення нових форм, для накопичення історичного досвіду і здійснення свого покликання — формування пост-арійського, пост-індустріального, пост-апокаліптичного суспільства. Як і їхні предки — древні орії, які жертовно спалювали свої оселі, щоб сміливо й рішуче прямувати вперед, — українці приносили в жертву свою національну держав-

[1] Братко-Кутинський О. Світоглядна основа козацького виховання. Рукопис. Київ, 1992.

ність, але зберігали як тисячолітню мудрість, так і молодість духу й спрямованість вперед, без чого не можна увійти в нове суспільство.

Психоінформаційна мобільність — здатність відчувати нові потреби часу, створювати нові організаційні форми і легко від них відмовлятись заради майбутніх форм — є найголовнішою особливістю українського етносу і визначальним фактором української ідеї.

Одним з важливих чинників психоінформаційної мобільності українського етносу є властиве йому прагнення до освіти і поривання до ідеалу — ідеалу краси, добра, справедливості, істини. Ця риса є архетиповою і виразно спостерігається у всі часи існування українського народу. Ось як про це пише дослідник української культури Борис Ребіндер: «Слов’яни мали поняття Добра і Зла, близькі християнським, а філософія їхня була тонкою і різнобічною. Отже, існувало багато спільного між слов’янською і християнською релігіями. Я навіть сказав би, що релігійні погляди слов’ян ближчі до християнства, ніж вірування древніх римлян та греків.

Греки, уявляючи своїх богів безсмертними, наділяли їх людськими вадами. Це дозволило їм створити дуже цікаву міфологію, яку так знають і люблять на Заході. А боги слов’ян були вищими істотами, позбавленими вад. Тому слов’яни мали не міфологію, а релігію»[1].

6.7. Священна мова

Ідея про глибинний зв’язок між мовою, мисленням і духом народу має значні історичні корені, проте чи не найкраще її сформулював німецький мовознавець і філософ Вільгельм фон Гумбольдт. Згідно з його поглядами, різні мови дають не просто різні позначення одного і того ж предмету, а різні його бачення.

Щоб переконатися в цьому, давайте прослідкуємо етимологію деяких українських і російських слів[2]:

ВИХОВАТИ — заховати від зла
ВОСПИТАТЬ — выкормить

ЛІКАРНЯ — лікувати, давати здоров’я
БОЛЬНИЦА — терпеть боль, страдать

ВЕСІЛЛЯ — веселитися, радіти
СВАДЬБА — свататься, предлагать породниться

---

[1] Ребіндер Б. Влесова книга: Життя та релігія слов’ян.: Пер. з франц. — К.: МП «Фотовідеосервіс», 1993. — 80 с., с. 32.

[2] Детальніші пояснення етимології цих та інших слів знаходимо в дослідженнях Олексія Братка-Кутинського.

ОСВІТА — світло, просвічення
ОБРАЗОВАНИЕ — формирование по образцу

ШАНУВАЛЬНИК — пошана, повага
ПОКЛОННИК — поклонение

ПОДРУЖЖЯ — дружба, приязнь
СУПРУГИ — сопряженная, запряженная пара

ШЛЮБ — «злюб», кохання
БРАК — брать

ЗВИТЯЖЕЦЬ — витягнути, підняти вище
ПОБЕДИТЕЛЬ — «по-беда», тот, что остался живым «по бедах»

Наведені приклади добре показують, що різні мови можуть дивитися на світ зовсім по-різному, кожна зі своєї точки зору. Але якщо це так і кожна мова має свою «спеціалізацію», то є й завдання, до вирішення яких вона надається найкраще. Але які це завдання? В яких випадках найкраще спрацьовує одна мова, а в яких інша? Щоб вияснити ці питання, давайте дещо детальніше розглянемо зв'язок між мовою і етнопсихікою.

6.7.1. Мова і етнопсихіка

Мова є засобом формування думки — людина мислить у мовних формах. Мислення буває конкретне (образно-чуттєве) і абстрактне (понятійне). Понятійне мислення — це оперування поняттями, які позначені словами, тому без слів воно не могло б існувати. В результаті між мисленням і мовою існує найтісніший зв'язок, наприклад, якщо в мові немає слів, що позначають певні поняття, то ці поняття часто стають для людини недоступними. Тому мова, являючись системою світобачення, впливає на всю людську поведінку: людина здебільшого поводиться з предметами так, як їх подає їй мова.

Для прикладу візьмемо російське слово «бесполезный» — в українській мові воно не має еквіваленту. Тому українцю (якщо не знає російської) не може навіть прийти на думку, що в природі є щось «бесполезное» — для нього все має свій сенс і призначення. З другого боку, українське слово «праця», яке означає радісну, приємну, осмислену (п-раціо) роботу, не має еквіваленту в російській мові. Тому, крім нейтрального «работа», росіяни змушені вживати слово «труд», яке означає важку, неприємну діяльність, пов'язану з «труднощами». Для інтересу спробуйте перекласти на російську слова з відомої пісні Тараса Петриненка — «ще є нагода святої праці»: словосполучення «святая работа» є штучним (тому

практично не вживається), а «святой труд» для вуха росіянина взагалі звучить абсурдно.

Отже, мова є одним з найважливіших чинників, що формують психіку — як індивідуальну, так і колективну[1]. З другого боку, психіка народу впливає на його мову і формує її «за своїм образом і подобою». В результаті мова і етнопсихіка творять певну цілісність. У зв'язку з цим закономірності, які описують психіку народу, значною мірою описують і його мову. З цього випливає, що методи дослідження етнопсихіки можуть бути ефективними і в етнолінгвістичних дослідженнях.

6.7.2. Українська і російська мови

Український характер описується соціотипом «етико-інтуїтивний інтроверт» (див. п. 4.4), а російський — «інтуїтивно-етичний інтроверт». Вони належать до протилежних квадр (тобто таких, де системи цінностей «не перетинаються»), а відносини між ними називаються «квазітотожними». Для «квазітотожних» типів характерна зовнішня подібність при протилежних системах цінностей, чим і пояснюється те, що інколи українці і росіяни декому видаються подібними, а декому — навпаки.

В чому ж етносоціоніка бачить різницю між українською і російською етнопсихіками?

Найбільш розвиненими психічними функціями української душі є т.з. «етика відносин» («програмна» функція) і «інтуїція здібностей» («творча» функція)[2]. Що це означає? «Етика відносин» (точніше — «етика любові») дозволяє орієнтуватися в питаннях, пов'язаних з людськими стосунками, моральністю, симпатіями. «Інтуїція здібностей» дозволяє добре бачити людські таланти, потенційні можливості, орієнтована на пошуки в людській душі «образа Божого», сприймає світ як цілісність, в якій «все впливає на все».

Російська психіка краще знається на аспектах, пов'язаних з «інтуїцією суперечностей»[3] і «етикою драматичних емоцій»: перша дозволяє чудово орієнтуватися в питаннях, пов'язаних із «тіньовими» аспектами людської душі (недосконалість, суперечливість, страждання), а друга — розпізнавати емоційний стан, вселяти ентузіазм, або, навпаки, тривогу, безнадійність.

---

[1] Згадаймо роман Д. Оруела «1984», де чудово показано, як за допомогою цілеспрямованих змін у мові («новояз») змінюється людська психіка.

[2] Терміни «етика», «інтуїція», «сенсорика» і т.д. в соціоніці мають своє специфічне значення, дещо відмінне від загальновживаного.

[3] Цю психічну функцію також називають «білою інтуїцією» або «інтуїцією часу».

В чому це виявляється? Найперше в тому, що українці стриманіші у виявленні своїх емоцій, ніж росіяни. Це спостерігається, зокрема, у фольклорі: у росіян є такий пісенний жанр, як «страдание», а в українців — «дума», у росіян багато надзвичайно гарних голосінь — в українців лише поодинокі випадки. Українці не люблять багато шуму[1], тому для позначення «сильного звучання» в українців є слово «голосно», тобто, щоб викликати сильний резонанс, достатньо «сказати в голос». Для російської ж етнопсихіки цього явно замало — потрібно прогриміти, сказати «громко». Але те, що добре для росіянина, погано для українця — слово «гримати» має виразно негативне значення, яке означає «кричати», «сваритися» і т.п.

Причина такої відмінності в тому, що в російській етнопсихіці «етика драматичних емоцій» є однією з двох найрозвиненіших психічних функцій — «творчою» функцією. «Творча» функція використовується особою як інструмент впливу на оточення, в даному випадку — для створення відповідної емоційної атмосфери. Можливо, з цим пов'язана наявність в російській мові надзвичайно розвиненої системи лайливої лексики, яка і тепер нерідко вважається росіянами «національним досягненням». У всякому разі, навіть від російських інтелігентів можна почути слова гордості за «найсильнішу у світі» російську лайку.

З другого боку, українці приділяють більше уваги людським стосункам[2]. Наприклад, в Україні й досі живе традиція називати батьків на «Ви», тоді як у росіян навіть до чужих, незнайомих людей зазвичай звертатися на «ти». Зрозуміло, що ці психологічні особливості знайшли відображення і в мові. Наприклад, у росіян є слово «отношения», яке в українській мові має аж чотири відповідники: «відносини», «стосунки», «взаємини» і «ставлення»; російському слову «любовь» відповідають українські «любов» і «кохання». Тобто аспект, пов'язаний з «етикою відносин» в українців краще «пропрацьований», тому й має більше синонімів. Як наслідок, українській мові властиві лагідність і толерантність, які дозволяють «автоматично» підтримувати спілкування на високому рівні, не опускаючись до грубості.

Українською мовою важко когось образити чи принизити, навіть людину, яка зійшла з доброчинного шляху. Так, наприклад, жінку, що втратила цнотливість, українці називають «повія» — «та, що живе по Вію», тобто за давніми законами сім'ї, яка не ді-

---

[1] Українське слово «ґвалт», крім шуму, має ще й інше значення — насильство.

[2] Гримич М. Два виміри національного характеру // Наука і суспільство, 8/91, с. 28.

лилась на шлюбні пари. Російські відповідники цьому слову більш образливі — «шлюха», «потаскуха» та інші, які краще не згадувати. Це пов'язано з тим, що «етика відносин» є для російської душі однією з найменш усвідомлюваних психічних функцій.

А тепер спробуймо порівняти, як відбивається на національних характерах наявність різних психічних функцій, пов'язаних з «інтуїтивними аспектами» світосприймання. «Інтуїція здібностей» найперше націлена на виявлення того, що об'єднує наш світ в одну цілісність, на виявлення в людській душі талантів, здібностей, творчого потенціалу. Тому українцям традиційно властиві повага до індивідуальності, довірливість, ліризм, схильність бачити Божий задум в найпростіших речах, прагнення до самовдосконалення. Не випадково в українській мові слово «дивитись» тісно пов'язане зі словом «дивуватись» — дивуватися красою і доцільністю нашого світу.

У росіян добре розвинута психічна функція «інтуїція суперечностей», яка також сфокусована на людині, але по-іншому. Ця функція дозволяє чудово знатися на таких аспектах, як страждання людської душі, її суперечність і безталанність, допомагає бачити заховану в людині небезпеку. Тому російське слово «смотреть» пов'язано зі словами «осторожничать», «проявлять осторожность»[1]. Все це врешті-решт формує критичне ставлення до людських здібностей: «Мы, русские, всегда так. Может быть, это и хорошая наша черта — способность видеть свои недостатки, но мы пересаливаем, мы утешаемся иронией, которая у нас всегда готова на языке» (Л. Толстой, «Анна Каренина»). Можливо, з цим пов'язані російські «всепонимание и всепрощение», адже вони виникають з переконання, що люди — грішні і слабкі істоти. У всякому разі, російська мова володіє чи не найбільшим арсеналом переконати людину, що вона «порох і в порох обернеться». Цікаву думку читаємо у Григорія Кульчицького: «Русский язык действительно уникален и резко выделен среди любых других языков. Прежде всего — тем, что свыше 40 процентов его лексики носит оценочный характер! (В любом другом языке оценочная окрашенность его словарного запаса не превышает 15 процентов). Этот факт хорошо известен лингвистам и культурологам. …В русском имеется лишь 2 000 лексических единиц (слов) для выражения индивидуальных черт личности. Для сравнения — в немецком таких слов — 4 000, в английском — 17 000. Индивидуальность, неповторимость другого человека — явно не предмет повышенного интереса в

---

[1] Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. — Киев: Рад. шк., 1989. — 511 с.

этом коллективистском опыте»[1].

В українській етнопсихіці «інтуїція суперечностей» знаходиться чи не на останньому місці в ієрархії цінностей, тому для українців російський нігілізм щодо людської душі не тільки незрозумілий, але й викликає активне несприйняття. Це дозволяє зрозуміти несподівано різку оцінку, яку дає російській літературі український письменник Валерій Шевчук: «Російські письменники, мені здається, надто вже зосереджуються на людській ущербності, копирсаються в ній, я б сказав, із якоюсь мазохістською насолодою… Загалом, їхня література робить мене ще нікчемнішим, ніж я є, надламує мене іще дужче»[2].

Продовжуючи нашу «подорож по психічних функціях» української і російської душі, варто сказати про т.з. «найбільш вразливе місце» — психічну функцію, по якій особа найменше впевнена, схильна до спрощеного розуміння світу, діє прямолінійно, нетворчо. Для української душі це т.з. «чорна сенсорика» — психічна функція, яка «спеціалізується» на таких аспектах, як вольовий тиск, влада, примус, підкорення, агресивність тощо. В результаті українці відчувають нехіть до будь-якої грубої влади, будь-який зовнішній вольовий тиск сприймають хворобливо. Тому й не дивно, що в українській мові відсутнє слово «пытка» — для цього вживається латинське «тортури». Зате є слово «поступ», якого немає в російській мові, тому росіяни користуються латинським — «прогрес».

На відміну від українців, у росіян «чорна сенсорика» є «цінністю» — т.з. «сугестивною» психічною функцією, по якій інформація сприймається некритично, справляє ефект навіювання, гіпнозу. Як наслідок, росіяни найкраще сприймають тверду, рішучу владу, без якої їм загрожують анархія і хаос. Зрозуміло, що це відображено і в мові, порівняйте:

ПОДАВЛЯЮЩЕЕ БОЛЬШИНСТВО
ПЕРЕВАЖНА БІЛЬШІСТЬ

СКЛОНЕНИЕ (пригинати)
ВІДМІНЮВАННЯ («відмінок»)

РУКОВОДИТЬ (вказувати рукою)
КЕРУВАТИ (від «керма», «керманича»)[3]

---

[1] Кульчицкий Г. Безъязыкая гласность // Век XX и мир, № 9/90, с. 45.

[2] Пивоварська А. Дім на горі. Розмова з Валерієм Шевчуком // Сучасність, 3/92, с. 58.

[3] «Керманич» — той, хто стоїть за кермом, тобто сам активно працює на відповідальній ділянці, а не посилає інших.

СОЮЗНИК («соузник» або «співв'язень»)[1]
СПІЛЬНИК («з-піл», учасник «з-половини», рівноправний)

ПРАЗДНИК (праздный)
СВЯТО (святий, освячувати)

Непоганою ілюстрацією можуть бути також слова українського і російського гімнів:

Боже Великий, Єдиний, Нам Україну храни. Волі і Світу промінням Ти її осіни. Світлом Науки і Знання Нас усіх просвіти!	Боже, Царя храни! Сильный, державный Царствуй на славу нам, Царствуй на страх врагам, Царь православный!

У свою чергу, для українців сугестія (навіювання) відбувається по т.з. «діловій логіці», яка відповідає за чесну працю, дотримання правил, процедур, законів, тому українці люблять, щоби все було «по закону», згідно зі звичаями і традиціями.

У росіян по-іншому — «ділова логіка» («логіка чесної праці») є «вразливою функцією». З одного боку, це дає підстави для нестандартного мислення, коли відкидаються будь-які правила та авторитети і з'являється можливість прийти до унікальних рішень. З другого боку, нехтування минулим досвідом нерідко приводить до того, що розвиток часто починається «з чистої дошки» і йде «своим, особым путем», на що звернув увагу ще Петро Чаадаєв у своїх «Философических письмах»[2].

Зі слабкістю психічної функції «ділова логіка» пов'язане й те, що в російській мові немає еквіваленту українському слову «праця» (про це ми вже згадували напочатку розділу). Але якщо праця для російської етнопсихіки — це труднощі, небажане[3], то бажаним, тим, що робиться «охоче», є полювання — «охота». Українське поняття «мисливець» (той, чия робота пов'язана з мисленням) має відповідником того, хто захотів — «охотника».

Тоді, як російська душа більший сенс знаходить у полюванні, українська — у хліборобстві, хліборобська праця в Україні найбільш шанована. Згідно з дослідженнями Олексія Братка-Кутинського, слово «орати» первісно означало не стільки розворушувати землю для посіву, скільки «священнодійствувати». Слово походить

[1] Від «юза» — «цепь, оковы».

[2] Чаадаев П.Я. Статьи и письма. Москва, Современник, 1989 — 623 с., с. 43–46.

[3] Не випадково в російській мові «неделя» (що походить від «не-делать») означає сім днів, в той час як українське «неділя» — один день тижня.

з ритуалу хліборобського культу Бога Ора. Російський відповідник «пахать» (розпанахувати, розпахувати) аж ніяк не пов'язаний зі священнодійством [1] . Творцям поняття «пахать» хліборобський культ був чужий, про що свідчить вживання слова «орать» в значенні «кричати», «галасувати», слова «орава» у значенні галасливої юрби. Це наводить на думку, що давній арійський (орійський) обряд оранки, пов'язаний з проголошенням молитви, був не тільки чужим, але й незрозумілим для угро-фінських предків росіян, якщо вони сприймали його лише як невпорядкований крик і галас[2].

Подібним чином можна проаналізувати кожну рису народної психіки (і не тільки українців чи росіян), пояснити багато ефектів, які досі вважалися загадковими. Зокрема, соціонічний підхід переконує, що різні мови спеціалізуються на різних аспектах інформаційного потоку і дозволяють пізнавати світ зі своєї, унікальної точки зору. Тому людина, що володіє різними мовами, отримує свого роду «стереоскопічне бачення», дістає можливість адекватнішого розуміння суті речей.

6.7.3. Джерело словотворення

Ну що б, здавалося, слова…
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється-ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть між люди.

Т.Шевченко

Розглядаючи питання про походження української мови, звернемось до наукового доробку Олексія Братка-Кутинського[3]: «Основний словниковий склад української мови, як писав наш Кобзар, «йде від Бога», від його імен та імен його аспектів і атрибутів. Іде з такої глибини тисячоліть, до якої не завжди сягає наше знання історії. Обсяги розділу не дозволяють проаналізувати весь основний словниковий склад, однак ми розглянемо достатньо слів, щоб

[1] І сьогодні поняття «пахать» дуже далеке від священнодійства, воно широко використовується в переносному значенні для характеристики важкої, невдячної і непрестижної роботи.

[2] Зауважимо, що культ сонячного Бога Ора шанувався усіма арійськими племенами і народами, про що свідчать його сліди у мовах арійської групи. Так, у грецькій мові «аре» означає «молитва», «оро» в латинській — «молити», «оракл» в англійській — «пророцтво» і т.д.

[3] Братко-Кутинський О.А. Феномен України (цей уривок подано зі скороченнями).

склалось уявлення про закономірності словотворення у нашій мові.

Почнемо зі слова «правда». В українській мові цим словом позначаються два поняття — поняття права, закону («Правда Ярослава», «Руська правда») і поняття істини. Слово це поєднує імена сонячного, чоловічого начала («Ра») і жіночого, вологого («Да»). За реставрацією О.П. Знойка, воно утворилося з прадавнього словосполучення «пра-в-да», яке означало «дитя неба», тобто божественну істину і водночас вищий (небесний) закон. М.Я. Марр писав: «двозначність слова «правда» є рудиментом полісемантизму і характеризує українську мову мірою розвитку більш давньою, ніж інші індоєвропейські мови».

Польський мовознавець М. Красуський у своєму дослідженні коренів санскриту та індоєвропейських мов дійшов висновку, що їх основою є українська мова.

За відомостями, що викладені у прадавній книзі «Дзіан» (тобто «Знання»), в основі санскриту лежить якась загадкова мова «сансар», занесена на нашу планету з Венери. Чи не про українську мову йдеться? Але це вже з області міфології… А от аналіз живої сучасної мови дає знання цілком реальні і незаперечні.

Античні греки справедливо вважали, що серед багатозначності слів лише одне, а саме первісне значення є істинним. Дослідження істини, яка у грецькій мові позначена словом «етимон», і було названо етимологією. Якщо переглянути етимологічний словник, виданий у Києві у 80-х роках XX ст., то створиться враження, ніби переважна більшість слів української мови запозичена з інших мов.

Причиною такого спотворення подачі матеріалу була імперська тенденція трактувати українців як незріле, неповноцінне відгалуження російської нації, що не має ні своїх культурних традицій, ні вартого згадки минулого, ні власного словникового запасу, ні навіть достойної назви для своєї землі.

Ця брехня викладалась так гучно і впевнено, що чимало навіть непересічних людей повірили у її істинність. Виступаючи в Києві, американський президент Буш між іншим висловився приблизно так: «…ви назвали свою країну Вкраїною, Кордоном…». Якби не такою навальною і приголомшуючою була пропаганда російських істориків, хіба могла б людина рангу Буша, людина здатна мислити, припустити, що існує на світі народ, який би міг назвати свою країну Околицею, Кордоном?.. Отже почнемо свої етимологічні екскурси в українську мову й ментальність саме з найдорожчого для нашого народу слова, слова Україна.

Поширене, але поверхневе пояснення цього слова зводиться

до того, ніби слово Україна означає — «земля, що лежить скраю». Такої думки дотримуються, зокрема, російські історики, які переконують себе й усіх, ніби наші землі є окраїною Росії, звідки й назва. Однак слово «Україна» багато старше від самої Росії. Коли це слово вже писалося у давніх документах як назва нашої держави, то ще не існувало не тільки Росії, але й бодай маленького московського князівства, а майбутня столиця Росії — Москва — була пограничною заставою київських князів на околиці України.

Канадський професор Орест Субтельний, автор англомовної історії України, розуміє безглуздість претензій російських істориків, однак підхоплює їх тлумачення терміну твердячи, що Україна це таки «земля скраю», але вже не Росії, а Європи. Пан Субтельний однак не може пояснити чому Україна, в якій міститься географічний центр Європи, а не, скажімо, Шотландія, є «землею скраю». Він не може також вказати, яка ж конкретно європейська держава (згадаймо, що Росії тоді ще не було) могла надати нашій землі назву Окраїна? Такої держави тоді просто не існувало. Не могли ж сусідні невеликі князівства чи королівства молдаван, валахів, чехів, угрів, литовців або поляків назвати своєю окраїною могутню Київську імперію, що простяглась від Чорного моря до Балтійського і від Карпат до Кавказу…

Те, що назва наших земель не має нічого спільного з поняттям околиці-периферії — цілком очевидно. Тому деякі дослідники намагаються довести, що серед давніх арійців існував загадковий нарід укрів, який ніби то й заснував свою державу Україну. Кілька років я витратив на пошуки згадок про цих укрів у міфології, історичних документах, мовознавстві, але безуспішно… Довелось визнати, що історія укрів реально існує лише в гіпотезах їхніх прихильників. До того ж муляли запитання: «в який спосіб від назви «укри» утворилась не «Укрія», а «Україна»? Ні, не фантомні укри дали нам цю назву!

Але хтось її дав…

Так от, назву Україна дали нашій землі наші предки, нашою мовою… Природно, що не в розумінні окраїни… Цього слова та ще й з таким значенням тоді не існувало (в українській мові є слово «околиця» — І.К.). Воно уведено до української мови у XX столітті для її зближення з російською. Але в ті часи широко вживалось слово, яке живе й досі — це дієслово «украяти» («вкраяти»). Слово означало «виділити», «відірвати», «відокремити». І досі в українській мові існує вираз «вкраяти хліба» (тобто виділити, відокремити частину хліба). І досі існують слова «кравець», «краяти» сукню, «викроїти» годинку тощо… Але зовсім не в розумінні околиці, а в значенні виділення, відокремлення. Так само, як хліб, мате-

рію або час, можна «украяти» землю. Так само, як вкраяний хліб зветься окрайкою, украяна (тобто відокремлена від решти, виділена з поміж інших) земля, буде зватись «Україною» («Вкраїною»). Ми й сьогодні вживаємо слова «країна», утворене від слова краяти як загальну назву виокремлених із загалу земель. За своєю рідною землею зберігся термін Украïна (Вкраïна), з пізнішим переносом наголосу на «ї» — Україна. Однак у Шевченка часто зустрічаємо й первісний варіант наголосу: «Я так її, я так люблю, мою Украïну убогу...».

Отже, назва нашої землі, нашої Держави і нашої тисячолітньої традиції — Україна — означає буквально — «земля, виділена для нас із загалу, відокремлена від решти», коротше — «наша власна земля».

Термін «Україна» дуже давній, ймовірно давніший, ніж термін «Русь», хоча в офіційному київському літописі його вперше згадано лише у XII ст. Причиною замовчування є те, що літописець був на княжій службі, а князі з певних причин популяризували термін «Русь». Колись П. Куліш писав: «по-письменницьки Мала Росія, а по-народному Україна». У словнику української мови Бориса Грінченка наведено таку цитату з давньої історії України: «Настав інший порядок на Вкраїні, як почали князьки-русь її оберігати, з неї собі данину брати і своєю, Руською землею її називати».

Реставруючи світогляд наших далеких предків, маємо припустити, що в давнину слово Україна, найімовірніше, несло в собі такий зміст: «земля, виділена нам Богом...».

А тепер про «столиця України — Київ». Що означають ці слова? А вони (тобто слово «столиця» і слово «Київ») означають одне і те ж, а саме — «місце, де перебуває правитель країни». В наш час атрибутом влади правителя-монарха є трон. У часи Рюриковичів трон звався «стіл» (пізніше «престол»). Отже місце, де перебував князь-монарх, звалось «столиця», тобто місце зі «столом» (пізніше «престольний град»). Слово «стіл» і його найвищий ступінь — «престол» — утворені від дієслова «стелити», отже, виникли ще у ті давні часи, коли правитель (вождь, князь) вирізнявся з-поміж інших громадян між іншим тим, що на зборах громади сидів (чи стояв) на спеціальній підстилці (очевидно, зі шкур, килимів чи обробленого дерева). Але ще давніше, ніж «стіл», ознакою верховного правителя в Україні був жезл з триконечним навершшям, який звався «Кий».

Зображення володарського кия ми можемо бачити на монетах скитських царів Боспору, київських князів, на їх печатках і на давніх іконах. Коли сколоти в союзі зі своїми братами галами і слов'янами перенесли свою столицю з Надчорномор'я на береги Дніпра,

вони назвали її Київ, тобто «місто верховної влади країни і її символу Кия». За цим символом, як свідчить легенда, і самого сколотського князя звали Кий. Союзного з ним зверхника галів-кельтів звали Щек (інша вимова — Чех), а зверхника слов'ян хорватів — Хорив. Варто відзначити, що українське слово «кияни» утворене не від назви міста, а від назви державного символу. Відповідне йому російське слово «киевляне» — навпаки, походить від слова «Київ», оскільки російський народ формувався на півночі, серед угрофінських племен і до сколотів та їхнього символа влади — Кия — ніякого відношення не мав, а зі словом Київ познайомився вже після того, як воно втратило назву клейнода і лишилось виключно назвою нашого головного міста.

Драматична історія сучасної назви українського національного символу — Тризуб (Тризубець). Ця назва зовсім нова. Вона вигадана і введена до вжитку російським істориком Карамзіним на початку минулого століття. Однак, символ старший від Карамзіна принаймні на кілька десятків тисяч років. Він не міг бути ні безіменним, ні зватися грубо конкретним словом «тризубець», оскільки цим словом в українській мові називали звичайнісінькі вила[1]. Знак і справді має прадавню народну назву і цією назвою є слово «Трійця», яке в українській мові означає «Бог у трьох лицях»[2]. Саме цей символ Трійці служив навершшям для володарського жезла — кия.

Чому, описуючи загадковий київський знак, Карамзін вжив не слово «трійця», а вигадав нове, здогадатися не важко. Просто він не знав ні української мови, ні українського життя, у якому старовинне слово «трійця» виражало символ триєдності[3]. Не знав цей історик і довгого ряду варіацій знаків Святої Трійці, що символізували її в духовному житті українського народу, варіацій дуже мало подібних на зуби… Він знав лише один знак з цього ряду — державну емблему старокняжого Києва.

Ця емблема (за браком ширшої інформації хибно оцінена Карамзіним як родовий знак Рюриковичів) справді дещо нагадує три зубці на спільній основі, однак зображає вона не три зуби, а тризике полум'я давньоарійського (як і давньослов'янського) бога Огня (Агні), яке, в свою чергу, символізує Святу Трійцю космічних енергій, організований простір, Дерево Життя.

Утвердженню підміненого терміну сприяло те, що з поширен-

---

[1] Грінченко Б.Д. Словарь української мови, К., 1909, т. IV, ст. 283.

[2] Там же, с. 284.

[3] Українські слова «троїцький» та «триєдиний» і досі мають однаковий зміст і перекладаються на російську мову одним словом — «троічний». Див. Російсько-український словник, Київ, 1970, т. 3, с. 481.

ням християнства на слов'янських землях все більшого значення серед образів Святої Трійці почало набувати її християнське, антропоморфне трактування (Бог Отець, Бог Син і Бог Дух Святий). Оскільки російська мова формувалася у християнські часи[1], то для Карамзіна та інших російськомовних вчених слово «трійця» («тройца») пов'язувалось виключно з християнською Трійцею[2]. Зрозуміло, що їм і на думку не спадало назвати цим словом якийсь загадковий для них дохристиянський «варварський» знак. Карамзін, не маючи до цього чужого знаку особливої поваги, назвав його першим-ліпшим словом, що спало на думку.

Учні і послідовники Карамзіна підхопили і популяризували карамзінський термін у російській історичній літературі, вважаючи його слушним. Це й справді для російської мови було збагаченням термінології, оскільки доти вона цього слова не мала[3]. Українська ж мова, як ми вже згадували, задовго до Карамзіна мала слово «тризубець», яке означало тризубі вила.

Мовна ситуація щодо терміну Тризубець різко змінилась в Україні у першій половині XX ст. у зв'язку з визнанням символу за державний герб Української Народної Республіки. Оскільки на ту пору не було ні жодного дослідження, присвяченого правомірності карамзінської назви знаку, ні жодного часу на таке дослідження, при обговоренні і затвердженні державного герба УНР вживався найбільш поширений і усталений на той час карамзінський термін «тризубець», що узаконило це значення слова в українській мові.

Термін був прийнятий, але набрав видозміненої форми — «Тризуб». Як бачимо, при цьому термін втратив закінчення «ець», яке надавало йому невловимо-принизливого значення, і зазнав переносу наголосу з «у» на «и», що наблизило його до первісного глибинного значення, оскільки перенесло акцентування з «зубчатості» на «троїстість». Аналогічної зміни в російському терміні не сталось: обидва українські слова — «тризубець» і «Тризуб» — перекладаються на російську мову одним — «тризубец».

Сьогодні термін «Тризуб» набув значного поширення в українській мові і відтіснив стару назву символа на другорядні ролі[4]. Це

---

[1] Половина слів російської мови взята з церковнослов'янської мови, поширюваної разом з християнським ученням (див. дослідження Шахматова та інших мовознавців).

[2] Це фіксують російські словники. Див., наприклад, Ожегов С.И., Словарь русского языка, — М., 1953, с. 750.

[3] Термін «трезубец», для позначення знаку, чисто російський мовотвір. В інших мовах вживаються терміни: тріалія, трідент, тріденс, трішула, трістула і т.д. В українській мові цей знак зветься «Тризуб» або «Трійця».

[4] А саме у словах, що виникли свого часу як переносне значення священного слова «Трійця» («трійця людей», «трійця свічок» і т.п.). Див. Україн-

явище цілком зрозуміле — за кілька десятків років, що минули від затвердження державного символу, тисячі українських патріотів поклали своє життя, захищаючи право української нації на існування, захищаючи її гідність і символ цієї гідності, який вони називали Тризубом. Тим самим термін «Тризуб» освятився кров'ю народу і став священним для кожного національно свідомого українця.

Разом з тим, навряд чи доцільно пускати у небуття і стару назву символу, теж освячену кров'ю борців за свободу нашого народу, проливану протягом сотень поколінь… Тим більше, що термін «Трійця» значно точніше і повніше виражає глибинний смисл знаку… До того ж термін ще живий, його ще й сьогодні вживають у найменш сплюндрованих і зросійщених українських землях. Якось, коли я розповідав про стару назву Тризуба у відкритому ефірі Українського радіо, до студії подзвонила слухачка і сказала, що у них на Полтавщині ще й досьогодні в деяких селах малюють на дверях старовинні знаки у формі тризубів і звуть їх трійцями.

Слово «трійця» збереглось у цілому ряді виразів, у термінології свят, у назві ритуальних свічників, які символізували триєдиний вогонь (триєдиного Агні) під час давніх обрядів з культом Трійці. Свічник, який у народі називають «Трійця» — це зовсім не звичайний свічник, це священний символ триєдиної сили, який ми з легкої руки Карамзіна переіменували в Тризуб… Для вшанування цієї Триєдиної Сили, крім пишних свят — Різдва, Купала і т.д., наші предки встановили окреме свято, яке так і звалось — Трійця. На це свято до шибок приліплювався головний символ Трійці — знак, який ми тепер стали звати Тризубом. Свято трійці є святом її торжества, коли крім двох батьківських іпостасей Трійці — вогню і води — у повній силі виступає третій член Триєдиної сили — дитя вогню і води — зелень. Тому свято має ще й другу назву — Зелені Свята.

Місяць, на який випадає вшанування Трійці, і нині зветься «червень». Чому не трійцень, а червень? А тому, що перед тим, як усталилась назва «Трійця», символ божественної триєдності звався «Чер» (Щр, Щир, Шир, Чар). Варіабельність звучання (а отже, й написання) цієї назви пов'язана з тим, що вона дуже давнього походження — ще від тих часів, коли голосних не було, а приголосні ч, ш, і щ не розрізнялись. Хоча згадана назва Трійці і невимірно давня, в українській мові і сьогодні живуть сотні слів, утворених від неї в усіх варіантах її звучання. Розглянемо для початку українське слово «щирий». Словники наводять такі його значення: прямий, душевний, відвертий, сердечний, відкритий, безпосередній, проникливий, доброзичливий, шляхетний, певний, чистий,

---

сько-російський словник, — К., 1963, т. VI, с. 102.

безхитрісний, справжній, непідробний, зразковий, суттєвий, старанний, переконаний, переконливий, активний, палкий, заповзятий, запальний, істинний, вірний, сильний і так далі. Яке ж первинне поняття може об'єднати такі всебічно позитивні характеристики? Очевидно, одне з найзагальніших, найсуттєвіших. Таким може бути лише поняття про Бога.

Відкинувши від слова «щирий» прикметникове закінчення та голосні, яких в давнину не знали, маємо ім'я, що вимовлялось як «Щр», а пізніше, коли в мові з'явились голосні, — як «Щир», «Щер», «Чер» і тому подібне. Довідуємось, що на північному Кавказі в мові адиге й досі є слово «Щр», яке означає троїстість (три, трійця). В поєднанні зі словом «кес», що означає «спрямованість», «плин», «меч» адиги утворили слово «щркеси», тобто «троїстоспрямовані» або «поклонники Трійці».

Пізніше слово «щркеси» стало вимовлятись як «черкеси». Те саме спостерігаємо й на Україні, де українців називали «черкаси», що колись означало — шанувальники Трійці. Крім слова «черкаси», в українській мові живе дуже багато слів з коренем «чер», а також з його варіантом «чар». До цих слів належать: назва людини, що присвятила своє життя богові — «чернець»; назва місяця, в якому відзначається свято Трійці — «червень»; назва сакрального кольору — «червоний»; назва порядку, безконечної послідовності — «черга»; назва осередку життєтворчої, біологічної енергії — «черево» (пізніше «живіт», від слова «жити»); забуте значення слова «черн», що збереглось у прізвищах — Черненко, Черняк, Чернай, Чермак, Черний, Черниш, Черник, Черні, Чернявський, Чернявщенко, Черсах і т.д. та в українських географічних назвах, а саме в назві давньоукраїнського міста на Дністрі — Черн, яке проіснувало з VI по XII ст., сучасних селищ — Черниш, Чернів, Чернелиця, Чернацька, Чернігівка, Чернявка, Черняхів і міст Чернігів та Чернівці …

Не менше українських слів і з коренем «чар». Це назва божественного напою «чар», ритуальної посудини для цього — «чара»; божественної дії — «чари», «чарування»; служителів культу Трійці — «чарівник», «чародій», «чародійник» та багато інших. У звучанні «шир» божественна властивість Трійці творити світ породила дієслова: «ширити», «широчити», від яких виникли слова «ширина», «широкий», «широчинь», «ширити» тощо.

Від тих часів, коли культи нових богів потіснили культ триєдиної космотворчої сили Щр (Чер), священнослужителі нових богів, не маючи сили припинити традиції культу, спробували трактувати ім'я триєдиного бога як прояв нечистої сили. Від них в українській мові з'явились слова з негативним значенням культу: «чор-

нити», «чорний», «чорт», «чорновий», «чорнокнижник», «чорнороб», «чортівня», «чортовина», «чортовиння» тощо.

Цікаво відзначити, що всі негативні значення культу в українській мові відокремлені від позитивних уведенням голосної «о» замість «е». В російській мові цього не сталось. Негативні, як і позитивні значення культу пишуться однаково — через «е» — черніть, черт і т.д. Чому саме в українській мові сталося таке розокремлення?

Справа в тому, що, як свідчать знахідки Тризуба, культ трійці багато тисяч років тому органічно поєднався зі свідомістю українського народу. Народ не міг допустити приниження своїх сокровенних святинь і негативні значення став вимовляти інакше. Ось чому жоден Черненко не змінить своє прізвище на Чорненко.

Культ триєдиного божества, що називалось Щр (Чер) і символізувалось Тризубом, існував дуже давно. Про це свідчить не лише той факт, що варіанти слова «Щр» поширені в багатьох мовах від адигейської до французької (згадаймо французьке «шарм» — «чари»), але й той факт, що символ Божества «Щр» ліг в основу літери, яка позначала звук «Щ». При цьому не лише в українській глаголиці і кирилиці, а й у алфавітах етрусків, греків, в угаритському клинописному алфавіті, в усіх єгипетських алфавітах, навіть в японських та інших ієрогліфах.

...Від імен давніх богів спільного середземноморського культу утворились слова — від сонячного бога Ра: віра, рада, радіти, раяти, рало, раз (удар), разити, образити, райдуга, рай, край, країна, краяти, украяти, порада, ратай, рація, рачливо, право, прагнути, праця, пращур і в десятках інших; від поняття про другу іпостась бога Ра-Ора (Гора, Горса, Хорса) — утворились слова: горній, гордий, горіти, гора, горнило, орати, орій (арій), орало, оранка, оратай, хор, хорист, хороший, хороми, хоронити; від імені бога Пта (Птаха), зображуваного єгиптянами з крилами і дзьобом, — у слові птах та похідних словах. Імена давньоарійської трійці богів: Вішну, Брахми, Сіви (Шіви) відбилися у словах: вишній, Всевишній, вишина, виш, вишка, рахмани, рахманний, сів, сівба[1], сівач, сіяти, посів тощо; ім'я арійського бога підземного царства Ями відбилось у словах: яма, ямчина, ямкуватий тощо; бога кровопролить, бійок, підземного вогню та всілякої біди — Пека — пекти, пекучий, спекатися і т.д.; бога добробуту, затишку, домашнього вогню — Цура (Чура) — цуратися (відмежовуватися), чурбан (межовий стовп), сурмити, сурмач, сурма та ін.; від імені антагоніста Сура — Асура — утворилось слово басурман (диявол-людина); від імені божества землі — Зем (Зам) — земля та похідні слова; від імені халдейсь-

[1] «Ба» — кіммерійське «дитя»; Сів-ба — дитя Сіви.

кого бога небесного склепіння — Небо — утворилися слова: небо, небосхил, небокрай, небесний, небожитель; від імені бога Дія утворилися слова: діяти, дяк, дія, діяльний, бездіяльний, добродій, злодій тощо; від імені Вія — віяти, віялка, віяло, повія, війна, військо тощо…

Хоча в цьому розділі згадано далеко не всі українські слова, утворені від імен богів і небесних сил, однак джерело основного словникового складу української мови, на наш погляд, виявлено досить однозначно» (кінець цитати).

6.8. Соціотип нового суспільства

Українці належать до 4-ї квадри і є носіями цінностей «Золотого віку», зародки якого сьогодні проглядаються все виразніше завдяки процесам синтезу у різних сферах, найперше в науці, філософії та релігії. Це значить, що в цей період майбутнього «Золотого віку» українцям сприятиме сам «дух часу», вони можуть опинитися на гребені хвилі світового розвитку, стати «локомотивом» нової цивілізації.

Прогнози різноманітних дослідників свідчать, що характерними рисами мислення нового суспільства будуть антропоцентризм і моральність («етика любові»), цілісне й синтетичне мислення, домінування психічних та інформаційних процесів («інтуїція здібностей»), розкриття можливостей мікрокосмосу, Царства Божого у власній душі («інтроверсія»). Це дозволяє зробити уточнення, що мова йде не просто про цінності 4-ї квадри, а саме про цінності етико-інтуїтивного інтроверта[1]. Отже, український етносоціальний організм, психіка якого належить до соціотипу етико-інтуїтивний інтроверт, у суспільстві нового планетарного циклу потрапить у середовище, надзвичайно сприятливе для розвитку саме цього народу і реорганізації світу згідно з його прагненнями та ідеалами.

Але не треба думати, що «Золотий вік» — це матеріальний комфорт, повне задоволення всіх потреб, коли можна ледарювати і т.п. Цей період може супроводжуватись колосальним напруженням духовних і фізичних сил, проте він дасть людям відчуття повноти життя, наблизить їх до божественної істини, до божественної любові і зробить їх щасливими (як, наприклад, в XVI–XVII ст., коли Україна вела визвольні війни, проте ставала все сильнішою і самобутнішою[2]). Не випадково, що в езотеричній традиції голов-

---

[1] Соціотип етико-інтуїтивний інтроверт виявлятиметься на рівні системи «людство» загалом; на рівні окремих народів будуть й інші соціотипи.

[2] «Могилянську та наступну після неї добу справедливо називають «золотим віком» української культури, українського відродження» (Климов В. «Петро Могила та українське чернецтво — фундатори першого відродження»

ною особливістю «Золотого віку» вважається саме відповідність між земним і небесним, а не матеріальний добробут, який, однак, є закономірним наслідком цієї відповідності і досягає максимуму дещо пізніше — на початку «Срібного віку».

Висновки

1. Цінності нового суспільства відповідатимуть цінностям 4-ї квадри, точніше — цінностям етико-інтуїтивного інтроверта. Україна, етнопсихіка якої описується саме цим соціотипом, вже сьогодні починає отримувати принципові переваги перед іншими націями. Цілком можливо, що вона єдина зможе пройти «через вушко голки» глобального апокаліпсису, не втративши своєї цілісності. Але для цього їй в найближчі роки потрібно закласти основи суспільної організації, що відповідає вимогам «Золотого віку» нового планетарного циклу.

2. Нова українська нація має бути класократичним (становим, кастовим) суспільством.

3. Основними напрямками, які забезпечать домінування України в III тисячолітті, будуть інформатика (в т.ч. обробка знань), наука, наукомісткі технології, значно повніша реалізація творчого потенціалу людської психіки, створення ефективних форм людських організацій.

4. Щоб прийти до стабільного суспільства нового «Золотого віку», Україні треба витримати випробовування хаосом міжциклічної кризи, пережити стан «клінічної смерті», апокаліпсису, коли старої організації суспільства вже немає, а нової ще немає.

5. Початок «Золотого віку» дасть українській нації відчуття повноти життя, розуміння свого високого призначення, новий цілісний і ясний світогляд.

// «Урядовий кур'єр», 25.01.1994).

Глава 7
Нова українська нація

Убий в собі раба!
Убий раба!
Без жалю вбий раба!
В лахмітті він чи
В пишній позолоті.
Хай торжествує
Вічна боротьба
Душі нескореної
У смиренній плоті.
Убий раба,
Що вірує в батіг,
І освяти
Осквернену природу.
Убий раба!
Розвій чужинський міф
Про рабський стан
Вкраїнського народу.

Б. Британ

7.1. Послідовність творення

Психоінформаційні системи, які ми розглядаємо в цьому дослідженні, в т.ч. народ, є результатом поєднання духовного і матеріального, небесного і земного, душі і плоті. Тому для творення нової нації (як і будь-якої психоінформаційної системи) потрібна «небесна енергетика», «божественна благодать». З другого боку, перед створенням фізичного об'єкту потрібно його бачити в ідеалі, в думці. Людей, у яких найкраще виходить дана функція, у яких «найвища антена» для сприймання і випромінювання ідеальних образів, ми називаємо брахманами.

Брахмани створюють ідеальний образ нації (міфологія, поезія, наука, філософія, релігія та ін.) і формують прагнення народу досягнути цього ідеалу. Кшатрії забезпечують досягнення цього ідеалу організаційно і мілітарно, а вайш'ї виступають основною продуктивною силою реалізації народної мрії. Шудри діють під керівництвом вищих каст, в ідеальному випадку всі вони мають розвинутись у вайш'їв, кшатріїв або брахманів.

Для наочності процес націотворення можна уявити як процес

налагодження взаємодії між землею (матерією) і небом (Богом). Етнос органічно поєднаний із землею, а щоб дістатися до неба, він створює «божественну піраміду» — націю з її внутрішньою ієрархією.

Контакт з небом в принципі доступний для всіх, але в найбільшій мірі він відбувається через брахманів.

Можна сказати, що каста брахманів є ніби тією ниткою, на якій тримається вся національна будова. Якщо її «перерізати» — національна будова завалюється: нація втрачає небесне підживлення, руйнується її ієрархічність, врешті, вона перетворюється в аморфний етнос або цілком гине. Найпростіший спосіб зруйнувати націю — перерізати «небесну нитку»: зруйнувати касту брахманів, адже вона завжди найвразливіша, хоча б тому, що найменш чисельна і не схильна до насильства. Після зникнення касти брахманів національна будова руйнується зверху донизу: дезорганізуються кшатрії, вироджуються вайш'ї, внаслідок чого нація може перетворитися на «народ шудр», який легко надається до керування сильнішими націями (див. п. 4.2).

Важливе значення для формування української нації і здійснення успішного переходу до суспільства нового циклу має усвідомлення народом законів розвитку і суті сучасного моменту. Як писав Рене Генон, «у випадку такого розуміння сутності сучасного світу всім людством фінальна трансформація відбулась би без всякої катастрофи, котрої інакше неможливо уникнути ні при яких умовах. І ми не помилимось, якщо скажемо, що таке розуміння несе незчислимі практичні наслідки. Але, з другого боку, важко уявити собі, що дійсно всі можуть досягнути цього знання, оскільки більшість сучасних людей далека від цього, як ніколи раніше. Проте це навіть не є строго необхідним, оскільки в даному випадку **достатньо невеликої, але адекватно сформованої еліти для того, щоб задати масі необхідний напрям** (виділення наше — І.К.). При цьому маса, що підлягає впливу еліти, могла б навіть і не підозрювати про існування самої цієї еліти і про методи її впливу»[1].

Зауважимо, що Україна має добрі шанси усвідомити і переосмислити витоки кризи сучасного світу і вибрати вірні орієнтири для подальшого розвитку. В той час, як на Заході настрій людей залишається порівняно безжурним, оскільки криза там тільки починає зачіпати матеріальну сторону життя людей, в Україні криза зачіпила всі сфери життя. Це примушує людей замислитись і повернутись до вищих цінностей, до Бога.

---

[1] Генон Р. Кризис современного мира. — М.: Арктогея, 1991. — 160 с., с. 105.

Сам факт розуміння масами і національною елітою сучасної ситуації може значно пом’якшити трансформацію у нове суспільство. «…Еліта, про яку ми говоримо, могла б, поки для її формування ще лишилось трохи часу, підготувати цю трансформацію таким чином, щоб вона відбулась при найбільш сприятливих умовах і щоб заховані в ній неминучі потрясіння були зведені до мінімуму. Але навіть якби цього не вдалось досягнути, у неї залишається ще одне, більш важливе завдання — сприяти збереженню того, чому призначено пережити загибель сучасного світу і взяти участь у становленні світу грядущого. Цілком зрозуміло, що не слід очікувати закінчення сходження вниз, щоб почати готувати нове сходження вгору…»[1].

Таким чином, формування нової української нації неможливе без організації національної еліти:

— брахманів, які мають витворити ідеальний, науковий, істинний образ модерної України;

— кшатріїв, які мають забезпечити організаційну та мілітарну підтримку для втілення ідеалу української держави, випрацюваного брахманами.

Це збігається з висновком П.Д. Успенського про те, що «**Реорганізація суспільства згідно із законами Ману** (коли така реорганізація стане можливою) **має початися згори, тобто з брахманів і кшатріїв. Напочатку треба сформувати достатньо міцні групи брахманів і кшатріїв, а також відповідним чином підготувати інші касти, здатні слухати їх і слідувати за ними**»[2].

Вайш’ї створюють реальне наповнення національних структур, сформованих брахманами і кшатріями. Тому **створення стану вільних виробників товарів і послуг** — вайш’їв — необхідна передумова формування повноцінної нації.

[1] Генон Р. Кризис современного мира. — М.: Арктогея, 1991. — 160 с., с. 106.

[2] Успенский П.Д. Новая модель вселенной: Пер. с англ. — СПб: Издательство Чернышева, 1993. — 560 с., с. 526.

7.2. Суспільний устрій

> Добре управління залежить не стільки від законів, скільки від особистих якостей правлячих. Механізм управління завжди підпорядковується волі тих, хто керує цим механізмом. Отже, найважливіший елемент управління — це метод добору лідерів.
>
> *Френк Герберт*

Згідно з дослідженнями В. Липинського, психічній природі українського народу найбільше відповідає класократичний (аристократичний, становий) устрій, який стоїть найближче до ідеального.

З другого боку, Липинський встановив закон чергування суспільних устроїв: класократія — демократія — охлократія — класократія … Устрій сьогоднішньої України — охлократичний, отже, наступний має бути класократичним. До такого самого висновку приходимо й на основі того, що сьогодні цивілізований світ перебуває на стадії завершення третьої фази 532-річного циклу і завершення третьої (останньої) фази 7 980-річного циклу. Отже, наступною має бути 4-та фаза для цих двох циклів — подвійний «Золотий вік». Четверта фаза відповідає цінностям четвертої квадри, для якої властивий класократичний устрій. Отже, при побудові нової української нації потрібно орієнтуватися на створення класократичного суспільства. Основні риси класократичного устрою добре описав В. Липинський (див. п. 1.3). Значний інтерес з цього приводу викликають також думки М. Бердяєва: «Той, хто цікавиться сутністю життя, а не його поверхнею, має визнати, що не аристократія, а демократія позбавлена онтологічних основ, що саме демократія не має в собі нічого ноуменального і природа її чисто феноменалістична. Аристократична ідея вимагає реального панування кращих, демократія — формального панування всіх. Аристократія, як керівництво і панування кращих, як вимога якісного добору, залишається на віки вічні вищим принципом суспільного життя, єдиною гідною людини утопією. …Нашому низькому часу слід нагадати слова Карлейля з його чудової книги «Герої і героїчне в історії»: «Всі соціальні процеси, які ви тільки можете спостерігати в людстві, ведуть до однієї мети — досягають вони її чи ні, це інше питання — а саме відкрити свою здібну людину і наділити її символами здібності: величчю, пошануванням і чим вам завгодно, лише б вона мала дійсну можливість керувати людьми згідно зі своєю здібністю. Виборчі промови, парламентські пропозиції, біллі про

реформи, французькі революції — все прямує, по суті, до вказаної мною мети або в противному випадку виглядає абсолютно безглуздим. Знайдіть людину, найбільш здібну в даній країні, поставте її так високо, як тільки можете, незмінно шануйте її, і ви отримаєте цілком досконалий уряд, і ніякий балотувальний ящик, парламентське красномовство, конституційні установи, ніяка взагалі механіка вже не може покращити стан такої країни ні на йоту». …Доки живий дух людський і якісний образ людини не задушений остаточно кількістю, буде стреміти людина до царства кращих, до істинної аристократії. …Всі ваші принципи — демократичні, соціалістичні і анархічні — формальні, механічні і кількісні, всі вони байдужі до реальностей і якостей буття, до змісту людини»[1].

Але чому саме зараз сприятливий момент для організації кращих громадян України? Тому, що фаза Калі-юги — це найсприятливіший час, коли по-справжньому випробовуються людські якості, **час, коли золото відділяється від сміття**. Ті, що мали внутрішню гниль, вже «засвітилися» — як злодії, хабарники, бандити, зрадники, угодовці, невігласи. А ті, що мали чисті та сильні душі — пройшли випробовування й витримали до кінця, і саме вони очолять формування нової української нації. Нації, яка в III тисячолітті стане найбільшою світовою потугою.

Хто ж вони такі, аристократи, «луччі люди»? Це національна еліта — брахмани і кшатрії — аристократизм яких визначається не походженням, а станом духу, що ми визначаємо як приналежність до певної психокасти: «Аристократичний склад душі може бути й у чорнороба, в той час як дворянин може бути хамом. …Зародки аристократизму, благородства породи є в кожному класі, і немає класів відринутих»[2].

Зародки аристократизму є на всіх рівнях національної ієрархії, але їхнє становлення, «шліфування» відбувається тоді, коли людина з психокастою кшатрій або брахман потрапляє (інкорпорується) у відповідну соціокасту кшатріїв або брахманів.

Але чи можна, наприклад, вайш’я вважати аристократом? Можна, але тільки тоді, коли він починає мислити в категоріях загального блага, що є ознакою національної еліти. При цьому такий вайш’я вже стає кшатрієм або брахманом: істинна психокаста такої людини — кшатрій або брахман, а вайш’я — його перехідний стан, тимчасова соціокаста.

Класократичний устрій є найефективнішим, оскільки при ньому, завдяки існуванню суспільної ієрархії і національної еліти, ос-

---

[1] Бердяев Н.А. Философия неравенства. — М.: ИМА-пресс, 1990. — 288 с., с. 124–125.

[2] Там же, с. 130, 136.

новні рішення приймаються на потрібному рівні компетентними людьми (компетентною меншістю, тим чи іншим суспільним станом). Такий устрій найбільше відповідає космічному устрою, фундаментальною особливістю якого є ієрархічність. Вершина національної ієрархії (брахмани) наполегливо прагне наблизитись до Божественної істини, при цьому Господь Бог визнається джерелом всього, в тому числі джерелом влади. Лідери, які знаходяться на вершині такої ієрархії, визнають існування над собою вищої влади, то ж намагаються застосовувати свою владу згідно з вищими принципами, розумно і справедливо. Це означає, що обов'язковими атрибутами класократичного суспільства є духовність і віра в Бога, високий статус моральності, освіти, самовдосконалення.

З другого боку, маємо усвідомлювати, що в чистому вигляді демократична концепція закономірно приводить до панування некомпетентності (отже, неефективності), оскільки передбачає, що істина та влада приходять знизу і кореняться в більшості. Це автоматично означає відмову від всякої справжньої компетентності, яка завжди несе в собі елемент хоча б незначної переваги, що вже робить її набутком меншості.

Для різних устроїв людського суспільства властиві різні механізми добору еліти. В класократичному суспільстві селекція кращих відбувається окремо в кожному суспільному стані (касті) — брахмани обирають кращих брахманів, кшатрії кращих кшатріїв, вайш'ї кращих вайш'їв. Справді, вченого найкраще оцінять вчені, воїна — воїни, підприємця — підприємці. Тому вибори при класократичному устрої здійснюються найкомпетентнішими людьми (наскільки це взагалі можливо). Проте не забуваймо, що така система є ефективною тільки при високій структурованості суспільства, коли кожний стан складається з осіб відповідного рівня розвитку свідомості (що випливає з самого визначення класократії). При демократичному ж устрої вибори здійснюються малоструктурованою масою виборців, що робить їхній вибір значно менш компетентним. У випадку охлократії система виборів взагалі доводиться до абсурду, хоча б із-за відсутності мінімально необхідної правдивої інформації про особисті та ділові якості кандидатів.

Звернемо увагу, що езотерична традиція говорить про існування 4-х психокаст, проте соціокаст (суспільних станів) може бути й більше. Наприклад, на думку Андрія Домбровського (Київ), таких станів може бути шість: Наймити, Селяни, Міщани, Підприємці, Гетьманці, Духовенство[1]. Автор пише, що «Українські суспільні стани є формами єдності українців на підставі подібності (збіжно-

[1] Домбровський А. Декрет про встановлення в Україні регентства (проект) // Український час, 2/93, с. 56.

сті) дійової участі осіб та родин у суспільно-державному житті України та наслідків такої участі…», але, на жаль, у цій праці не пояснює, з яких соціальних груп формуватимуться ці стани. На нашу думку, кожний стан має в ідеалі складатися з осіб одної відповідної психокасти. Наприклад, до «духовенства» мають належати виключно брахмани, до «гетьманців» — кшатрії, до підприємців (в т.ч. фермерів-підприємців) — вайш'ї. Цього можна досягнути шляхом широкого станового самоврядування і чіткої станової селекції.

Як ми вже згадували, складна система обов'язково має певну ієрархічність. Ієрархію етносу становлять, наприклад, субетнос (плем'я) — родина — сім'я — особа. З переходом етносу у форму нації з'являється новий ієрархічний рівень — соціокаста. Всі касти взаємозалежні, жодна з них не може існувати сама по собі, інакше втрачається сам сенс їхнього існування. Тільки при тісній взаємодії (кооперуванні) кастова спеціалізація робить етносоціальний організм ефективним. Тому приналежність до тієї чи іншої касти не може бути підставою для надмірної гордості, адже права і обов'язки кожної касти нерозривно пов'язані між собою — чим на більше ти претендуєш, тим більше від тебе вимагається. Такий принцип ближче до істинної соціальної справедливості, ніж тотальна рівність всіх членів суспільства щодо прав і обов'язків, адже далеко не кожен хоче і може мати всієї повноти обов'язків і відповідальності, а тому й не може претендувати на всю повноту прав. Як наслідок, «Громадянином держави може бути тільки той, хто у ній зацікавлений; свободи людини не повинні бути безвідносними до її минулого і сучасного»[1]. Що стосується, наприклад, формування соціокасти вайш'їв, то «реальна соціальна справедливість полягає не в тому, щоб усім створити однакові стартові умови, а навпаки, хоч як це парадоксально звучить, щоб створити **максимально неоднакові умови на користь приблизно 10 відсотків, які зможуть стати справжніми бізнесменами і менеджерами, ефективно використовувати економічний потенціал**»[2]. Такий підхід справедливий для формування всіх соціокаст.

7.3. Філософія

Філософське обґрунтування класократичного устрою можна знайти у багатьох мислителів (Платон, Р. Генон, П. Успенський та ін.), але в даному дослідженні ми коротко зупинимось на творчості Конфуція, Григорія Сковороди, а також згадаємо філософів україн-

---

[1] Радіонов Віктор. Ідейно-теоретичні засади українського національного консерватизму // Український час, 2(12)/93.

[2] Шморгун Олександр. Україна: шлях відродження (економіка, політика, культура). — Київ, 1994. — 208 с., с. 63.

ської школи — Миколи Бердяєва, Володимира Соловйова, Семена Франка, Івана Ільїна та інших.

7.3.1. Конфуцій

Конфуцій належав до соціотипу етико-інтуїтивний інтроверт, тому його етичне вчення сьогодні набуває нової актуальності: «…у другій половині XIX століття, на здивування європейців, саме ті соціальні структури, котрі віками ґрунтувались на конфуціанських принципах, виявились незбагненно ефективними. … За п'ять століть до Різдва Христового цей світ відвідали двоє священномудрих (Конфуцій і Будда), котрі відмовились обговорювати сутності потойбічних сил і побачили в добрі, милосерді, людинолюбстві абсолютні категорії буття. Один з них (тобто Конфуцій — І.К.) створив систему виховання людини, здатну втілити ці сутності в щоденне життя. І ця система охопила всі сфери міської, а в наступні віки — техногенної культури всієї людської ойкумени. Вона виявилась не тільки прийнятною, але й досконалою системою виховання людини Надіндустріального світу наших днів. Системою соціального виховання людини державного типу. Сутність її, її глибинна душа — найвища традиційність в самому тонкому і глибокому сенсі цього слова. Традиційність, яка не виключає засвоєння нового, але рішуче закликає дотримуватися перевіреного віками «правила Золотої Середини»[1].

Головні принципи вчення Конфуція:

— найглибша повага до минулого, культ предків, система ритуалів;

— пошанування музики як основи духовного буття, яка деавтоматизує ритуал, наповнює його глибоким і особистісним змістом;

— проголошення людинолюбства вищим принципом людських стосунків, а сім'ю — вищою моделлю суспільства;

— пошанування шляхетного, доброчинного повелителя, монарха, покликаного служити зразком і джерелом доброчинності.

Звернемо увагу, що система ритуалів — це зовсім не анахронізм, а ознака високорозвиненої цивілізації, що дозволяє значну частину типових, рутинних дій виконувати автоматично, не відволікаючись на них, але концентруватись на справді важливих діях.

7.3.2. Сковорода

Григорій Сковорода — також етико-інтуїтивний інтроверт, тому його погляди особливо близькі українському типу мислення. Можна сказати, що Сковорода дає філософське і релігійне обґрун-

[1] Симкин Г.Н. В высшей школе учителя Куна // Человек, 5/92, с. 33, 38.

тування соціоніки, оскільки:

— стверджує, що всі люди різні і мають хист до різних речей. Щасливою людина стає тільки тоді, коли реалізує своє призначення — діє згідно зі своєю внутрішньою природою (з погляду соціоніки — згідно зі своїм соціотипом і своєю соціокастою);

— розрізняє внутрішню і зовнішню людину, небесну і земну (в термінах соціоніки — соціотип і фенотип);

— доводить цінність людської душі — мікрокосму, який співмірний макрокосму (за соціонікою — людська психіка є моделлю всього світу), закликає шукати Бога у своїй душі (розвивати свої психічні здібності).

Крім цього, нової актуальности набувають такі аспекти вчення Сковороди, як необхідність свідомого самообмеження, шляхетність чесної праці, поліфонічний погляд на світ.

В контексті формування класократичного суспільства, особливе зацікавлення викликає його вчення про **рівну нерівність**. Він пише: «Бог багатому подібен фонтану, що заповнює різні посуди за їх обсягом. Над фонтаном напис: нерівна всім рівність. Ллються з різних рурок різні токи в різні посуди, що стоять навколо фонтану. Менший посуд менше має, але в тому є рівний більшому, що так само є повний».

Забезпечення суспільної ієрархії потребує усвідомлення кожною людиною свого місця у цій ієрархії і прагнення піднятися вище завдяки самовдосконаленню. Звичайно, що престижніше належати до вищих каст, але якщо реальна психокаста людини (якість її психіки) не відповідає її соціокасті (соціальній спеціалізації) — людина буде тільки страждати від необхідності виконання невідповідних для неї обов'язків[1]: «мертва зовсім є душа людська, яка не віддана своєму природновідповідному ділу, подібна до каламутної та смердючої води…». «Ліпше бути природовідповідним котом, аніж з ослячою природоневідповідністю левом». «Що горесніше, як плавати в достатку і смертно мучитись без сродної (природовідповідної) справи? Немає більшого страждання, як боліти думками, залишаючись без сродної справи. І нема радісніше, як жити по натурі». Праця, яка відповідає людській природі, робиться легко і з задоволенням, ніби граючись: «Благодарення блаженній природі за то, що потрібне зробила неважким, а важке — непотрібним»[2].

На нашу думку, вчення Григорія Сковороди набагато випере-

---

[1] Про муки, які переживає душа, коли потрапляє на невідповідний психічний рівень (як вищий, так і нижчий), детально писав і Сведенборг (Цит. твір, с. 34).

[2] Сковорода Г. Вірші, пісні, байки, діалоги, притчі, прозові переклади, листи. — Київ: Наукова думка, 1983. — 544 с.

дило свій час і лише зараз починає знаходити справжнє розуміння. Два століття тому він сформував вчення, яке сьогодні стає вагомим чинником подолання глобальної кризи і переходу до «Золотого віку» нового планетарного циклу.

7.3.3. Російська філософія «Срібного віку»

Російська філософія кінця XIX — початку XX ст. має виразно українське походження, як і російська інтелігенція (як духовно-етичний орден). Наприклад, Микола Бердяєв — родом з Києва, Володимир Соловйов — учень Памфила Юркевича, послідовника філософії Григорія Сковороди. Загалом ця російська філософія близька українському духу і може принести значну користь для справи формування нової української нації.

Нас не повинна відлякувати й ідея російського месіанізму. На нашу думку, в значній мірі свої месіанські ідеї російська інтелігенція виводила з сутності своєї власної природи — як касти брахманів українського походження. Тому російський месіанізм — це до певної міри передчуття світової місії України.

7.4. Українське вчення. Нація золотих комірців

> Давайте не будемо більше волати до справедливості,
> доки в нас ще є руки і воля їх застосувати.
>
> *Френк Герберт*

Комплексне обґрунтування (наукове, філософське, релігійне, методологічне) нового суспільства (в т.ч. нової української нації) дає вчення, яке зараз знаходиться на стадії формування і яке ми називаємо «українське вчення». Чому саме «українське»? Тому що воно органічно близьке українській ментальності, формується в Україні і передбачає провідну роль України в III тисячолітті, більш того — творення Україною нової цивілізації, альтернативної щодо європейської.

Українське вчення — одночасно древнє і сучасне, консервативне і революційне. Древнє тому, що опирається на тисячолітню традицію людського досвіду, як езотеричну, так і наукову. Сучасне тому, що добре відповідає мисленню сучасної людини і орієнтоване на її реальні потреби. Консервативне, тому що високо шанує досягнення минулого, ґрунтується на перевірених практикою знаннях та методах і з великою обережністю ставиться до нових, неперевірених кроків. Революційне тому, що розробляє теоретичні засади і практичні кроки для швидкого переструктурування суспі-

льства і його стрибка на вищий рівень.

Центральне місце в «українському вченні» займає ідея функціонального призначення системи Україна, яке полягає в забезпеченні переходу людства через глобальну кризу до суспільства нового, пост-арійського циклу. В процесі надзвичайно важкого і небезпечного міжциклового переходу Україна має виконати роль сталкера, ідейного лідера і провідника. Вона першою перейде «через вушко голки» міжциклових катаклізмів і покаже приклад для інших народів, здатних до такого переходу. Україна є необхідною ланкою між старим і новим циклом людського розвитку.

Відомо, що територія України була добре заселена принаймні з часів середнього палеоліту (120–40 тис. р. до н.е.). Тут проживали племена (європейська раса), споріднені між собою етнічно і культурно, які володіли значними знаннями про людину і космос.

«Неолітична революція» (6–3 тис. до н.е.) привела до бурхливого етногенезу і перенаселення, в результаті чого частина людності переселилась на нові землі. Раса, яка була напочатку мовно, культурно і психологічно цілісною («теза»), в процесі свого розвитку розділилась на окремі народи зі своїми мовами, культурами, етнопсихіками («антитеза»). Для того, щоб дати новий імпульс розвитку людства, має знову утворитися цілісність («синтез»), але вже на вищому рівні.

Є підстави вважати, що даний синтез має здійснити саме українська нація, оскільки:

— територія сучасної України є прабатьківщиною раси;

— значний масив українських земель з Силурійського періоду ні разу не був затоплюваний водами морів чи океанів (природній «Ноєв ковчег»)[1];

— більшість території України стійка в геотектонічному відношенні;

— в українській культурі найкраще збереглися вірування і традиції, яких дотримувалась раса в період своєї цілісності;

— українська мова найближча до прамови, з якої розвинулись індоєвропейські мови;

— особливості української етнопсихіки відповідають вимогам суспільства нового планетарного циклу;

— Україна має виняткове геополітичне розташування.

З приводу останнього пункту особливу увагу привертають висновки професора Миколи Чмихова: «Пращури українців, формуючись в центрі району Молдова-Україна, на відміну від інших індоєвропейців, зуміли найкраще пристосуватися до його умов, не виселилися з нього і практично заполонили всю територію району.

[1] Братко-Кутинський О.А. Сім чудес України // «Вечірній Київ», 9.04.93.

Внаслідок цього, на відміну від попередніх епох, до кінця XX ст. створилася унікальна ситуація: особливий природно-кліматичний район Молдова-Україна (або основна частина цього району — Україна) виявився практично повністю зайнятий українським етносом (виходячи з міжнародних норм, за числом корінного населення Україна може вважатися державою українського етносу), який відродив свою державу. Враховуючи той факт, що в природному відношенні її територія є одною з найбагатших у світі, а економічний розвиток її окремих частин приблизно однаковий, можна стверджувати: сьогодні Україна має реальну можливість досягти такої гармонії у розвитку людини та природи, яка допоможе їй не лише витримати можливий катаклізм першої чверті XXI ст. без істотних втрат, а й використати його для свого майбутнього піднесення з початку наступної епохи»[1]. «Унікальна ситуація закономірного відродження Української держави створена наче спеціально для того, щоб усе її населення, усвідомивши наближення глобального катаклізму, встигло підготуватися до нього, не скорившися його стихії, розірвало ланцюг його поширення на Землі. …Можливо, саме в майбутньому врятуванні людства (або участі в процесі цього врятування разом з іншими державами) й полягає всесвітньо-історичне значення незалежної України. Тим більше, що подібну роль рятівника інших народів наш народ виконував неодноразово»[2].

У майбутньому суспільстві особливу перевагу одержать ті нації, які зможуть максимально виявити та застосувати свою національну самобутність і неповторність — свою природну спеціалізованість. І якщо принцип антропоморфізму можна застосувати не тільки для нації, але й для всього людства, то можливо, що людство також має тенденцію структуруватись за кастовим принципом. Це значить, що можна чекати структурування на нації-брахмани, нації-кшатрії, нації-вийш’ї і нації-шудри. Якщо це справді так, то є підстави стверджувати, що, наприклад, англійці та німці найближчі до кшатріїв, американці та японці — до вайш’їв. Щодо нації-брахмана, то таку функцію сьогодні не виконує жодна нація, але майбутнє скоріше всього за українцями, тим більше, що цьому сприяє і соціотип української етнопсихіки.

Як відомо, людей фізичної праці називають «синіми комірцями», інженерно-технічних працівників і менеджерів — «білими комірцями», а «золотими комірцями» — тих, хто володіє передовими ідеями та знаннями. **Українська нація має стати нацією «золотих комірців», нацією брахманів**.

Щодо нації-брахмана, то звертає увагу в цілому властива

---

[1] Чмихов М.О. Україна від минулого до майбутнього, с. 34.
[2] Там же, с. 35.

українцям погорда до гроша, до калькуляції, до крамарювання — тобто до діяльності задля виключно власного блага, яка є ознакою каст вайш'їв та шудрів. Українцю важливо, щоб його діяльність мала вищий сенс, наприклад, була корисною для всієї громади, народу. Не випадково під одним з портретів козака Мамая, який є уособленням української душі, знаходимо такі слова:

Чим хочеш називай,
На все позволяю,
Аби лиш не крамарем,
Бо за те полаю!

«Ця погорда до гроша, до майна, лишилася досить поширена в українському селянському побуті, зокрема в справах шлюбних. На придане молодої не звертають такої уваги, більше цінять здоров'я та вдачу»[1].

7.5. Нові лідери

Якою б екзотичною не була людська цивілізація, якої б складності не досягало співвідношення людини і машини, завжди трапляються проміжки одноособової влади, коли розвиток людства, ціле його майбутнє залежить від порівняно простих дій одного індивідуму.

Френк Герберт

Для успішного розвитку нація потребує своїх **пророка і провідника**. Пророк — це брахман, провідник — кшатрій. Тому український пророк «Золотого віку» має бути етико-інтуїтивним інтровертом (напр., як Григорій Сковорода, Тарас Шевченко), а український провідник — логіко-сенсорним екстравертом. Знайти таких людей і підтримати їх у справі розбудови нації — завдання вже сьогоднішнього дня.

Те, що такі люди мають з'явитися — не підлягає сумніву. «Соціологічна теорія пояснює процес добору особистості, вважаючи, що коли кого-небудь не вистачає для виконання ролі, то суспільство створить такого діяча… великі воїни з'являються тому, що є битви, де потрібно битись»[2].

Іноді можна почути думку, що українці, із-за їхньої пристрасної любові до свободи, не здатні до підпорядкування єдиному лідеру. Це вірно тільки частково, а саме тоді, коли лідер діє насиль-

[1] Янів Володимир. Нариси до історії української етнопсихології. — Мюнхен: Український вільний університет, 1993 — 217 с., с. 58.

[2] Налимов В.В. В поисках иных смыслов. — М.: Издательская группа «Прогресс». — 1993. — 280 с., с. 233.

ством, адже українець не переносить нічого насильного, що придушувало б особу, він є ворогом сліпих авторитетів.

Яким же має бути лідер, щоб очолити чітку, дисципліновану ієрархію української нації? Оскільки головними цінностями етико-інтуїтивного інтроверта є психічні функції «етика любові» («перша функція») та «інтуїція здібностей» («друга функція»), то це значить, що такий лідер найперше повинен бути моральним авторитетом, володіти непересічними здібностями, бути для народу люблячим і добрим Батьком. «Тому найвищий, найвеличніший провідник для українців — це той, хто найповніше висловлює собою моральну справедливість. На другім місці треба згадати те, що він має бути особисто талановитим, і продовжувати давні традиції, і бути зичливим для людей української крові»[1]. Буде великою помилкою розуміти кінець попереднього речення як натяк на можливість дискримінації щодо національних меншин. Навпаки, «етнічні меншості є бажаним і необхідним ферментом, який каталізує волю українця до конкуренції і відкриває йому зовнішній світ без перетину кордонів»[2].

Якщо український народ знайде лідера з описаними вище якостями — він спокійно витримає авторитарну форму правління, яка є необхідною умовою успішного подолання перехідного періоду. З цього приводу привертають увагу теоретичні розробки Української Національної Консервативної партії: «Оскільки громадянське суспільство є метою перехідного періоду, то політична система повинна мати режим влади, який є водночас жорстким до державного службовця і ліберальним до громадянина. Разом з тим, в перехідному періоді активними і агресивними будуть деструктивні сили, які діятимуть на саботаж реформ і на розвал держави. Очевидно, що ці дії є невластиві громадянинові, а отже, на них не поширюється ліберальна вимога. Політична система мусить вгамувати деструктивні пристрасті силою свого апарату.

Зі сказаного вище вимальовується складна модель перехідної політичної системи. Вона має суміщати в собі елементи автократії і політичної суб’єктності громадян та їхніх політичних утворень — партій і партійних блоків. А оскільки йдеться про суміщення, здавалось би, несумісних елементів, то необхідним є поділ влад. Але не в європейському варіанті.

Поділ влад на законодавчу, виконавчу і судову в нинішньому стані суспільства фактично працювати не буде, бо його передумовою є громадянське суспільство, до якого ми ще тільки прагнемо.

---

[1] Липа Ю.І. Призначення України. Львів, Просвіта, 1992 — 270 с.,с. 164.

[2] Радіонов Віктор. Ідейно-теоретичні засади українського національного консерватизму // Український час, 2(12)/93.

Поділ влад в перехідній політичній системі витікає з концептуального уявлення про процеси перехідного періоду як про національну реконструкцію. А саме: політична система забезпечує водночас авторитарне правління в поточних державних справах та в сприянні реформам на центральному і регіональному рівнях і партійно-плюралістичне правління на місцевому рівні та в конституційній реформі.

Реалізація системи з такими властивостями може мати декілька варіантів. Слушним видається регентство. Однак при нинішньому рівні політичного мислення цей варіант навряд чи буде сприйнятий. Близьким до нього є довічне президентство». «Довічне президентство, окрім зосередження влади в руках одного національного авторитета, передбачає його незмінюваність. Однак довічність необов'язково означає, що обраний народом президент буде правити довічно. Довічність — це, перш за все, статус, який закріплює і гарантує авторитарність влади. За цим статусом ніхто і ні за яких умов не може усунути президента від влади. Єдиною силою, яка може позбавити президента влади, є сам президент»[1].

7.6. Сім чудес України

Це місце, де розгадуються всі загадки. Тут зв'язок між цим Всесвітом і наступним.

Френк Герберт

На закінчення ще раз звернемось до наукової спадщини Олексія Братка-Кутинського[2]: «Протягом багаторічного всебічного дослідження проявів нашої геоенергетики, які мають безпосереднє відношення до чинників етнотворення в Україні, мені вдалося виявити принаймні сім чудес-загадок. Назвемо їх і розглянемо докладно.

Перше чудо і перша загадка: попри відсутність фізичних рубежів (гірські пасма, острівне положення тощо), попри перебування на шляху «великого переселення народів», попри сусідство тюркського осередку етнотворення і відповідно тюркського тиску, монгольської, а потім великоросійської навали, наш етногенез триває в одних і тих самих межах. Унікальна стабільність етнотворення протягом тисячоліть!

Корінна земля, на якій формувався український етнос, аж ні-

---

[1] Приходько Григорій. Політичні візії. — Львів, 1994. — 45 с., с. 16, 18.

[2] Братко-Кутинський О.А. Феномен України (цей уривок подано зі скороченнями).

як не є ординарною територією. З нею нерозривно поєднані планетарні чинники, що мають безпосередній зв’язок з етногенезом. І тут ми маємо друге чудо, другу загадку Української землі.

З початку семидесятих років в наукових колах та в пресі обговорюється гіпотеза трьох московських авторів — Н.Ф. Гончарова, В.С. Морозова і В.А. Макарова — про закономірності життя нашої планети та її людності, пов’язані з структурою її силового поля. Земля, за гіпотезою згаданих авторів, має ікосаедро-додекаедричний силовий каркас, який проектується на її поверхні у вигляді мережі з величезних трикутників і п’ятикутників. Система силових полів цієї мережі визначає появу і розвиток різноманітних подій і процесів, що відбуваються на планеті, створюючи в певних вузлах системи найсприятливіші умови для розвитку живого. Автори гіпотези переконливо показують, що вузли системи є осередками поширення флори і фауни, культурних рослин, центрами світових максимумів і мінімумів атмосферного тиску, максимумів сонячної радіації. З лініями і вузлами системи збігаються геологічні структури, розміщення корисних копалин, польоти птахів тощо. За цією мережею (в центрах її гігантських силових трикутників) розміщується й усі відомі вогнища цивілізації, етногенезу, мовотворення. При цьому, в центрі європейського трикутника міститься Київ і Київські землі.

Вже минуло друге десятиліття з часу опублікування гіпотези. Весь цей час вона знаходить лише підтвердження (як від геологів та геофізиків, так і від гуманітаріїв — істориків, археологів, філологів) і жодної спроби спростування. Однак, якщо ця гіпотеза навіть буде спростована, то виявлений індійськими йогами факт наявності особливо чистих полів високих енергій в районі Києва у будь-який час і за будь-яких умов може бути підтверджений як послідовниками йоги, так і екстрасенсами, що спеціалізуються на тонких енергіях. Саме «святість» Києва, тобто особлива близькість Київської землі до високих космічних енергій, а не «вигідне місце на торговому шляху з варяг у греки», як вважає дехто[1], забезпечила йому роль центру формування українського етносу. Саме святість, а не вигоди торгівлі привели сюди апостола Андрія і спонукали його благословити ці Землі. Саме святість Києва подолала імперські амбіції Москви і зробила його центром паломництва у дореволюційній Росії. До Києво-Печерської Лаври та інших київських святинь ішли на прощу аристократи і міщани, купці і військові, студенти і селяни.

Наявність сприятливого енергетичного потенціалу на україн-

---

[1] Київ існував задовго перед тим, як на світі з’явилися греки і, тим більше, варяги.

ській землі не єдиний чинник, що стимулює тут етногенез. Чи не меншого значення, особливо на ранніх стадіях формування, мали унікальні природні умови, передусім унікальні ґрунти — третє чудо і третя загадка української землі.

Наддніпрянщина і Наддністрянщина, як свідчать екологи, — єдине у світі місце, де ширина чорноземної зони досягає 500 км. На півдні, заході й півночі цієї зони чорнозему немає, на сході зона різко звужується (на Поволжі у 1,5 рази, на Приураллі — в 3, за Уралом зовсім зникає)[1].

Як і коли утворився цей дивовижний унікальний ґрунт? Фундатор науки про ґрунти В.В. Докучаєв після тривалих і детальних досліджень прийшов до висновку, що український чорнозем є «результатом надзвичайно щасливого і дуже складного комплексу цілого ряду фізичних умов» і що в існуючих кліматичних умовах ніде на земній кулі навіть за мільйони років не зможе утворитись «такий благодатний ґрунт, який становить корінне, ні з чим не зрівняне багатство»[2].

Загадку українського чорнозему, на наш погляд, можна пояснити, однак, за рахунок введення у розгляд ще більшої загадки — четвертого чуда. Перегортаючи якось мапи суші території України протягом історії земної кулі (УРЕ, перше видання, т. 17, с. 21–24), автор виявив, що значний масив українських земель (приблизно Вінниччина і Житомирщина) з часу появи на земній кулі перших наземних рослин та перших тварин (Силурійський період) ні разу не був затоплюваний водами морів чи океанів. Це означає, що протягом сотень мільйонів років тут зберігався і нагромаджувався родючий ґрунт та послідовно розвивався найбагатший у світі генетичний фонд. Це означає, що протягом усієї історії нашої планети ця земля відігравала роль недоторканої генетичної скарбниці, була чимось на зразок велетенського природного «Ноєва ковчега», де формувалась і звідки розселялась по новоутворюваній суші флора і фауна, а разом з ними і людність. Це означає, що саме терен України є тим містичним місцем планети Земля, на якому відбувається передача естафети знань від послідовно змінюючих одна одну рас земної кулі: лемурійської, атлантичної, арійської[3]. Це

---

[1] Куратовский Ю. Неповторимое чудо нашей истории: Дон, 12/1987, с. 114.

[2] Докучаєв В.В. Російський чорнозем: Київ-Харків, 1952, с. 416.

[3] Як зазначає Рене Генон, «існують достовірні свідчення того, що Примордіальна традиція (система істинних знань — І.К.) нинішнього циклу прийшла з гіперборейських регіонів» (с. 29). Гіперборейцями грецька міфологія називала людей білої (арійської) раси. Легендарний творець арійської релігії — Рама — виступає з лісів древньої Скитії (Див. Эдуард Шюре. Великие посвященные. Очерк эзотеризма религий. Москва: Книга Принтшоп, 1990. —

означає, нарешті, що саме ця земля мала породити сільське господарство нової раси, оскільки лише такий величезний масив такого благодатного ґрунту міг забезпечити сталі врожаї позбавленим ефективної технології людям арійської раси, що переживали свою кам'яну добу, спонукати їх до землеробства, до осілості, а, отже, й до дальшого поступу.

Наведені вище висновки з констатації четвертого чуда можуть до певної міри пояснити п'яту загадку феномену України. Ця чудо-загадка полягає у повній невідповідності надзвичайно високих ідеологічних засад формування світогляду українського етносу і примітивних умов життя. Рівний сучасному або й вищий ступінь знань про світобудову був поширений на терені України в кам'яну добу.

Не може бути сумніву, що людина кам'яної доби не здатна самотужки здобути знання високого рівня, отже, вони мають бути передані їй від давніших цивілізацій, від інших рас, що пройшли повніший цикл розвитку.

Аналогічна неординарна ситуація панує в Україні і за пізнішої доби — доби формування підрас арійців. Якщо переважна більшість індоєвропейських народів сформовані з однієї-двох підрас, то в формуванні українського етносу брали рівноправну участь усі п'ять нині існуючих підрас аріїв: індоарії (1), пелазги (2), скитоіранці (3), кельти-гали (4), тевтонці-слов'яни (5). Це чудо етнічного багатства і, разом з тим, повної спорідненості етносу може бути пояснене лише в тому разі, коли визнати гіпотезу трьох московських авторів про розміщення на українських землях вершини ікосаедро-додекаедричного силового каркасу планети, тобто центру етнотворення (див. вище, загадка друга).

Останнє, сьоме чудо — це загадкова пасіонарність української культури, ідеології та символіки і її прив'язаність до українських земель. Таких нищівних ударів і спроб тотального винищення та асиміляції, які зазнав український етнос, його культура та ідеологія, не витримала б жодна з сучасних націй.

Підсумовуючи розгляд енергетичних, просторових і часових чинників українського етнотворення, ще раз наголошуємо на тому, що явище етнотворення, феномен нації належать до найсуттєвіших і наймогутніших проявів третьої іпостасі Триєдиного Вседержителя — еволюціонуючого Життя.

Феномен України обумовлюється і спрямовується цілим комплексом космічних та планетарних чинників і без, бодай найзагальніших, знань про їх дію суть такого явища лишилась би закритою для пізнання.

Простір національного енергетичного поля — національного

---

419 с., с. 22–31).

егрегору — не вичерпується сумарним біополем (сумою біополів) етнічно споріднених людей. Це також простір вияву високої духовної індивідуальності, Істоти планетарного рівня, яка має своє призначення і свою долю в еволюції земного людства.

Умовою нормального функціонування, виживання та поступу етносу є наявність у нього енергетичних зв'язків з космічною енергетикою Трійці, з планетарною енергетикою та постійний інформаційно-енергетичний контакт зі своїм національним егрегором. Підтримання та вдосконалення всіх цих зв'язків забезпечується проникненням релігійного світогляду у національний менталітет при умові, що цей світогляд вірно відбиває основні принципи структурування й функціонування Всесвіту. Лише в такому разі можлива оптимальна орієнтація етносу (нації) в середовищі і створення надійного ґрунту для розвою духовної, інтелектуальної, господарської та громадської активності.

Світоглядна ідеологія українського етносу, який нині формується в націю, однозначно відповідає найвищому з відомих нині рівневі знань про світобудову. А якщо це так, то українська нація як частка Вседержителя несе в собі Альфу і Омегу і є не тільки тим, що є, а й тим, що було і що має прийти…»

Висновки

1. Нація є соціальним утворенням, яке допомагає людині наблизитись до істини, до Бога.

2. Нація функціонує тим краще, чим більше її реальна організація відповідає «небесному проекту» (дхармі). Україна тим сильніша, чим вона ближче до свого ідеального образу — Небесної України.

3. Для формування нової української нації потрібна національна еліта: брахмани, які можуть побачити, зрозуміти і надати форму ідеальному образу України, та кшатрії, котрі можуть організувати втілення цього образу в життя та його захист. Завдяки національній еліті нація досягає самоусвідомлення.

4. Майбутня українська нація матиме класократичний (становий) устрій, де особливе значення матиме соціальне структурування згідно з людськими здібностями, що супроводжуватиметься бурхливим розвитком освіти, наукових досліджень, технологій виявлення та селекції здібних людей, методів ефективної організації людських систем.

5. Філософське та релігійне обґрунтування основних принципів устрою, необхідного для нової української нації, можна знайти в працях багатьох мислителів минулого, зокрема Конфуція, Григорія Сковороди, Емануеля Сведенборга, Памфила Юркевича, Тейя-

ра де Шардена, Володимира Шмакова, Миколи Бердяєва та ін.; серед сучасних мислителів особливе місце займає український філософ і психолог Олексій Братко-Кутинський.

6. Нова філософія та релігія України III тисячоліття буде синтезом попередніх філософських та релігійних систем, а в значній мірі — і поверненням до первісних чистих джерел, найперше християнських і ведичних.

7. Україна постане тоді, коли матиме свого Пророка — духовного лідера, і Провідника — політичного лідера та організатора. Перший в ідеалі має бути брахманом і етико-інтуїтивним інтровертом, другий — кшатрієм і логіко-сенсорним екстравертом. Скоріше всього, що Пророк, на відміну від Провідника, буде колективною особою.

Що таке Золота Стежина? — запитаєте ви. Це виживання людства, ні більше, ні менше.

Френк Герберт

Для того, щоб здійснити перехід до цивілізації «Золотого віку», Україні необхідно пройти вузькою стежиною, балансуючи між численними прірвами — тоталітаризму і анархії, шовінізму і космополітизму, романтизму і скептицизму. Наявність позитивного і негативного світового досвіду організації суспільства, зріле мислення, наполеглива праця і сприяння об'єктивних законів світового розвитку дозволять знайти омріяний мудрецями **шлях золотої середини**.

Якщо Україна усвідомить себе і своє покликання, організує власну еліту і стане модерною нацією — вона зможе реалізувати колосальні можливості, які перед нею відкриває сучасний період світового розвитку. В цьому випадку через 10–20 років вона стане найпотужнішою державою планети і забезпечить міжцикловий перехід людства до нового суспільства — кращого і щасливішого, ближчого до Бога і Його законів.

Так вона виконає своє призначення. І тоді здійсняться старі пророцтва:

Україна стане колись новою Елладою. Прекрасне підсоння цієї країни, погідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля — колись пробудиться. Із малих племен, якими адже ж були колись греки, постане велика культурна нація. Її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген у широкий світ.

Йоган Готфрід Гердер

Гряде новий, стократ привабніший звичай
Старому, бусурманському на зміну.
Де мова тішить слух, там Борисфенів край
Початок здвигам покладе, злама рутину.

Нострадамус, III, 95